

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**Asturias Krallığı'nın Doğuşu Ve Vizigot
Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy
Devamlılığı Problemi**

Yüksek Lisans Tezi

Murat Yanmaz

Ağustos 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**Asturias Krallığı'nın Doğuşu Ve Vizigot
Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy
Devamlılığı Problemi**

Yüksek Lisans Tezi

Murat Yanmaz

Danışman

Doç. Dr. Fatih Durgun

Ağustos 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Murat YANMAZ tarafından hazırlanan " Asturias Krallığı'nın Doğu ve Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy Devamlılığı Problemi" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Unvanı Adı Soyadı: Doç. Dr. FATİH DURGUN

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Unvanı Adı Soyadı: Doç. Dr. OĞUZ YARLIGAŞ

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Unvanı Adı Soyadı: Prof. Dr. BİRSEL KÜÇÜKSİPAHİOĞLU

Kurumu: İstanbul Üniversitesi

Unvanı Adı Soyadı

Kurumu

Unvanı Adı Soyadı

Kurumu

Tez Savunma Tarihi: 24/08/2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Fatih Durgun

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Murat Yanmaz

ÖZET

Asturias Krallığı'nın Doğuşu Ve Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy Devamlılığı Problemi

Yanmaz, Murat

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fatih Durgun

Ağustos, 2023, 103 sayfa

Asturias Krallığı (718-910), 718 yılında Müslümanlara karşı yapılan ve Müslümanların mağlubiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı'nın ardından kurulmuştur. 711 yılında başlayan Müslüman fethinden önce İber Yarımadası'nın büyük bir kısmı Vizigot Krallığı'nın hakimiyeti altındaydı. Asturias Krallığı, Vizigot Krallığı'nın yıkılmasının ardından yarımadada kurulan ilk Hristiyan Krallık olması bakımından önem taşımaktadır. İber Yarımadası'ndaki Müslüman hakimiyetine karşı ilk ciddi adımlar da Asturias Krallığı tarafından atılmıştır. Krallık, 9. yüzyılın sonlarına doğru etkisini ve gücünü artırmıştır. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler ise Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık ortaya koymaktadırlar. Anonim olarak yazılan kronikler Asturias Krallığı içerisinde oluşturulduğu için bu kronikler tartışılmaya açıktır. Yazılan kroniklerin belirli bir ideoloji çerçevesinde oluşturuldukları dikkate alındığında ve çağdaş dönem kaynakları göz önünde bulundurulduğunda bu devamlılık meselesi tartışma yaratmaktadır.

Tezimizin amacı, Erken Ortaçağ İspanya tarihi alanında Asturias Krallığı'nın önemini vurgulamak ve gelecek çalışmalara katkı sağlamaktır. Bu çalışmada 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler çerçevesinde Asturias Krallığı'nın doğuşu, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na soy devamlılığı problemi ve Asturias Krallığı özelinde İber Yarımadası'nda meydana gelen belli başlı olaylar ele alınacaktır. Böylece bu konu üzerine daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asturias Krallığı, Pelagius, Got Mirası, Endülüs Emevi Devleti, *Reconquista*.

ABSTRACT

The Birth of The Kingdom of Asturias and The Problem of Lineage Continuity Between The Visigoth Kingdom and The Kingdom of Asturias

Yanmaz, Murat

Master's Thesis, Department of History, Medieval History

Supervisor: Assoc. Prof. Fatih Durgun

August, 2023, 103 pages

The Kingdom of Asturias (718-910) was founded after the Battle of Covadonga against the Muslims in 718, which resulted in the defeat of the Muslims. Before the Muslim conquest, which began in 711, most of the Iberian Peninsula was under the rule of the Visigoth Kingdom. The Kingdom of Asturias was the first Christian Kingdom established on the peninsula after the collapse of the Visigoth Kingdom. The first important steps against the Muslim domination in the Iberian Peninsula were taken by the Kingdom of Asturias. The Kingdom increased its influence and power towards the end of the 9th century. Chronicles written in the Kingdom of Asturias at the end of the 9th century claim a continuity between the Visigoth Kingdom and the Kingdom of Asturias. Anonymous chronicles are open the discussion since they were produced within the Kingdom of Asturias. Considering that the chronicles were written within the framework of a certain ideology and when contemporary sources are taken into account, this issue of continuity leads to a great controversy.

The aim of this thesis is to emphasize the importance of the Kingdom of Asturias in the field of Early Medieval Spanish history and to contribute to future studies. In this study, within the framework of the chronicles written in the Kingdom of Asturias at the end of the 9th century, the birth of the Kingdom of Asturias, the problem of lineage continuity between the Visigoth

Kingdom and the Kingdom of Asturias and the main events that took place in the Iberian Peninsula during the reign of the Kingdom of Asturias will be discussed. Thus, the basic aim of this study is to contribute to increase of future studies on Early Medieval Spanish history.

Keywords: Kingdom of Asturias, Pelagius, Gothic Heritage, Andalusian Umayyad State, *Reconquista*.

ÖNSÖZ

Asturias Krallığı, 718 yılında İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan dağlık bölgede, Müslümanların ilerleyişine karşı gösterilen direnişten doğmuştur. Krallık daha sonra etki ve nüfuz alanını güneye doğru genişleterek Müslüman varlığına karşı ilk ciddi adımları atmıştır. Müslümanlar 8. yüzyılın başlarında İber Yarımadası'na girmeden önce yarımada'nın büyük bir kısmı Vizigot Krallığı'nın hakimiyeti altındaydı. Bu bağlamda, Asturias Krallığı Vizigot Krallığı'nın yıkılmasının ardından yarımada'da kurulan ilk Hristiyan Krallık olması bakımından önem taşımaktadır. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda anonim olarak yazılan kronikler, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir soy devamlılığı olduğunu ileri sürmektedirler. Kroniklere, Asturias Krallığı'nda yazıldıkları için eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak önem arz etmektedir. Bu çalışma, söz konusu dönem kaynakları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ülkemizde Erken Ortaçağ İspanya tarihine dair genellikle Endülüs Emevi Devleti dikkate alınmaktadır. Çalışmamız Erken Ortaçağ İspanya tarihinde önemli bir güç olan Asturias Krallığı'nın doğuşu ve bu Krallık özelinde İber Yarımadası'nda meydana gelen olaylara değinmektedir. Ülkemizde, Asturias Krallığı'na yönelik çalışmaların yetersizliği dikkate alındığında, çalışmamızın Türkçe literatüre ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın her aşamasında yönlendirmelerini ve görüşlerini dikkate aldığım, sabrı ve disiplini ile bizlere yol gösteren, bitirme tezi sürecinden itibaren kendisinden son derece kıymetli şeyler öğrendiğim değerli hocam Doç. Dr. Fatih DURGUN'a içtenlikle teşekkür ederim. Tez süreci boyunca aynı yolda yürüdüğümüz ve fikir alışverişi yaptığımız kıymetli arkadaşım Muhammed Kasım AYDIN'a görüşlerinden dolayı teşekkür ederim. Manevi desteği ve önemli yorumları için en yakın dostum Abdulsamet KILINÇARSLAN'a müteşekkirim. Yazım süreci boyunca beni destekleyen sevgili ağabeyim Şükrü YANMAZ'a ve aileme, her zaman ve her koşulda yanımda olduklarını bildiğim için minnettarım.

Murat YANMAZ

Ağustos, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. Tezin Ana Temaları ve Metodu	3

BİRİNCİ BÖLÜM

Asturias Krallığı'nın Doğuştan Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy Devamlılığı Problemi

1.1. 9. Yüzyılın Sonlarında Asturias Krallığı'nda Yazılan Kronikler	7
1.2. Asturias Krallığı'nın Doğuştan Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy Devamlılığı Problemi	14
1.3. Vizigot Yasaları'nın İber Yarımadası'nda Kurulan Hristiyan Krallıklar'da Benimsenmesi	28
1.4. Asturias Krallığı'nın Vizigot Krallığı İle Devamlılık Kurmaya Çalışmasının Sebepleri Nelerdir?	32

İKİNCİ BÖLÜM

Asturias Krallığı Ve İber Yarımadası'nda Reconquista Hareketinin Başlaması

2.1. 9. Yüzyılın Sonlarında Asturias Krallığı'nda Yazılan Kroniklerde Reconquista Hareketine Dair Somut Veriler	41
2.2. İber Yarımadası'ndaki Reconquista Hareketinin Aşamaları	43
2.3. Havarî Yakup (Iacobus) Kültünün Yaratılması ve Bunun Reconquista Hareketine Etkisi	45
2.4. İspanyol Tarih yazımında Reconquista Hareketi	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Asturias Krallığı İle Frank Krallığı, Endülüs Emevi Devleti Ve Çevre Hristiyan Krallıklar Arasındaki İlişkiler

3.1. Asturias Krallığı İle Karolenj Hanedanlığı'nın Yönettiği Frank Krallığı Arasındaki İlişkiler	62
3.2 Asturias Krallığı İle Endülüs Emevi Devleti Arasındaki İlişkiler	69
3.2.1. "Gönüllü Şehitlik Hareketi"	71
3.3. Asturias Krallığı İle Çevre Krallıklar Arasındaki İlişkiler ve Asturias Krallığı'nın Çevre Krallıklara Mirası	78
SONUÇ	86

KAYNAKÇA.....	90
----------------------	-----------

GİRİŞ

Müslümanlar 711 yılında İber Yarımadası'na girdikten sonra, yarımada'nın kuzeyine ve Fransa'nın güneyine doğru fetihlerle hızlıca ilerlemişlerdir. Müslümanların İber Yarımadası'na girdiğini haber alan Vizigot kralı Rodericus (ö.711?) hızlı bir şekilde güneye doğru hareket etmiş ve Müslümanlar ile yapılan Guadalete Savaşı'nda (711) mağlup olmuştur. Bu savaşın ardından İber Yarımadası'nda Müslümanları durdurabilecek önemli bir gücün kalmadığı söylenebilir. Kuzeye doğru hızlıca ilerleyen Müslümanlar, önce İşbiliye (*Sevilla*), Kurtuba (*Cordoba*) ve *Mérida* gibi önemli şehirleri ele geçirdikten sonra, Vizigot Krallığı'nın (510? -711) başkenti ve yönetim merkezi konumunda olan Toledo'yu da almışlar ve yarımada'nın kuzeyine doğru ilerlemişlerdir. Böylece İber Yarımadası'nın büyük bir bölümüne yaklaşık iki yüzyıl boyunca hükmetmiş olan Vizigot Krallığı, yarımada'daki hakimiyetini kaybetmiştir. Vizigot Krallığı'nın ardından İber Yarımadası'nda ortaya çıkan ilk Hristiyan Krallık, yarımada'nın en kuzey bölgesinde kurulan Hristiyan Asturias Krallığı (718-910)'dır.

İber Yarımadası'nın kuzey bölgelerinde ağırlıklı olarak, Roma İmparatorluğu döneminden itibaren yarımada'yı hakimiyet altına almaya çalışan güçlere karşı direniş göstermeleriyle tanınan, *Asturias* ve *Cantabria* gibi dağlık ve kayalık bölgelerde ikamet eden halklar bulunuyordu. Roma İmparatorluğu ve Vizigot Krallığı gibi, İber Yarımadası'nın Müslümanlardan önceki hakimlerine direnen bu dağlık kuzey halkları, yarımada'nın yeni hakimi olan Müslümanlara da karşı koymuşlardır. Müslümanlar, İber Yarımadası'nın kuzeyini fethederken, her ne kadar bu bölgeye vali atamış olsalar da, sonradan bölgede çeşitli isyanlar meydana gelmiştir. Hristiyan Asturias Krallığı da, 718 yılında Müslümanlara karşı yapılan ve Müslümanların mağlubiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı'nın ardından kurulmuş küçük bir krallık olarak doğsa da, zaman içinde İber Yarımadası'ndaki Müslüman hakimiyeti için ciddi bir tehlike oluşturmaya başlamıştır.

Covadonga Savaşı'nın ardından kurulan Asturias Krallığı, ilerleyen yıllarda gücünü ve etkisini artırarak güneydeki Douro Nehri'ne¹ kadar genişlemiştir. Güneye doğru

¹ Douro Nehri, İspanya'nın kuzeydoğusunda bulunan Soria ilinde doğmakta ve Portekiz'in kuzeyinden Atlas Okyanusu'na dökülmektedir.

genişleme politikası neticesinde Asturias Krallığı, *Lugo*, *Leon* ve *Astorga* gibi bir zamanlar Vizigot Krallığı'nın hakimiyeti altında olan, günümüzde İspanya'nın kuzeybatısında yer alan yerleri ele geçirmiştir. Asturias Krallığı'nın, uzun saltanatına rağmen hiç evlenmediği için "İffetli" (*el Casto*)² olarak anılan Asturias kralı II. Alphonsus (759-842) zamanında, güneye doğru etki ve nüfuzunu genişletmesi, Vizigot Krallığı'nın ardından İber Yarımadası'nda bir başka Hristiyan gücün, yani Asturias Krallığı'nın belirmesine yol açmıştır. Asturias Krallığı'nın güneye doğru genişlemesi ve onları yarımada'nın önceki hakimleri olan Vizigotlar ile ilişkilendirmek Asturias Krallığı'nın Vizigot Krallığı'ndan sonra yarımada'da kurulan ve Vizigotların egemenliği altında bulunan şehirleri ele geçiren ilk Hristiyan krallık olmasından dolayı önemlidir.³ Yani Asturias Krallığı, yarımada'nın güneyine doğru genişlerken, bir Hristiyan krallık olarak Got kültürünün egemen olduğu şehirleri hakimiyeti altına alarak Vizigot Krallığı'nın mirasçısı konumuna gelmiştir.

Müslümanlarla yapılan mücadelede başarılı olması ve İber Yarımadası'nın kuzeybatısında bulunan Leon ve Galiçya'ya tam anlamıyla hakim olması dolayısıyla "Büyük" (*el Magno*) olarak anılan Asturias kralı III. Alphonsus (848-910) zamanında, Asturias Krallığı'nda anonim olarak yazılan *Chronica Adefonsi tertii regis* (*III. Alfonso Kroniği*)⁴, *Crónica Albeldense* (*Albelda Kroniği*) ve *Crónica Prophetica* (*Kehanet Kroniği*) isimli kronikler, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık olduğunu ileri sürmektedirler.⁵ Böyle bir devamlılığın olduğu iddiasında bulunan kronik yazarlarının en önemli savı, Vizigot ve Asturias Kralları arasında soy devamlılığı olduğunu iddia etmeleridir. Ayrıca, *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda* ve *Sebastian* olarak bilinen iki veriyonu da, Vizigot kralı Wamba'nın (ö. 687) kral seçilmesi ile başlamakta ve III. Alphonsus'un babası olan I. Hordonus'un (ö. 866) ölümü ile sona ermektedir, yani ideolojik amaçlarla yazılan bu kronikler, Vizigot

² Erken Ortaçağ İspanyası'ndaki hükümdarların lakapları İspanyolca olarak verilmiştir.

³ Giulio Sodano, "Asturya'daki Hristiyan Krallıkları" içinde *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015). 202.

⁴ *III. Alfonso Kroniği*, *Cronica Rotensis* (*Roda*) ve *Cronica ad Sebastianum* (*Sebastian*) olmak üzere iki versiyonda mevcuttur.

⁵ Julio Escalona, "Family Memories: Inventing Alfonso I of Asturias" içinde *Building Legitimacy: Political Discourses and Forms of Legitimation in Medieval Societies*, ed. Isabel Alfonso, Hugh Kennedy, ve Julio Escalona (Leiden: Brill, 2004). 233.

Kralları'ndan Asturias Kralları'na tarihi bir devamlılık ortaya koymaya çalışmaktadırlar.⁶

Yukarıda ismi geçen kroniklerin, Asturias Krallığı'nın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılmaları ve bu zaman dilimi içerisinde Asturias Krallığı'nın kurucusu kabul edilen ve soyunun Gotlardan ya da İber Yarımadası'nın kuzeyindeki dağ halklarından geldiği ileri sürülen kral Pelagius (ö.737) hakkında ve krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı'na dair herhangi bir bilgi bulunmaması, bu kroniklerin ideolojik amaçlar çerçevesinde yazıldıklarını düşündürmektedir. Diğer taraftan, Vizigot Krallığı'nda, farklı krallar zamanında derlenen ve Roma Yasalarına da dayanan *Lex Wisigothorum* (Vizigot Yasaları), Asturias Krallığı'nda ve İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan diğer Hristiyan Krallıklar'da benimsenmiştir. Vizigot Yasaları'nın yanında, Asturias Krallığı güneye doğru genişleyip eski Vizigot şehirlerini ele geçirdikten sonra, Got kültürünün de Asturias Krallığı'nda canlanmaya başladığını ifade edebiliriz. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler, her ne kadar ideolojik amaçlar çerçevesinde Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık yaratma iddiası ortaya koysalar bile, yarımada yaklaşık iki yüzyıl hüküm sürmüş olan Vizigot Krallığı'nın, yasa ve kültür bakımından yarımadanın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklara belli birtakım gelenekleri miras bıraktıklarını düşünmek mantıklı olacaktır.

1. Tezin Ana Temaları ve Metodu

Genel olarak Asturias Krallığı'nı inceleyen bu çalışma, Türkçe literatürde eksikliği hissedilen, erken Ortaçağ İspanya tarihi alanındaki boşluğa katkı sağlamayı hedeflemektedir. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan ve Asturias Krallığı hakkındaki ana kaynaklarımızı oluşturan kroniklerin değerlendirilmesi ise ülkemizdeki tarihçilerce dikkat çekici ve merak uyandırıcı olarak görülebilir.

Bu çalışmanın amacı, Vizigot Krallığı'nın yıkılmasının ardından İber Yarımadası'nda doğan ilk Hristiyan krallık olan Asturias Krallığı'nın, yarımada nasıl önemli bir güç haline geldiğini ve sonradan Müslümanlara karşı ciddi bir tehdit oluşturduğunu açıklamak ve Asturias Krallığı ile erken Ortaçağ İspanya tarihi hakkında yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamaktır. Çalışmamız dönem kaynaklarını karşılaştırmalı

⁶ Peter Linehan, *History and the Historians of Medieval Spain* (United States of America: Oxford University Press, 1993). 95.

olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, karşılaştırmalı olarak ele alınan kaynaklar, Asturias Krallığı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra, hem Vizigot Krallığı'nın son yıllarını aktarması hem de Müslümanlara dair bilgi vermesinden dolayı da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çalışmamız sayesinde bu konu üzerine çalışmalar yürüten araştırmacılar, sadece Asturias Krallığı hakkında bilgi edinmekle kalmayacak, bu krallığın çevresindeki güç odakları ile olan iletişimini de görebileceklerdir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, ilk olarak 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan *III. Alfonso Kroniği*, *Albelda Kroniği* ve *Kehanet Kroniği* başlıklı eserler hakkında bilgi verilecektir. Çalışmamız büyük oranda Asturias Krallığı'nı kapsadığından dolayı, ilk olarak bu krallıkta yazılan eserler hakkında bilgi vermek, hem dönemin bakış açısını yansıtması hem de birincil kaynak olmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, yazılan kroniklerin benzer ve farklı yönleri üzerinde durulması da planlanmaktadır. Kronikler hakkında bilgi verilmesinin ardından, tezimizin ana konusunu oluşturan, Vizigotlardan Asturias Krallığı'na soy devamlılığı problemi yukarıda ismi zikredilen kroniklerdeki veriler ışığında tartışılacaktır. Kroniklerin yanı sıra, modern tarihçilerin ve Ortaçağ'daki Arap gezginlerin ve tarihçilerin, Asturias Krallığı, Asturias Krallığı'nın kurucusu Pelagius ve Covadonga Savaşı'na dair bakış açıları da ele alınacaktır. Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na soy devamlılığı problemi, literatürde güncelliğini koruyan bir konu olmaya devam etmektedir. Ayrıca, Vizigot Yasaları'nın⁷ (*Forum Iudicum*, *Liber Iudiciorum* ya da *Lex Wisigothorum* olarak da bilinmektedir) İber Yarımadası'ndaki etkisi üzerinde durulması planlanmaktadır çünkü Asturias Krallığı başta olmak üzere, İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Kastilya, Navarra, Aragon gibi Hristiyan Krallıklar, Vizigot Yasaları'nı ve kültürünü benimsemişlerdir. Son olarak ise, Asturias krallarının hangi nedenlerle Krallıklarının kökenlerini Got mirasına ve kültürüne dayandırmayı amaçlamış olabilecekleri açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde “geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* süreci incelenecektir. İber Yarımadası'nda *Reconquista* sürecini başlatan ilk krallık, Hristiyan Asturias Krallığı'dır. *Reconquista* süreci genel olarak 718 yılında yapılan

⁷ Vizigot Kralları Chindasuinth (ö. 653) ve oğlu Reccesuinth'in (ö. 672) hükümdarlıkları boyunca kapsamlı yasa çalışmaları yürütülmüştür ve bu çalışmalar *Liber Iudiciorum*'un ilanı ile sonuçlanmıştır. Vizigot Yasaları, Ortaçağ'ın sonlarına kadar İber Yarımadası'nda kullanılmıştır. A. Barbero ve M. I. Loring, "The Catholic Visigothic Kingdom" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume I c.500-c700*, ed. Paul Fouracre (United Kingdom: Cambridge University Press, 2005). 356.

ve Müslümanların mağlubiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı ile başlatılmaktadır. Bu bağlamda, ilk önce *Reconquista*'nın tanımı ve ne anlama geldiği üzerinde durulması planlanmaktadır. Ardından, Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerdeki veriler ışığında *Reconquista* düşüncesi incelenecektir çünkü 9. yüzyılın sonlarında yazılan bu kroniklerin dillerine bakarak *Reconquista*'ya dair belli başlı veriler ortaya koymak mümkündür. Ayrıca Hristiyan güçler Müslümanlar ile mücadeleleri sırasında aradıkları manevi desteği, 9. yüzyılın başlarında Asturias Krallığı'nda İsa'nın havarilerinden Yakup'un kemiklerinin İspanya'nın kuzeybatısında bulunduğu dair bir efsaneye dayanan Havari Yakup kültü ile bulmuşlardır. Müslümanlar ile mücadeleleri sırasında Hristiyanlara motivasyon sağlayan bu kültürün nasıl yaratıldığı ve Hristiyanlara, Müslümanlar ile mücadeleleri sırasında nasıl bir katkı sağladığı açıklanacaktır. Dahası, *Reconquista* süreci 15. yüzyılın sonlarında Gırnata (*Granada*) Emirliği'nin ortadan kaldırılması ile sona ermiştir. Bu bağlamda, *Reconquista*'yı 8. yüzyılın başlarından 15. yüzyılın sonlarına kadar süren bir hareket olarak düşündüğümüzde, bu hareketin sonuçlanma sürecini de ele almak önem arz etmektedir. Bu bölümde son olarak, İspanyol tarihyazımında *Reconquista*'nın yerini ve bu hareketin nasıl önem kazanmaya başladığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise Asturias Krallığı'nın çevresindeki güç odakları ile ilişkisine değinilecektir. Bu bağlamda ilk olarak Asturias Krallığı'nın, o dönem Batı Avrupa'da önemli bir güç odağı olarak beliren Frank Krallığı (Karolenjler) ile olan iletişimi incelenecektir. Karolenj Hanedanı hakimiyeti altındaki Frank Krallığı 8. yüzyılın sonlarına doğru etkisini Pirene Dağları'nın güneyine, yani İber Yarımadası'nın kuzeydoğusuna doğru genişletmiştir. Böylece İber Yarımadası'nın kuzeybatısında Asturias Krallığı bulunmaktayken, yarımada'nın kuzeydoğusunda Frank Krallığı bulunmaktaydı. Bu bağlamda, Asturias Krallığı ile Frank Krallığı'nın iletişim içerisine girmiş olduğunu düşünmek makul olacaktır. Bu bölümde ilk olarak bu iki iktidar odağı arasında yaşanan gelişmelerin ele alınmasının ardından, Asturias Krallığı ile Endülüs Emevi Devleti arasında yaşanan gelişmeler açıklanacaktır. Asturias Krallığı 10. yüzyılın başlarında parçalanmıştır. Endülüs Emevi Devleti ise 1031 yılında yıkılmıştır. Yaklaşık iki yüzyıldır aynı yarımada'da bulunan bu iki güç odağının nasıl bir iletişim içerisinde olduğunu ortaya koymak önem arz etmektedir. Ayrıca iki güç odağı arasındaki iletişimi ele almak iki farklı dini temsil ettiklerinden dolayı da mühimdir. Bu noktada bu son bölümde, Kurtuba merkezli gelişen "Gönüllü

Şehitlik Hareketi” de incelenecektir. İber Yarımadası’nda İslamiyeti benimseyen Hristiyanların sayısı özellikle 9. yüzyılda arttığı zaman, Hristiyan dini zümreden gelen bazı kişiler gönüllü olarak şehit olma yolunu seçmişlerdir. Harekete katılanların amacı, Müslüman egemenliği altında asimile olmaya başlayan, kendi dillerini, geleneklerini ve göreneklerini kaybeden Hristiyanlar adına bir tepki ortaya koymaktır. Bu yüzden hareket, bir kısım Hristiyanın, Müslümanlar ile olan iletişimini ve Müslümanlara karşı geliştirdikleri tutumları göstermesi bakımından dikkate değerdir. Üçüncü bölümde ise olarak Asturias Krallığı ile İber Yarımadası’nda sonradan kurulan Navarra, Aragon ve Kastilya gibi Hristiyan Krallıklar arasındaki iletişimin ele alınması planlanmaktadır. İsmi zikredilen Hristiyan Krallıklar, İber Yarımadası’nda Asturias Krallığı’ndan sonra kuruldukları için, Asturias Krallığı’nın bu krallıklara belirli noktalarda birkaç miras ya da uygulama bıraktığını düşünmemiz makul olacaktır. Bu yüzden son olarak Asturias Krallığı ile yarımdada sonradan kurulan Hristiyan Krallıklar arasındaki ilişkilerin ele alınması uygun görünmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASTURIAS KRALLIĞI'NIN DOĞUŞU VE VİZİGOT KRALLIĞI'NDAN ASTURIAS KRALLIĞI'NA SOY DEVAMLILIĞI PROBLEMİ

1.1. 9. Yüzyılın Sonlarında Asturias Krallığı'nda Yazılan Kronikler

Çalışmamız büyük oranda 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda anonim olarak yazılan *III. Alfonso Kroniği*, *Albelda Kroniği* ve *Kehanet Kroniği* başlıklı eserlere dayandığından dolayı, ilk önce bunlar hakkında bilgi verilecek olup, bu kroniklerin kapsam, içerik ve anlatım tarzları ele alınacaktır. Ayrıca, bu kronikler hakkında geniş kapsamlı bilgi vermekten ziyade çalışmamızla doğrudan ilintili yönlerine değinilecektir. Bu çerçevede, kroniklerle ilişkin değerlendirme yapılırken onların benzer ve farklı yönlerinin vurgulanması da amaçlanmaktadır.

İsmi geçen kronikler hakkında bilgi verilmesinin ardından, tezimizin ana konusunu oluşturan, Asturias Krallığı'nın doğuşu ve Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerin, Vizigotlardan Asturias Krallığı'na nasıl bir devamlılık iddiası ortaya koymaya çalıştıkları tartışılacaktır. Kroniklerin yanı sıra, modern tarihçilerin ve Ortaçağ'daki Arap gezginlerin ve tarihçilerin, Asturias Krallığı, Asturias Krallığı'nın kurucusu Pelagius ve Covadonga Savaşı'na dair bakış açıları da ele alınacaktır. Ayrıca, Vizigot Yasaları'nın İber Yarımadası'ndaki etkisi üzerinde durulması planlanmaktadır. Son olarak ise, Asturias krallarının hangi nedenlerle Krallıklarının kökenlerini Got mirasına ve kültürüne dayandırmayı amaçlamış olabilecekleri açıklanmaya çalışılacaktır.

İçeriği, anlatımı ve kapsamı dolayısıyla çalışmamızın en önemli kaynağı *III. Alfonso Kroniği*'dir. Kroniğin, *Roda* ve *Sebastian* olmak üzere iki farklı versiyonu bulunmaktadır. *III. Alfonso Kroniği*'nin ne zaman yazıldığı tam olarak

bilinmemektedir.⁸ Ancak her iki versiyonun da Asturias kralı III. Alphonsus'un babası I. Hordonus (ö. 866) zamanına kadar yaşanan gelişmeleri aktarmaları ve I. Hordonus'un ölümünden ve III. Alphonsus'un tahta çıkışından (866) sonrasını kapsamaması, kroniğin III. Alphonsus'un hükümdarlığı zamanında, 880'lerde yazıldığını düşündürmektedir.⁹ Ayrıca, III. Alphonsus zamanında Asturias Krallığı, İber Yarımadası'nda önemli bir siyasi güç haline gelmiştir. Kroniğin onun zamanında yazılması, yükselen siyasi gücünü pekiştirmek için, krallığın yazılı bir miras oluşturmaya da yol açmış olmalıdır.

*III. Alfonso Kroniği'nin yazarı hakkında kesin bir yargıya varmak zordur. Kroniğin III. Alphonsus döneminde yazıldığını dikkate alırsak, eserin, krallığın başkenti konumunda bulunan Oviedo sarayında görevli biri tarafından kaleme alınmış olması muhtemeldir.*¹⁰ Dahası, *III. Alfonso Kroniği* oluşturulurken, kral III. Alphonsus da şahsen katkı sağlamış olabilir.¹¹ Kroniğin *Roda Versiyonu*'nda herhangi bir yazara ya da kişiye işaret edilmemektedir. *Sebastian Versiyonu* ise, kral III. Alphonsus'un kroniğin yazılması için bilgi toplamasından dolayı *Sebastian* isimli birini selamlamasıyla başlar.

*III. Alfonso Kroniği'nin iki versiyonunun da, bağımsız ortak bir metinden kopya edildiği düşünülmektedir.*¹² *Roda Versiyonu*, *Sebastian Versiyonu*'na göre daha erken kopya edilmiştir. Kroniğin eldeki en erken tarihli nüshası, 10. yüzyılda yazılan *Codex Rotensis*'tedir ve şu an *Biblioteca de la Real Academia de la Historia*'da bulunmaktadır.¹³ Daha sonra kopya edilen *Sebastian Versiyonu* ise, *Roda Versiyonu*'ndan daha kısadır. *III. Alfonso Kroniği'nin* iki versiyonu da, en az bir kere ya da daha fazla sayıda kopya edilmiştir.¹⁴

III. Alfonso Kroniği'nin iki versiyonu da Vizigot kralı Wamba'nın tahta geçişi ile başlamakta ve I. Hordonus'un ölümü ile sona ermektedir. *III. Alfonso Kroniği'nin*

⁸ John Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III and its Significance for the Historiography of the Asturian Kingdom 718-910 AD: A Critical Study of the Content, Purpose and Themes of a Late 9th-Century Historical Text* (Doktora Tezi, United Kingdom, University of Leeds, 1995). 278.

⁹ Kenneth Baxter Wolf, *III. Alfonso Kroniği'nin Roda Versiyonu*'nu açıklamalı bir şekilde İngilizceye çevirmiştir. Kenneth Baxter Wolf, *Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain* (United Kingdom: Liverpool University Press, 2011). 129-144. 38.

¹⁰ Wolf, *Conquerors*, 39.

¹¹ Ksenia Bonch Reeves, *Visions of Unity After the Visigoths: Early Iberian Latin Chronicles and the Mediterranean World* (Belgium: Brepols Publishers, 2016). 154.

¹² Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 240-2.

¹³ Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 237.

¹⁴ Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 239.

diğer Vizigot krallarından ziyade kral Wamba'nın (ö. 687?) tahta geçişiyle başlaması önemlidir çünkü Vizigot kralı Wamba Ortaçağ Avrupası'nda kutsal yağla meshedilerek tahta geçen ilk kraldır.¹⁵ Onun kutsanarak tahta geçmesi ve kronikte anlatılanlara göre, Wamba'nın hükümdarlığı sırasında İspanya'ya saldırmaya çalışan Müslüman gemilerinin püskürtülmesi, muhtemelen bu kroniğin onunla başlamasına neden olmuştur.¹⁶ Ayrıca, kronikte bazı Asturias Kralları hakkında geniş diğer bazıları hakkında ise kısa bilgi verilmiştir. Örneğin, Asturias Kralları Aurelius (740-774), Silo (ö.783), Mauregatus (ö.789) ve Veremundus'un (ö.791) dönemleri kısa bir şekilde anlatılmıştır. I. Alphonsus, II. Alphonsus, I. Hordonus gibi kralların dönemleri ise daha uzun anlatılmıştır. Bunun nedeni, muhtemelen ismi geçen kralların Müslümanlara karşı savaşmış olmalarından veya Krallıklarının egemenlik alanlarını genişletmelerinden kaynaklanmaktadır.¹⁷

III. Alfonso Kroniği'nin iki versiyonu da, Vizigot Krallığı'nın son yıllarını anlatması, Vizigot kralı Witiza'nın (ö. 710?) politikaları yüzünden krallığın yıkılışa sürüklendiğini vurgulaması, Asturias Kralları ve krallıkta yaşanan olaylar hakkında bilgi vermesi gibi konular bakımından benzer özelliklere sahiptir. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, kronik sadece Asturias Krallığı tarihi için değil, Vizigot Krallığı'nın son yıllarını kapsamı bakımından da önem taşımaktadır. İki versiyon da içerik ve anlatım tarzı açısından büyük oranda birbirine benzemesine rağmen, aralarındaki en büyük fark, Asturias Krallığı'nın kurucusu olan Pelagius'un yükselişi ve kökeni hakkındaki anlatılarında görülür.¹⁸

Ayrıca, kroniğin yapısal olarak, Ortaçağ'ın en önde gelen düşünürlerinden ve din adamlarından biri olan Sevilalı İsidorus'un (560? -636), Gotlara belirli bir kimlik kazandırmak amacıyla 624 yılı civarında tamamladığı kabul edilen *Historia de*

¹⁵ Kralın kutsal yağla meshedilerek tahta geçmesi uygulaması, Ortaçağ'da Avrupa'da ilk olarak Vizigot Krallığı'nda görülen bir uygulamadır. Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, çev. Timuçin Binder (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2008). 36. Kutsal yağla mesh edilme, Ortaçağ Avrupası'nda krallara kutsiyet kazandırmıştır. Çünkü mesh edilen kral, İlahi bir kuvvet tarafından seçilmiş gibi gösterilmektedir. İlahi bir gücün, kişiyi kutsal bir görev için seçtiği ya da kutsadığı anlamına gelmektedir.

¹⁶ Wolf, *Conquerors*, 41. Vizigot kralı Wamba'nın zamanında, İspanya kıyılarına Müslüman gemilerinin saldırısı, *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda geçmektedir. Wolf, *Conquerors*, 130.

¹⁷ Wolf, *Conquerors*, 46.

¹⁸ Asturias kralı Pelagius'un ve diğer bazı Asturias krallarının kökenine dair 9. yüzyılda yazılan kroniklerin iddia ettiği görüşler, çalışmamızın ana konusu olduğu için, tezin ilerleyen bölümünde geniş çapta ele alınacaktır.

*regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum*¹⁹ (Gotların, Vandalların ve Süevilerin Kralları'nın Tarihi) isimli eserine benzediği söylenebilir. Sevilalı İsidorus eserinde, farklı Vizigot Kralları'nın tahta geçişleri ve bu krallar zamanında yaşanan olayları anlatmıştır. *III. Alfonso Kroniği*'nde de aynı kurgu devam etmektedir. Fakat, *III. Alfonso Kroniği*'nin, kesin bir şekilde İsidorus'un eserinin devamı niteliğinde olduğunu söyleyemeyiz çünkü İsidorus'un eseri Vizigot kralı Suinthila (588-633) ile sona ermektedir. *III. Alfonso Kroniği* ise Vizigot kralı Wamba'nın 672 yılında kral seçilmesiyle başlamaktadır. İki eser arasında yaklaşık kırk yıllık bir zaman aralığı mevcuttur. Bu nedenle iki eser arasında doğrudan bir devamlılık söz konusu olmasa da, muhakkak benzerlikler mevcuttur.

Çalışmamız için diğer önemli kaynak *Albelda Kroniği*'dir. *Albelda Kroniği*, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerin en erken tarihli olanıdır. Kronik, 881 yılında yazılmıştır ve ismini de Albelda'nın Riojan Manastırı'ndan almıştır.²⁰ Kroniğe daha sonraki yıllarda eklemeler yapılmıştır. *Albelda Kroniği*'nin kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir.²¹ Fakat kroniğin, III. Alphonsus'un sarayında görevli biri tarafından yazıldığı düşünülmektedir. *Albelda Kroniği*, 10. yüzyılda oluşturulan *Codex Aemilianensis* 'te (Madrid, Real Academia de la Historia, Ms. 39) ve bir çift 12. yüzyıl el yazmasında (Biblioteca Nacional Ms. 1358) bulunmaktadır.²²

Albelda Kroniği, Asturias kralları ve Müslüman yöneticilerin soyağaçlarını içermekte ve İber Yarımadası merkezinde meydana gelen tarihi olayları konu almaktadır. Ayrıca bu kronik, İber Yarımadası'na dair coğrafi betimlemeler içermektedir. *Albelda Kroniği*, dünyanın başlangıcından, 10. yüzyılın sonlarına kadar olan döneme kadar olan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Eserde Roma İmparatorları, Got kralları, Asturias kralları ve bazı Endülüs Emevi Emirleri hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır. Kronikte, Endülüs Emevi döneminde İber Yarımadası'ndaki

¹⁹ Kenneth Baxter Wolf, *III. Alfonso Kroniği'nin Roda Versiyonu*'nu İngilizceye çevirdiği gibi, Sevilalı İsidorus'un eserini de açıklamalı bir şekilde İngilizceye çevirmiştir. Wolf, *Conquerors*, 67-91.

²⁰ Roger Collins, *The Arab Conquest of Spain: 710-797* (United Kingdom: Blackwell Publishers Ltd, 1995). 142.

²¹ Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 187.

²² Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 181-182.

Müslüman yöneticiler hakkında bilgi verilmiş olması, kronik yazarının Endülüs Emevi Devleti'nde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduğunun göstergesidir.

Sevillalı İsidorus, *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum* isimli eserinin giriş bölümünde İspanya'nın coğrafi yapısını anlatmıştır. *Albelda Kroniği*'nde daha kısa bir şekilde İspanya'nın coğrafi yapısı anlatıldığı için, muhtemelen kronik yazarı, Sevillalı Isidorus'un eserinden etkilenmiştir. Ayrıca, *III. Alfonso Kroniği*'nin, kral III. Alphonsus'un tahta geçişinden sonrasına ilişkin bilgi vermediğinden bahsetmiştik. *Albelda Kroniği*'nde ise kral III. Alphonsus'un saltanatının ilk yılları hakkında da bilgi bulunmaktadır.

III. Alfonso Kroniği'nde yazılanlar aracılığıyla Asturias Krallığı'nın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı hakkında geniş ölçekte bilgi elde edilebilmektedir. Fakat, *Albelda Kroniği*'nde, Covadonga Savaşı'na dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca *Albelda Kroniği*, *III. Alfonso Kroniği* ve aşağıda ele alacağımız *Kehanet Kroniği*'ne göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Hem anlatım biçimi hem de verilmek istenen mesaj açısından da diğer iki kronikten daha düzensizdir.

9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan ve çalışmamız için büyük önem taşıyan son kaynak ise, *Kehanet Kroniği*'dir. *Kehanet Kroniği*, 883 yılında, Asturias Krallığı'nın başkenti konumunda bulunan Oviedo'da yazılmıştır.²³ *Albelda Kroniği* gibi *Kehanet Kroniği*'nin de yazarı bilinmemektedir. Kroniğin, saraya yakın biri tarafından yazıldığını düşünmek mantıklı olacaktır. *Kehanet Kroniği* ismini, Müslüman egemenliğinin İber Yarımadası'nda 883 yılında sona ereceğine dair geleceğe ilişkin tahmin içermesi nedeniyle almıştır. Kroniğe ismini, 1932 yılında, İspanyol tarihçi M. Gomez Moreno (1870-1970) vermiş²⁴ ve *Kehanet Kroniği* daha sonraları *Albelda Kroniği*'ne eklenmiştir.

Kehanet Kroniği, altı kısa bölümden oluşmaktadır. Kroniğin ilk bölümünde, Müslümanların İber Yarımadası'ndaki egemenliğinin 883 yılında sona ereceği kehaneti geçmektedir. Kronik bu yüzden *Kehanet Kroniği* olarak adlandırılmıştır. Bilindiği üzere Kitâb-ı Mukaddes'te Gog ve Magog halkından bahsedilmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'in Hezekiel Kitabı'nda (*Hezekiel 38-39*), Magog halkının önderi

²³ Rodrigo Furtado, "Reassessing Spanish Chronicle Writing before 900: The Tradition of Compilation in Oviedo at the End of the Ninth Century", *The Medieval Chronicle* 11 (2018): 171-94. 180.

²⁴ Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 197-198.

olan Gog'un, Tanrı tarafından uzak kuzeyden İsrail topraklarına doğru saldırmak üzere gönderileceği ve bu şekilde Tanrı'nın, kendi kutsallığını İsrail halkına göstereceği ifade edilmektedir.²⁵ Böylece o, İsrail halkını cezalandıracaktır. Fakat Tanrı daha sonra, gelen bu orduyu bozguna uğratıp, İsrail halkına kendi büyüklüğünü gösterecektir. Kroniğin yazarı da, Eski Ahit'teki Hezekiel Kitabı'na atıfta bulunarak, ilk bölümde Gogları ve Gotları bağdaştırmakta²⁶ ve Gotların günahları yüzünden Müslümanların İber Yarımadası'na girdiklerini ifade etmektedir.²⁷ Ayrıca, yüz yetmiş yıl sonra aynı cezanın Müslümanların başına geleceği iddia edilmektedir.²⁸

Kehanet Kroniği'nde Müslümanların İber Yarımadası'na girdikleri yıl, Vizigot kralı Rodericus'un hükümdarlığının üçüncü yılına denk gelmektedir, yani kroniğe göre Müslümanlar 714 yılında İber Yarımadası'na girmişlerdir. Bu zamandan yüz yetmiş yıl sonrası ise yaklaşık olarak 883 yılına denk gelmektedir. Kronikte belirtilen kehanetin 883 yılı olarak tarihlenme nedeni, muhtemelen 9. yüzyılın sonlarında Endülüs Emevi Devleti'nde çeşitli isyanların meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır, çünkü Endülüs Emevi Devleti bu isyanlarla uğraşmak zorunda kalmıştır.

Kroniğin ikinci bölümünde, Müslümanların soylarının isim listesi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Hz. Muhammed hakkında kısa ve olumsuz bir anlatı sunulmuştur. Daha sonra, Müslümanların İber Yarımadası'nı ele geçirmeleri anlatılmış, beşinci bölümde ise İber Yarımadası'ndaki Müslüman yöneticilerin isimleri yazılmıştır. Son bölümde, Asturias kralı Pelagius'tan başlayarak Asturias Kralları'nın isim listeleri verilmektedir. *Albelda Kroniği*'nin yazarının Endülüs Emevi Devleti'ndeki yönetici zümre hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştik, *Kehanet Kroniği*'nin yazarının da,

²⁵ Söz edilen pasajlar Kitab-ı Mukaddes'in Hezekiel bölümünde geçmektedir. Hezekiel 38-39.

²⁶ Dini metinlerde Gog ve Magog şeklinde geçen topluluklar, tarihte farklı halklar ile bağdaştırılmıştır. İlk çağlardan itibaren, Flavius Josephus (ö. 100), Paulus Orosius (ö. 420), Jordanes gibi tarihçiler Gog ve Magog halkını, İskitlerle ya da milattan önce 7. yüzyılda, Tuna Nehri'nin güneyinde ikamet eden *Getae* gibi halklarla bağdaştırmışlardır. Bu bağdaştırmanın nedeni, hem isim benzerliğinden hem de ismi geçen halkların kuzeyde ikamet ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Sevilalı İsidorus da *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum* isimli eserinde, isim benzerliğinden yola çıkarak ve kendinden önceki yazarlara uyararak, Gotları Gog ve Magog halkı ile bağdaştırmıştır. Wolf, *Conquerors*. 88-89.

²⁷ Kenneth Baxter Wolf, anonim olarak yazılan *Cronica Prophetica*'yı da İngilizceye çevirmiştir. Anonymous, *Chronica Prophetica*, çev. Kenneth Baxter Wolf (Pomona Faculty Publications and Research, 2008). 3.

²⁸ Anonymous, *Chronica Prophetica*, 4.

kronikte Müslüman yöneticilerin isim listesi verildiği için, Endülüs Emevi Devleti'nde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, ele aldığımız kroniklerin çoğunda, Pelagius'un Asturias Krallığı'nın kurucusu gibi resmedildiği görülmektedir. Fakat krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı, en geniş anlatımıyla ve sadece *III. Alfonso Kroniği*'nde geçmektedir. *III. Alfonso Kroniği*, diğer kroniklere kıyasla oldukça kapsamlıdır. Diğer kroniklere göre anlatım bütünlüğü ve tutarlılık açısından daha güçlüdür. Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerin, kral III. Alphonsus zamanına tarihlenmesi, kralın bilinçli bir amaç doğrultusunda, bu kroniklerin yazılmasında öncü rol oynamış olabileceğini ortaya koymaktadır. Böylece şunu söyleyebiliriz ki, Vizigotların zamanından Ortaçağ'ın sonlarına kadar bir dizi İspanya kralı tarihyazımsal etkinliğe doğrudan katılım göstermiştir.²⁹ Yani, Asturias kralı III. Alphonsus öncesinde ve sonrasında İspanya'daki krallar, oluşturulan metinlerde etki sahibi olmuştur.

III. Alphonsus zamanında yazılan kronikler, Ortaçağ'da İspanya'da Vizigotlar'dan beri bulunan belirli bir tarihyazımı kültürünü devam ettirmiştir. Bu tarih yazımı kültürü, Vizigot Tarihi hakkında yazan Bicarolu Johannes³⁰ (540-621) ile başlamış³¹ ve Sevilalı İsidorus ile devam etmiştir. Bicarolu Johannes gibi erken dönem tarihçiler, kendi krallıklarını “Yeni Roma” gibi göstermeye çalışmışlardır.³² Bicarolu Johannes'in eseriyle benzerlik içeren Sevilalı İsidorus'un *Gotların, Vandalların ve Süevilerin Kralları'nın Tarihi* isimli kitabında da Gotlar yüceltilmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, III. Alphonsus zamanında yazılan kronikler doğrudan İsidorus'un eserinin devamı niteliğinde görülme bile, özellikle anlatım tarzı açısından büyük oranda benzerlikler taşımaktadır. İsidorus'un eseri de Bicarolu Johannes'in eseri ile benzerlik taşımaktadır.

²⁹ Daniel Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, çev. Mehmet Moralı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014). 168.

³⁰ Bicarolu Johannes'in *Kroniği* de, Kenneth Baxter Wolf tarafından açıklamalı bir şekilde İngilizceye çevrilmiştir. Wolf, *Conquerors*, 51-67.

³¹ Furtado, “Reassessing”, 189.

³² Woolf, *Tarihin Küresel Tarihi*, 110-111. Bicarolu Johannes, yazdığı kronikte, Bizans İmparatorlarını merkeze alarak bir tarihlendirme yoluna gitmiştir. Bicarolu Johannes ilk önce Bizans İmparatorları'nın faaliyetleri, ardından aynı başlık altında Got Kralları'nın yaptıklarını anlatmıştır. Eserin sonunda ise Adem'den İsa'ya ve İsa'dan Bizans İmparatoru Mauricius'a (ö. 602) ve Gotların kralı Reccared'e (ö. 601) kadar uzanan bir tarihlendirme yapmıştır. Böylece Johannes, Bizans İmparatorları ve Got Kralları'nı aynı anlatım içerisinde sunmaktadır. Wolf, *Conquerors*, 66.

1. 2. Asturias Krallığı'nın Doğuşu ve Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na Soy Devamlılığı Problemi

İber Yarımadası'nın güneyinde Vizigot Krallığı ve Müslümanlar arasında gerçekleşen ve Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanan Guadalete Savaşı'nı takip eden ilk on yılda, Müslümanlar İber Yarımadası'nı güneyden kuzeye doğru çok hızlı bir şekilde fethetmiş ve ardından Pirene Dağları'nı geçerek, eskiden Vizigotların hakimiyeti altında bulunan *Septimania*³³ bölgesine kadar ulaşmışlardır.³⁴ Müslümanlar, İber Yarımadası'na girdikleri 711 yılından itibaren, yarımadadaki her bir bölgeyi fiili olarak kendi hakimiyetleri altına almaktan ziyade, Vizigot Krallığı dönemindeki yerel ya da bölgesel lordlar ve elitler ile anlaşma yoluna gitmişler ve bu şekilde İber Yarımadası'nda belirli bir yönetim ağı kurmuşlardır.³⁵ Asturias Krallığı da, Vizigot Krallığı'nın yıkılmasından sonra, İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan dağlık bölgede, Müslümanların ilerleyişine karşı gösterilen direnişten doğmuştur.³⁶ İlk Asturias kralı Pelagius (ö.737) önderliğinde 718 ya da 722³⁷ yılında Müslümanlarla yapılan ve Hristiyanların galibiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı, İber Yarımadası'nın kuzeyinde bağımsız küçük Hristiyan Asturias Krallığı'nın kurulmasına yol açmıştır.³⁸ 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerden önce, 718 yılında gerçekleştiği düşünülen Covadonga Savaşı'na veya Asturias Krallığı'nın kurucusu Pelagius'a dair herhangi bir bilgi ya da atıf yoktur. Bu savaştan yaklaşık iki yüzyıl sonra ideolojik amaçlar çerçevesinde Asturias

³³ Güney Fransa.

³⁴ Collins, *The Arab Conquest*, 81.

³⁵ Pedro Chalmeta, *Invasión e islamización: la sumisión de Hispania y la formación de al-Andalus* (Madrid: Editorial MAPFRE, 1994). 151-152. Bunun en iyi örneği, İber Yarımadası'nın güneydoğusunda (Murcia bölgesinde) yedi şehri kontrol eden ve 713? yılında Müslümanlarla antlaşma yapan Theodomir'dir (Tudmir). Müslümanlar kendilerine sadakat göstermesi ve yıllık haraç ödemesi karşılığında, onun gücünü korumasına izin vermişlerdir. Santiago Castellanos ve Iñaki Martín Viso, "The local articulation of central power in the north of the Iberian Peninsula (500–1000)", *Early Medieval Europe* 13, 1 (2005): 1-42. 19-20. Ayrıca, yapılan antlaşmalar neticesinde, belirli bir vergi ödenmesi karşılığında, fethedilen bölge halklarının temel özgürlüklerinin korunması ve günlük yaşamlarında rahatsız edilmemeleri onaylanmıştır. Robert Portass, "Early Medieval Spain, 800-1100: the Christian kingdoms and al-Andalus" içinde *Debating Medieval Europe: The Early Middle Ages, c. 450–c. 1050*, ed. Stephen Mossman (Manchester: Manchester University Press, 2020). 177.

³⁶ Sodano, *Ortaçağ*. 201.

³⁷ Genelde 718 yılı Covadonga Savaşı'nın yapıldığı ve Asturias Krallığı'nın kurulduğu yıl olarak kabul edilse bile, savaşın 722 yılında meydana geldiğine dair görüşler de mevcuttur. Örneğin, İspanyol tarihçi Claudio Sánchez-Albornoz, savaşın 722 yılında yapıldığını ifade etmektedir. Claudio Sánchez-Albornoz, *Spain, A Historical Enigma: Volume II*, çev. Colette Joly Dees ve David Sven Reher (Madrid: Spanish University Foundation, 1975). 937.

³⁸ Roger Collins, "Spain: the northern kingdoms and the Basques, 711-910" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume II c.700-c.900*, ed. Rosamond McKitterick (United Kingdom: Cambridge University Press, 1995). 275.

Krallığı'nda yazılan kroniklerden biri olan ve Asturias Krallığı'nın kuruluşundan 9. yüzyılın sonlarına kadar, krallığın kısa bir tarihini sunan *III. Alfonso Kroniği*'nde, Covadonga Savaşı'na dair efsanevi bir anlatı sunulmaktadır. 754 yılında İber Yarımadası'nda yazıldığı düşünülen ve muhtemelen bir Mozarap³⁹ tarafından yazıldığı için de, *Mozarap Kroniği* olarak da anılan *754 Kroniği*'nde ise Covadonga Savaşı'ndan, ilk Asturias kralı olan Pelagius'dan ya da Asturias Krallığı'ndan söz edilmemektedir.⁴⁰ Gerçekte küçük çaplı bir savaş olması muhtemel görünen Covadonga Savaşı, İber Yarımadası'nda Hristiyanlar tarafından gerçekleştirilen ve “tekrar fethetme, geri alma” anlamlarına gelen *Reconquista*⁴¹ hareketinin ilk aşamasını temsil etmektedir.⁴² Asturias Krallığı'nın, 718 yılında gerçekleştirilen Covadonga Savaşı'nın ardından kurulduğunu dikkate alırsak, bu tarihten ilk Asturias kralı Pelagius'un ölümü olan 737 yılına kadar, Asturias Krallığı'nda yaşanan gelişmelere dair herhangi bir kayıt bulmanın zor olduğunu ifade edebiliriz.

Diğer taraftan, Müslümanlar İber Yarımadası'na 711 yılında girdiklerinde, yanlarında Kuzey Afrikalı Berberi⁴³ grupları da getirmişler ve yarımadanın kuzey bölgelerine doğru gerçekleştirdikleri fetih hareketlerinin ardından, bu Berberi grupları kuzeydeki sınır bölgelerine askeri birlik olarak yerleştirmişlerdir.⁴⁴ Berberilerin 740'lı yıllarda *İfrikkiye*'de⁴⁵ ve İber Yarımadası'nda isyan etmelerinin ardından yarımadanın

³⁹ Mozarap, Ortaçağ'da İspanya'da Müslümanların hakimiyetindeki bölgelerde yaşayan ve İspanyol Magribi kültürünün damgasını taşıyan Hristiyanlara verilen isimdir. Mozarap kelimesi, Arap ırkından olmadığı halde zamanla Araplaşan, Araplaşmış olan anlamlarına gelen Arapça *musta'rib* kelimesinden gelmektedir. İspanya'nın fethinin ilk yıllarında Müslüman fatihlerin yeni tebaaları ya İslam'ı benimseyebilirler ya da kendi inançlarını sürdürmeye devam edebilirlerdi, sonradan, vergi veren *zimmi* kategorisine geçtiler. İspanya'nın ilk Arap yöneticileri, Müslüman hakimiyeti altında yaşayan bu gruba büyük oranda tolerans göstermişlerdir. *The Encyclopaedia of Islām: A Dictionary of the Geography, Ethnography and Biography of the Muhammadan Peoples, Volume III*, ed. M. T. Houtsma, A. J. Wensinck, E. Lévi-Provençal, A. R. Gibb ve W. Heffening (Leiden: E. J. Brill, 1936). 611.

⁴⁰ Wolf, *Conquerors*. 91-128.

⁴¹ “Tekrar fethetme, geri alma” anlamlarına gelen *Reconquista* terimi, İber Yarımadası'nın Hristiyanlar tarafından yeniden fethedilerek, Müslümanlardan alınması anlamında kullanılmaktadır. *Reconquista* kavramı 19. yüzyılda İspanyol tarih yazımında ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde bu kavram geniş olarak açıklanacaktır. Julio Escalona ve Inaki Martin Viso, "The Life and Death of an Historiographical Folly: The Early Medieval Depopulation and Repopulation of the Duero Basin" içinde *Beyond the Reconquista: New Directions in the History of Medieval Iberia (711-1085)*, ed. Simon Barton ve Robert Portass (Leiden: Brill, 2020). 23.

⁴² Roger Collins, *Early Medieval Spain Unity in Diversity, 400-1000* (London: Macmillan Education Ltd, 1983). 228.

⁴³ Berberiler, günümüzde Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas gibi ülkeleri içine alan Kuzey Afrika'nın en eski yerli halklarından. Yunan ve Latin dünyasının dışında yaşadıkları için burada yaşayan halk *Barbaroi*, *Barbari* gibi isimlerle anılmıştır. Romalılar, Kuzey Afrika'yı işgalleri sırasında ciddi bir direnişle karşılaşmışlar ve hakimiyetlerini kabul ettirmekte zorlandıkları bu halka *Barbaros* demişlerdir. Hakkı Dursun Yıldız, “BERBERİLER” *TDV İA*, Cilt: 5 (1992). 478-483.

⁴⁴ Roger Collins, *Caliphs and Kings: Spain, 796-1031* (United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2012). 9.

⁴⁵ Kuzey Afrika.

kuzeyindeki garnizon bölgelerinden tasfiye edilmeleri, dini yapılar inşa ettirmesi ve dini zümreyle yakın ilişki içerisinde olması dolayısıyla “Katolik” (*el Catolico*) olarak adlandırılan Asturias kralı I. Alphonsus (ö. 757) zamanında, Asturias Krallığı’nın güneye doğru yayılması kolaylaşmıştır.⁴⁶ Ayrıca, I. Alphonsus zamanında güneydeki bazı şehirlerin ele geçirilmesiyle, İber Yarımadası’ndaki İslam hakimiyetine karşı ilk ciddi adımların atıldığını belirtebiliriz.⁴⁷ Fakat, Asturias Krallığı her ne kadar I. Alphonsus zamanında güneye doğru bir yayılma politikası gerçekleştirmiş olsa bile, II. Alphonsus’dan önce, Asturias’ta tam anlamıyla bir monarşinin varlığını tespit etmek zor görünmektedir.⁴⁸

Asturias kralı II. Alphonsus 791 yılında tahta geçerken, kutsal yağla meshedilmiştir.⁴⁹ Ayrıca II. Alphonsus, kraliyet başkenti olarak Oviedo şehrini kurmuştur.⁵⁰ Asturias Krallığı’nın sınırlarını güneye doğru genişletmesi ve Ortaçağ Avrupa tarihinde, o dönem Batı Avrupa’da en büyük güç odaklarından olan Karolenjler ile iletişime geçmeye çalışması gibi politikaları neticesinde, II. Alphonsus zamanında Asturias’ta bir monarşisinin tam olarak kurulmaya başladığını belirtebiliriz. Vizigot hakimiyeti döneminde İber Yarımadası’nda Toledo şehri, Vizigot Kralları’nın ikamet ettiği ve Vizigot Kilisesi’nin merkezinin bulunduğu yerd. II. Alphonsus da İber Yarımadası’nın kuzeyinde Oviedo şehrini kurarak, buraya bir de psikoposluk merkezi inşa ettirmiştir, böylece Vizigot Krallığı zamanında, kraliyet ile yakın ilişki içerisinde olan Kilise hiyerarşisi, Asturias Krallığı’nda da kurulmaya başlanmıştır.⁵¹ II. Alphonsus, güçlü bir Kilise organizasyonu barındıran Oviedo şehrini kurarak, yeni

⁴⁶ Amancio Isla, "The Aristocracy and the Monarchy in Northwest Iberia between the Eight and the Eleventh Century" içinde *Culture and Society in Medieval Galicia: A Cultural Crossroads at the Edge of Europe*, ed. James D’Emilio (Leiden: Brill, 2015). 251-2.

⁴⁷ W. Montgomery Watt ve Pierre Cachia, *Endülüş Tarihi*, çev. Cumhur Ersin Adıgüzel ve Qiyas Şükürov (İstanbul: Küre Yayınları, 2018). 31.

⁴⁸ Collins, *Caliphs*, 60. Asturias kralı II. Alphonsus’un hükümdarlığı sırasında merkezi güç mekanizması sağlamlaştırılmıştır. Castellanos, “The local articulation”, 28.

⁴⁹ Peter Linehan, *History and the Historians of Medieval Spain*. 123. Kutsal yağla meshedilerek tahta çıktığı bilinen ilk Asturias kralı, II. Alphonsus’tur. Joseph F. O’Callaghan, *A History of Medieval Spain* (United States of America: Cornell University Press, 1983). 168. Asturias kralı II. Alphonsus, bu uygulama ile bilinçli olarak Got kültürünü Asturias Krallığı’nda canlandırmayı amaçlamıştır.

⁵⁰ Asturias Krallığı’nın ilk başkenti *Cangas de Onís*’tir. Soledad Tena García, *HISTORIA DE LA ESPAÑA MEDIEVAL*, ed. José María Monsalvo Antón (Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2014). 78. Asturias kralı II. Alphonsus başkenti Oviedo’ya taşımıştır. García, *HISTORIA*, 79. Roma şehri *Gijón*’u ve etrafındaki Oviedo’yu içeren Asturias’ın merkezi bölgesi Romalılaşmış iken, Asturias Krallığı’nın doğduğu *Cangas de Onís* bölgesi, kültürel olarak Roma’dan daha az etkilenmiştir. Lucy K. Pick, *Her Father’s Daughter: Gender, Power, and Religion in the Early Spanish Kingdoms* (United States of America: Cornell University Press, 2017). 39.

⁵¹ Castellanos, “The local articulation”. 29.

kurulmaya başlayan Asturias Krallığı'na sembolik bir önem kazandırmak istemiştir. Diğer taraftan, II. Alphonsus, Vizigot Krallığı'nda 7. yüzyılın ortalarında ilan edilen Vizigot Yasaları'nı kendi döneminde Asturias Krallığı'nda yürürlüğe koyarak otoritesini ve yönetimini güçlendirmeye çalışmıştır.⁵² Böylece, Vizigot Krallığı ile Asturias Krallığı arasında her açıdan bir süreklilik oluşturma çabasının II. Alphonsus ile başladığını söylemek mümkündür. Sonraki dönemlerde – özellikle III. Alphonsus döneminde ve bu dönemde yazılan kronikler ile – bu çaba Kraliyet ideolojisi niteliği kazanacak ve kroniklerde çok açık şekilde vurgulanacaktır.⁵³

Asturias Krallığı'nın doğuşuna ait ilk bilgiler, 9. yüzyılın sonlarında, Asturias kralı III. Alphonsus döneminde yazılan kroniklerden elde edilmektedir. Fakat Asturias Krallığı'nın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılan bu kroniklerdeki verilere ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık olduğunu iddia eden kronikler, bu devamlılık iddiasını en açık şekilde soy bakımından vurgulamaktadırlar. Covadonga Savaşı'nın ardından kurulan Asturias Krallığı'nın ilk kralı Pelagius, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerden *III. Alfonso Kroniği*'nin *Sebastian* versiyonunda, *Albelda Kroniği*'nde ve *Kehanet Kroniği*'nde, doğrudan Vizigot Kraliyet soyundan gelenlerle ilişkilendirilmektedir. İlk şeklini 881 yılında alan ve II. Alphonsus'un kurduğu Oviedo şehrinde yazıldığı düşünülen *Albelda Kroniği*'nde, ilk Asturias kralı Pelagius, Veremendus'un oğlu ve Toledo kralı Rodericus'un torunu olarak gösterilmektedir.⁵⁴ Ayrıca, *Albelda Kroniği*'nde Pelagius'un Müslüman fethinden önce, Vizigot kralı Witiza (ö. 710) tarafından Toledo'dan sürgün edildiği ifade edilmektedir.⁵⁵ Yani Pelagius, Müslüman fethinden önce Asturias bölgesi ile ilişkilendirilmektedir. *Albelda Kroniği*'nde geçen, Pelagius'un Vizigot kralı Witiza tarafından Toledo'dan sürgün edilme hikayesi, Asturias'taki kronik yazarlarına Vizigot Krallığı'nın yıkılması ile kral Witiza'yı ilişkilendirme olanağı vermiş olabilir⁵⁶ çünkü kroniklerde Witiza'nın kötü bir kral olduğu algısı hakimdir. *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda*

⁵² William D. Phillips, Jr. ve Carla Rahn Phillips, *İspanya'nın Kısa Tarihi*, çev. Tuna Erkmen (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018). 70-71.

⁵³ Collins, *The Arab Conquest*, 146-147.

⁵⁴ “*Pelagius filius Ueremudi nepus Ruderici regis Tutelani* “ *Cronicas Asturianas*, ed. Juan Gil Fernández, José Luis Moralejo, ve Juan I. Ruiz de la Peña, (Oviedo: Universidad de Oviedo, 1985). 172. Latince *nepos* kelimesi, Türkçe'ye “torun” olarak çevirilebilir. Sina Kabaağaç ve Erdal Alover, *Latince-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995). 385.

⁵⁵ *Cronicas Asturianas*, 173.

⁵⁶ Collins, *The Arab Conquest*, 147.

versiyonuna göre de, İspanya'nın yıkılışının nedeni Vizigot kralı Witiza'nın kötü alışkanlıkları, birden fazla kadın ile evlenmesi ve psikoposlara ve rahiplere de eş almaları konusunda emirler vermesi gibi davranışları ve Kilise'ye karşı tutumundan kaynaklanmaktadır.⁵⁷ 883 yılında, kral III. Alphonsus'un sarayında görevli biri tarafından yazıldığı düşünülen *Kehanet Kroniği*'nde kral Pelagius, yine son Vizigot Kralları'ndan olan kral Rodericus'un torunu ve Veremundus'un oğlu olarak gösterilmektedir.⁵⁸ *III. Alfonso Kroniği*'nin *Sebastian Versiyonu*'nda ise Asturias kralı Pelagius, Vizigot Kraliyet soyu ile ilişkili olarak gösterilmektedir.⁵⁹ Fakat, *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda kral Pelagius, genelde Vizigot Krallığı'ndaki son iki kral olarak bilinen kral Witiza ve kral Rodericus'un *spatarius*'u⁶⁰ olduğu (Latince *spatarius* kelimesi Türkçe'ye "kılıç taşıyıcı" olarak çevirilebilir⁶¹) konumunda gösterilmektedir.⁶² *III. Alfonso Kroniği*'nin *Sebastian* ve *Roda* olarak bilinen iki versiyonu da büyük oranda birbirine benzemesine rağmen, kral Pelagius'un kökeni hakkında farklı görüşler ileri sürmektedirler.⁶³ Bu farklılığın nedeni, muhtemelen iki versiyondan birinin (*Roda Versiyonu*) daha önce istinsah edilmesinden kaynaklanmaktadır.⁶⁴ *III. Alfonso Kroniği*'nin iki versiyonunun da, Asturias monarşisinin güçlenmesinde önemli bir etkisi olan II. Alphonsus zamanında yazılan kayıp bir kroniğe dayandığı düşünülmektedir.⁶⁵ Kroniğin iki versiyonu da Asturias kralı Pelagius'un soyu hakkında farklı görüşler ortaya koysa bile, onun Müslüman fethinden sonra Asturias'a geldiği konusunda hemfikirdirler.

⁵⁷ Wolf, *Conquerors*, 131-132.

⁵⁸ Anonymous, *Chronica Prophetica*, 7.

⁵⁹ *Cronicas Asturianas*, 123.

⁶⁰ *Cronicas Asturianas*, 122.

⁶¹ Alexander Souter, *A Glossary of Later Latin to 600 A. D.* (Great Britain: Oxford University Press, 1949). 383. Latince *spatarius* kelimesi, Türkçe'ye "kılıçla silahlanmış biri" olarak da çevirilebilir. Richard Ashdowne ve David Howlett, *The Dictionary of Medieval Latin from British Sources: Fascicule XVI* (United States of America: Oxford University Press, 2013). 3143-3144. Bu terim, Geç Roma İmparatorluğu zamanında özel koruma ya da imparatorların korumaları için kullanılan bir ifadeydi. Alexander Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium: Volume III* (New York: Oxford University Press, 1991). 1935-1936.

⁶² *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nu İngilizceye çeviren Kenneth Baxter Wolf, latince *spatarius* kelimesini, İngilizceye swordbearer olarak çevirmiştir. Wolf, *Conquerors*, 133.

⁶³ John Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III and its Significance for the Historiography of the Asturian Kingdom 718-910 AD* isimli doktora çalışmasında *III. Alfonso Kroniği*'nin iki versiyonu arasındaki farklılıkları belirtmiştir. Wreglesworth, *The Chronicle of Alfonso III*, 252-253.

⁶⁴ Reeves, *Visions of Unity*, 154.

⁶⁵ Reeves, *Visions of Unity*, 155. Ayrıca, II. Alphonsus zamanında yazıldığı düşünülen kronik hakkında ve Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na her açıdan bir devamlılık olduğunu ileri süren görüş için bkz: Julia Montenegro ve Arcadio del Castillo, "The Alfonso II Document of 812, the Annales Portugaleses Veteres and the Continuity of the Visigothic Kingdom of Toledo as the Kingdom of Asturias", *Revue belge de Philologie et d'Histoire* 87, 2 (2009): 197-214. 202-4.

Pelagius'un Müslüman hakimiyetinden ve baskısından sonra Asturias'a gelmesi ve burada Müslümanlara karşı gerçekleştirdiği başarılı isyanı, yazılan kroniklerde dini motiflerle de desteklenmektedir. İber Yarımadası'na girmelerinin ardından, kuzeye doğru hızlı bir fetih politikası gerçekleştiren Müslümanlar, yarımada'nın en kuzeyinde bulunan *Gijon* bölgesine vali olarak Mannuza isimli Berberi bir yöneticiyi yerleştirmişlerdir. *III. Alfonso Kroniği*'nde anlatılanlara göre, 711 yılında Müslümanlar ve Vizigot kralı Rodericus arasında gerçekleştiği düşünülen Guadalete Savaşı'ndan sonra kız kardeşi ile bölgeye gelen Pelagius, bölgede yönetici konumunda bulunan vali Mannuza ile anlaşma yapmıştır ve ardından Kurtuba'ya elçi veya temsilci olarak gönderilmiştir.⁶⁶ Asturias'a dönüşünde Müslüman vali Mannuza'nın, kız kardeşi ile evlendiğini anlayan Pelagius, bunu kabul etmemiş ve Müslümanlara karşı isyan etmek amacıyla dağlara kaçmıştır.⁶⁷ Bu noktada, İber Yarımadası'nın kuzeyindeki coğrafi yapı hakkında bilgi vermek gerekmektedir. İber Yarımadası'nın kuzeyinde, dağlık bölgelerden oluşan *Asturias*, *Cantabria*, *Galicia* ve *Bask* bölgeleri yer almaktadır. *Bask* bölgesindeki vadiler ve alçak dağlar, Pireneler'i *Cantabria* dağlarına bağlamaktadır. *Cantabria* sıradağlarının bitiminde ise dağlık iç kısımlarıyla *Asturias* bölgesi yer almaktadır. İber Yarımadası'nın kuzeyindeki bu sıradağlar, İspanya'daki bölgeleri birbirinden ayırırken, bir yandan da bölgedeki sınırları belirlemektedir.⁶⁸

III. Alfonso Kroniği'nde anlatılanlara göre Pelagius, Müslümanlarla mücadele etmek amacıyla, *Auseva* isimli yüksek bir dağa tırmanmış ve dağın eteğinde güvenli olduğunu bildiği bir mağaraya girmiştir, ardından burada bölge halkı olan Asturiaslılar tarafından lider seçilmiştir.⁶⁹ İber Yarımadası'ndaki yeni gücün, yani Müslümanların hakimiyetini kabul eden ve onlarla ittifak yapan psikopos Oppa⁷⁰ (ö. 712'den sonra) ise, dağın önüne gelerek, Pelagius'u Müslüman hakimiyetini kabul etmesi yönünde

⁶⁶ Fray Justo Pérez de Urbel ve Ricardo del Arco y Garay, *Historia de España: Tomo VI España Cristiana, Comienzo de la Reconquista (711-1038)*, ed. Ramón Menéndez Pidal (Madrid: Espasa Calpe, 1971). 23.

⁶⁷ Wolf, *Conquerors*, 133.

⁶⁸ Phillips, Jr., *İspanya'nın Kısa Tarihi*. 18.

⁶⁹ Wolf, *Conquerors*, 134.

⁷⁰ *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda Oppa, Toledo Psikoposu ve Vizigot Kralı Witiza'nın oğlu olarak gösterilmiştir. Wolf, *Conquerors*, 134. *III. Alfonso Kroniği*'nin *Sebastian Versiyonu*'nda ise Oppa, yine Kral Witiza'nın oğlu olarak gösterilmiştir. *Cronicas Asturianas*, 123. Psikopos Oppa, bir Mozarap tarafından 754 yılında yazıldığı düşünülen *754 Kroniği*'nde ise, Vizigot Kralı Egica'nın (ö. 702?) oğlu olarak gösterilmiştir. Wolf, *Conquerors*, 107. Her durumda, İber Yarımadası'ndaki yeni gücün hakimiyetini kabul eden Oppa'nın, Vizigot Kraliyeti'nden geldiğini ya da hanedanlık ile yakın ilişki içerisinde olduğunu düşünebiliriz.

ikna etmeye çalışmıştır. Psikopos Oppa'nın ikna çabasına karşın Pelagius cevabını, İncil'den alıntı yaparak vermektedir: (Matta 17: 20) “*Tanrı'nın Kilisesi'nin nasıl hardal tohumu ile kıyaslandığını ve ilahi güçle tekrar yükseleceğini ilahi metinlerde okumadın mı?*”.⁷¹ Bu cevabın ardından, kronikte Müslümanların saldırıya geçtikleri ve mağaranın içindeki Kutsal Meryem tapınağına yaklaştıklarında yenildikleri belirtilmektedir.⁷² Ayrıca kronikte, abartılı bir rakamla 124000 kadar Müslümanın ilahi bir gücün mucizevi müdahalesiyle öldüğü ve geri kalanların da nehre atılarak bertaraf edildikleri ifade edilmektedir. Pelagius'un Müslüman hakimiyetinden sonra hayatta kalması, ardından dağlara çekilmesi ve kuracağı yeni krallıkta kendi gücünü tesis etmesi gibi olaylar, kutsal metinlerde geçen, güçlü bir düşmana karşı hayatta kalıp krallık kurmak ve düşmanların denize dökülmesi gibi hikayelerle benzerlikler taşımaktadır.⁷³ Böylece, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerin, Pelagius'u ideolojik meşruiyet açısından dini temelde de yüceltmeye çalıştıklarını söyleyebiliriz.

Bu noktaya kadar *III. Alfonso Kroniği*'nde geçen savaş anlatısını ortaya koymaya çalıştık. Fakat, Ortaçağ İspanya tarihinde uzmanlaşmış olan tarihçi Roger Collins, Arap tarihçilerin veya *754 Kroniği*'nin yazarının Asturias'taki isyanı ya da Arapların mağlubiyetini bilmemesini ya da kayıt altına almamasını üzücü olarak nitelendirmektedir.⁷⁴ Yine, Ortaçağ İspanya tarihi alanında çalışmalar yürüten tarihçi Rose Walker da, 8. yüzyılın başlarında yazılan herhangi bir Hristiyan metnin Pelagius'un hükümdarlığını ve 718 yılında yapılan Covadonga Savaşı'nı doğrulamadığını ve sonraki Arap metinlerinde de söz edilmediğini ifade etmektedir.⁷⁵

⁷¹ Wolf, *Conquerors*, 135.

⁷² Wolf, *Conquerors*, 135-136.

⁷³ İncil'in Yaratılış bölümünde geçen Tufan hikayesi, Pelagius'un durumuyla benzerlik taşımaktadır. Gemi ile Tufan'dan kurtulan Nuh, Tanrı'nın izniyle yeryüzünde tekrar yaşamaya başlamıştır (Yaratılış 7-8). Müslüman hakimiyetinden kaçan Pelagius da, kuzeydeki dağlık bölgede hayatta kalmayı başarmıştır. Yine İncil'de geçen Davut ve Golyat hikayesi (Samuel 17), Pelagius'un durumu ile benzerlik taşımaktadır. Anlatılan hikayeye göre İsraililer ve Filistliler savaş düzeni almışlardır. Filistlilerden Golyat isimli uzun boylu ve çok güçlü bir savaşçı İsraililere meydan okumaktadır. Davut ise daha genç bir çocuktur ama Golyat'a meydan okur. Golyat isimli savaşçı Davut'u küçümser fakat yapılan mücadelede Davut galip gelir ve Golyat'ı öldürür. Bu hikaye ise, kendinden çok daha güçlü bir rakibe karşı galip gelmesinden dolayı, Pelagius'un hikayesi ile benzerlik taşımaktadır. Alan Deyermond, “The Death and Rebirth of Visigothic Spain in the *Estoria de España*”, *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos* 9, 3 (1985): 345-67. 357-358.

⁷⁴ Collins, *The Arab Conquest*, 149.

⁷⁵ Rose Walker, *Art in Spain and Portugal from the Romans to the Early Middle Ages: Routes and Myths* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016). 141.

Böylece, Covadonga’da yapılan savaşın boyutuna ve önemine ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir.

III. Alfonso Kroniği’nde anlatılanlara göre Covadonga’da Müslümanlara karşı elde edilen galibiyetin ardından Asturias Krallığı’nın kurulduğunu ve ilk kralın da Pelagius olduğunu belirtmiştik. Kral Pelagius’tan sonra ise Asturias tahtına oğlu Fafila geçmiştir fakat bir ayı avı sırasında ölen Fafila (ö.739) ancak iki yıl tahtta kalabilmiştir.⁷⁶ Yukarıda belirttiğimiz gibi, Asturias Krallığı’nın ilk kralı olan Pelagius ve oğlu Fafila’nın toplamda yaklaşık yirmi yıllık saltanatları boyunca, Asturias Krallığı hakkında herhangi bir bilgi bulmak oldukça zor görünmektedir. Asturias Krallığı’nın ikinci kralı Fafila’nın ardından ise, Pelagius’un damadı I. Alphonsus, Asturias tahtına geçmiştir. Yukarıda saydığımız kroniklerde, kral Pelagius gibi, I. Alphonsus’un soyu da Vizigot Kraliyeti ile ilişkilendirilmektedir. *III. Alfonso Kroniği*’nin *Roda Versiyonu*’nda I. Alphonsus’un, kraliyet soyundan gelen Cantabrialı’ların lideri Petrus’un oğlu olduğu belirtilmektedir.⁷⁷ *III. Alfonso Kroniği*’nin *Sebastian Versiyonu*’nda ise I. Alphonsus, doğrudan Vizigot Kralları Leovigild (ö. 586) ve Recarred’in (ö. 601) soyundan gelen dük Petrus’un oğlu olarak gösterilmiştir.⁷⁸ I. Alphonsus’un babası dük Petrus’un soyunun Vizigot Kralları’ndan Recarred’e doğrudan dayandırılması önemlidir çünkü Vizigot Krallığı, kral Recarred zamanında (580’lerin sonunda) Ariusçuluk’tan⁷⁹ Katolikliğe geçmiştir.⁸⁰

Albelda Kroniği’nde ise, Asturias kralı I. Alphonsus, yine Cantabria dükü Petrus’un oğlu olarak gösterilmektedir.⁸¹ 9. yüzyılın sonlarında Asturias’ta yazılan kroniklerden

⁷⁶ Pérez de Urbel, *Historia de España*, 31.

⁷⁷ Wolf, *Conquerors*, 136.

⁷⁸ *Cronicas Asturianas*, 131-132.

⁷⁹ Ariusçuluk veya Aryanizm, ilk olarak 4. yüzyıl başında İskenderiyeli rahip Arius (250? -336) tarafından ortaya atılan ve 325 yılında toplanan İznik Konsili’nde heretik (sapkın) olarak kabul edilen Hristiyan öğretileridir. Bu görüş İsa’nın yaratılmış bir varlık olduğunu ileri sürmektedir. Arius, Baba Tanrı’nın mutlaklığı ve benzersizliği üzerinde durmakta ve Oğul’un ona tâbi olduğunu, kendi kendine var olmayıp Baba Tanrı sayesinde vücut bulduğunu söylemektedir. Turhan Kaçar, “Ebioniteler’den Arius’a: Eskiçağ Doğu Hristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44, 2 (2003): 187-206. 202. Arius, İmparator I. Konstantin’in (ö. 337) önderliğinde, 325 yılında toplanan İznik Konsili’nde mahkum edilmiştir. Francis Dvornik, *The Ecumenical Councils* (New York: Hawthorn Books, 1961). 13-17.

⁸⁰ Jamie Wood, "A Family Affair: Leander, Isidore and the Legacy of Gregory the Great in Spain" içinde *Isidore of Seville and his Reception in the Early Middle Ages: Transmitting and Transforming Knowledge*, ed. Andrew Fear ve Jamie Wood (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016). 41. 589 yılında gerçekleştirilen III. Toledo Konsili ile Vizigot Krallığı’nın Katolikliğe geçişi resmen gerçekleşmiştir. Santiago Castellanos, *The Visigothic Kingdom in Iberia: Construction and Invention* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2020). 26.

⁸¹ *Cronicas Asturianas*, 173.

önce, Cantabria dükü Petrus hakkında herhangi bir bilgi bulmanın zor olduğunu belirtebiliriz. İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan Cantabria bölgesi, coğrafi olarak Asturias'ın hemen doğusunda yer almaktadır. Yani iki bölge birbirine coğrafi olarak yakındır. Vizigot Krallığı döneminde Cantabria Düklüğü'ne dair herhangi bir atıf bulmak da zor görünmektedir fakat dük Petrus ve oğlu Alphonsus, İber Yarımadası'nda Vizigot hakimiyetinin sonlarına doğru bu bölgeye yerleşmiş olabilirler.⁸² Pelagius'nun damadı ve Asturias'ın üçüncü kralı olan I. Alphonsus ve Alphonsus'un babası Cantabria dükü Petrus, III. Alphonsus zamanında yazılan kroniklerde, Asturias Hanedanlığı için eksik olan parçayı tamamlar nitelikte görünmektedir.⁸³ Yazılan kroniklerde, I. Alphonsus'un soyu da, babası Cantabria dükü Petrus'un aracılığıyla, doğrudan Vizigot Kralları'ndan geliyormuş gibi gösterilmektedir. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde, Asturias kralı Pelagius'un soyu Vizigot Kraliyeti'ne dayandırıldığı gibi, I. Alphonsus'un da soyu Vizigot Kraliyeti'ne dayandırılmak istenmiştir. Ayrıca bu noktada şunu söylemeliyiz ki: Asturias Kralları çoğunlukla Alphonsus ismine sahiptiler. Yani Asturias Krallığı'nın kurucusu Pelagius olmasına rağmen, onun ismine sahip başka bir Asturias kralı bulunmamaktadır. Bu, aslında krallığın gerçek kurucusunun I. Alphonsus olarak görüldüğünü göstermektedir. Zira kroniklerde de Pelagius hakkında çok fazla bilgi bulunmamasına rağmen, I. Alphonsus'un tahta geçişi ve onun döneminde Asturias Krallığı'nın güneye doğru genişlerken ele geçirdiği şehirlerin listesi tek tek verilmiştir.

9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda, muhtemelen Asturias kralı III. Alphonsus'un sarayında görevli kişiler tarafından yazıldığı düşünülen *III. Alfonso Kroniği*, *Albelda Kroniği* ve *Kehanet Kroniği* isimli kronikler, daha önce de belirttiğimiz üzere, ideolojik amaçlar çerçevesinde krallığın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra kaleme alınmışlardır. Bu kronikler, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir soy devamlılığı olduğunu iddia etmektedirler fakat Krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı'nın bile kesin olarak gerçekleşip gerçekleşmediği tam olarak bilinemezken, ilk Asturias kralı Pelagius'un da kim olduğu ve soyunun nereden geldiğini saptamak da zor görünmektedir. Pelagius'nun

⁸² Collins, *Caliphs*, 64. Cantabria dükü Petrus'un, Toledo Kralları adına Cantabria bölgesini yönetmiş olması muhtemeldir. Pérez de Urbel, *Historia de España*, 31.

⁸³ Escalona, *Family Memories*, 225.

737 yılında öldüğü düşünülürse, Covadonga Savaşı ve Pelagius'un ölümü arasında yaklaşık yirmi yıllık bir zaman süreci mevcuttur fakat kroniklerde, Pelagius'un kökeni ve Covadonga Savaşı'ndaki rolü dışında, ona dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Böylece, Asturias kralı Pelagius'un, Müslümanlara karşı gerçekleştirdiği başarılı isyandan çok daha sonra efsanevi bir figür haline geldiğini düşünebiliriz.

Kral Pelagius farklı şekillerde de olsa yazılan kroniklerde, Asturias bölgesi ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca kral Pelagius, Müslüman hakimiyetinden önce, babasının bölgede bir dük olması vesilesiyle de, Asturias'tan hiç ayrılmamış ve bölgede kendi başına bir güç olarak kalmış olabilir.⁸⁴ Pelagius'un kökenine dair yapılan tartışmaların yanında, 718 yılında gerçekleştiği düşünülen Covadonga Savaşı'ndaki isyancıların etnik kimliğini belirlemek de zor görünmektedir. Kral Pelagius'tan ve Covadonga Savaşı'ndan bahseden kroniklerin, 9. yüzyılın sonlarında bilinçli bir tarihyazımı ile oluşturulduğunu düşündüğümüzde, Müslüman hakimiyetine karşı Asturias'ta ortaya çıkan başarılı isyanda, yerli halkın nasıl bir tepki gösterdiğini sorgulamalıyız.

Müslüman hakimiyetinden önce İber Yarımadası'nda hakim konumda bulunan Roma İmparatorluğu ve onların ardından bölgede hakim konumda bulunan Vizigot Krallığı döneminde, yarımada'nın kuzeyinde yaşayan *Asturias*, *Bask* ve *Cantabria* gibi bölge halkları tam olarak hakimiyet altına alınamamışlardır. İber Yarımadası'nın kuzeyindeki dağlarda yaşayan bu halkları, her türlü merkezi denetimden uzakta ve dışarıdan gelen denetim çabasına karşı güçlü bir biçimde direniş gösteren dağlarda yaşayan toplumlar olarak nitelendirebiliriz.⁸⁵ Vizigot Krallığı döneminde yarımada'nın kuzeyine doğru başarılı seferler düzenlenmiş olsa bile, bölgede bulunan Basklı ve Asturiaslı halklar zaman zaman Gotlara yenilmelerine rağmen tam olarak itaat altına alınamamışlardır.⁸⁶ Öyle ki, 711 yılında Müslümanlar İber Yarımadası'na girdikleri zaman, Vizigot kralı Rodericus *Asturias* ve *Bask* bölgelerindeki isyanları bastırmak amacıyla yarımada'nın kuzeyinde bulunuyordu.⁸⁷ Yani, İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan dağlık bölgeler, tarihsel süreç içerisinde yarımada'ya hakim

⁸⁴ Julia Montenegro ve Arcadio del Castillo, *La época de la Monarquía Asturiana: Actas del Simposio Celebrado en Covadonga, 8-10 de octubre de 2001*, ed. Universidad de Oviedo (Oviedo: Real Instituto de Estudios Asturianos, 2002). 111.

⁸⁵ Hugh Kennedy, *Endülüis: Müslüman İspanya ve Portekiz'in Siyasi Tarihi*, çev. Ayşenur Demir (İstanbul: Dergah Yayınları, 2019). 19.

⁸⁶ Barbero, *The Catholic Visigothic Kingdom*, 352.

⁸⁷ Abilio Barbero ve Marcelo Vigil, *Sobre los orígenes sociales de La Reconquista* (Barcelona: Ariel, 1984). 67.

konumda bulunan güçler tarafından tam olarak ele geçirilememiştir. Bu durum, Müslüman hakimiyeti için de geçerlidir.⁸⁸

Asturias Krallığı'nın kuruluşuna yol açan isyan, dışarıdan gelen ve organize edilmiş bir Vizigot yardımından ziyade, Asturias bölgesinde ikamet eden yerlilerin, daha önce Romalılara ve Vizigotlara göstermiş oldukları gibi Müslümanlara da doğrudan direnmeleri neticesinde başarılı bir şekilde sonuçlanmış olabilir.⁸⁹ Bazı tarihçiler, kroniklerde ileri sürüldüğü gibi, mağlup Vizigot yönetici zümrenin Müslüman fethinden sonra Asturias'a sığınmacı olarak gelip, burada krallıklarını canlandırmaya çalıştıklarını belirtirken, bazı tarihçiler de, bölgede yaşayanların eski zamanlardan bu yana yaşam biçimleri çok az değişmiş olan yerliler olduklarını ileri sürmüşlerdir.⁹⁰ 20. yüzyılın önemli İspanyol tarihçilerinden ve dil bilimcilerinden biri olan Américo Castro (1885-1972), *España en su historia; cristianos, moros y judíos* (1948) isimli eserinde, Müslümanlara karşı gerçekleştirilen başarılı isyanı başlatanların Vizigot geleneği ile bağı olmayan kuzeyliler olduğunu ileri sürmektedir.⁹¹ İspanyol politikacı ve tarihçi Claudio Sanchez-Albornoz (1893-1984) da, *España: un enigma histórico* (1956) isimli eserinde, Asturias'taki mücadelenin başlangıcını, Asturias ve Cantabrialı halkların özgürlük aşkına bağlamakta ve Pelagius'un Vizigot kralı Rodericus'un halefi olmadığını, Vizigot soylularının da Vizigot tarihini devam ettirmek için yeni bir kral seçmediklerini iddia etmektedir.⁹²

⁸⁸ Walker, *Art in Spain*, 144-145. 10. yüzyılda anonim olarak yazılan *Ahbarü'l Mecmua* isimli eserde, İspanya'nın kuzeybatısında bulunan Galiçya halkının, 8. yüzyılın ortasında Müslümanları tüm Galiçya'dan sürdükleri ifade edilmektedir. Bu eser ve içeriği hakkında daha kapsamlı bilgi aşağıda verilmiştir. David James, *A History of Early Al-Andalus: The Akhbār majmū'a* (United Kingdom: Routledge, 2012). 81. Tarihçi Hugh Nigel Kennedy de Müslümanların İber Yarımadası'nın kuzeyinde kalıcı olmak istemedikleri için tam olarak hakimiyet kurmadıklarını ileri sürmektedir. Hugh Kennedy, "The Muslims in Europe" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume II c.700-c.900*, ed. Rosamond McKitterick (United Kingdom: Cambridge University Press, 1995). 257.

⁸⁹ Tarihçi Stanley G. Payne (1934-), bazı 20. yüzyıl tarihçilerinin Asturias'ta ortaya çıkan başarılı isyanı, bir tür "ani-diz hareketi (knee-jerk reaction)" olarak görme eğiliminde olduklarını ifade etmektedir. Yani Müslümanlara karşı tepki, kuzeyli halkın aniden gösterdiği bir reaksiyondur. Asturias Krallığı'nın kökeni hakkındaki bu yaklaşım "yerli teorisi" olarak isimlendirilmektedir. Stanley G. Payne, "Visigoths and Asturians Reinterpreted: The Spanish Grand Narrative Restored?" içinde *Medieval Iberia: Changing Societies and Cultures in Contact and Transition*, ed. Ivy A. Corfis ve Ray Harris-Northall (United Kingdom: Boydell & Brewer, 2007). 51-52.

⁹⁰ Robert Portass, *The Village World of Early Medieval Northern Spain: Local Community and the Land Market* (United Kingdom: Boydell & Brewer, 2017). 6.

⁹¹ Américo Castro'nun *España en su historia; cristianos, moros y judíos* (1948) isimli eseri 1954 yılında İngilizceye çevrilmiştir. Américo Castro, *The Structure of Spanish History*, çev. Edmund L. King (United States of America: Princeton University Press, 1954). 61.

⁹² Claudio Sánchez-Albornoz'un *España: un enigma histórico* (1956) isimli eseri 1975 yılında İngilizceye çevrilmiştir. Claudio Sánchez-Albornoz, *Spain, A Historical Enigma: Volume II*. 625.

Bu görüşlerin tersine, Ortaçağ İspanya tarihinde uzmanlaşmış olan Amerikalı tarihçi Bernard F. Reilly ise 1993 yılında yayımlanan *The Medieval Spains* isimli eserinde, 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı'yla Müslümanlara karşı küçük ama önemli bir galibiyet elde eden Pelagius'un bir Vizigot asilzadesi olduğunu ve Pelagius ve haleflerinin savaşçı olmalarından ziyade, iyi birer politikacı olduklarını ifade etmektedir.⁹³ Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık olduğunu savunan İspanyol tarihçiler Julia Montanegro ve Arcadio del Castillo ise Pelagius'un bir Got olduğunu ve Müslüman fethinden sonra kuzeydeki topraklara sığınan Vizigot asilzadeleri tarafından lider seçildiğini⁹⁴ ve böylece doğrudan Vizigot monarşisinin varisi konumunda olan bir krallık meydana geldiğini öne sürmektedirler.

Diğer taraftan, Arap gezginler ya da tarihçiler tarafından yazılan eserler vasıtasıyla da, Ortaçağ'da İber Yarımadası'nda yaşanan olaylar hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Arap tarihçiler eserlerinde genellikle Endülüs Tarihi ve İslam Halifeleri gibi konular üzerinde yoğunlaşmış olsalar bile, İber Yarımadası'nın kuzeyinde *Reconquista* süreci hız kazandığı zaman yaşanan gelişmelere de değinmişlerdir. Bu eserlerden bir tanesi, muhtemelen 940'larda Halife III. Abdurrahman (890-961) döneminde yazılan ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen *Ahbarü'l Mecnua*'dır (Anekdotlar Derlemesi).⁹⁵ Eserde, Berberi komutan Tarık bin Ziyad'ın (670? -720) 711 yılında İber Yarımadası'na girmesinden, Halife III. Abdurrahman devrinin sonuna kadar meydana gelen olaylar anlatılmaktadır.⁹⁶ Anonim olarak yazılan *Ahbarü'l Mecnua*'da, Pelagius (Arapça *Belay* ya da *Balay* olarak geçmektedir) isimli bir hükümdar tarafından yönetilen dağlık bir bölge dışında, *Galiçya*'da fethedilmemiş bir köy kalmadığı ifade edilmektedir.⁹⁷ Ardından, bu grubun sayıları az olduğu için, Müslümanların onları küçümsediğini fakat durumun sonradan değiştiğini belirtmektedir. *Ahbarü'l Mecnua*'da, *Galiçya* halkının Müslümanlara karşı ayaklandığı ve Pelagius'un meselesinin acil hale geldiği yazılmıştır. Müslümanlar ve bu grup arasında yaşanan

Ayrıca Alborno, kaybedilen toprakları geri alma arzusunun, Pelagius'nun direnişini motive eden bir güç olmadığını düşünmektedir.

⁹³ Bernard F. Reilly, *The Medieval Spains* (United Kingdom: Cambridge University Press, 1993). 74-75.

⁹⁴ Montenegro, *La época*, 112-116.

⁹⁵ Kennedy, *Endülüs*, 23.

⁹⁶ Ahmet Ağırakça, "AHBÂR MECMÛA" *TDV İA*, Cilt: 1 (1988), 489-490.

⁹⁷ *Ahbarü'l Mecnua* isimli eser, David James tarafından hazırlanmış ve İngilizceye çevrilmiştir. David James, *A History of Early Al-Andalus: The Akhbâr majmû'a* (United Kingdom: Routledge, 2012). 61.

çekişmelerden sonra Müslümanlar mağlup edilmiş ve tüm Galiçya'dan kovulmuşlardır.⁹⁸

Ayrıca, anne tarafından soyu Gotlara dayanan, Kurtuba'da doğan ve vefat eden Endülüs'lü tarihçi İbn al-Kutiya⁹⁹ (ya da al-Kurtubi) (898? -977), *Ta'riḫ iftitāḥ al-Andalus* (Endülüs'ün Fethi'nin Tarihi) isimli eserinde, Tarik bin Ziyad'ın Endülüs'ü fethini ve Endülüs'te Müslüman Emirler zamanında meydana gelen olayları, yani Müslümanların hakimiyeti altındaki İber Yarımadası'nın yaklaşık iki yüz elli yılını yazmıştır¹⁰⁰ fakat Asturias Krallığı'ndan, Asturias kralı Pelagius'tan ya da Asturias Krallığı'nın kurulmasına yol açtığı düşünülen Covadonga Savaşı'ndan söz etmemiştir. Muhtemelen Endülüs kökenli olan Tunus'lu tarihçi İbn al-Kardabus (ö.1179) ise *Ta'riḫ al-Andalus* (Endülüs Tarihi) isimli eserinde, İber Yarımadası'nın Tarik bin Ziyad ve Şam Emevi Devleti'nin Kuzey Afrika valisi olan Musa bin Nusayr'ın (640-717?) faaliyetleriyle Müslümanların eline nasıl geçtiğini, Emirler döneminde yaşanan olayları, Emeviler'in ardından Murabıtlar Dönemi'ni¹⁰¹ (1054? - 1147), Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yaşanan çatışmaları ve Kastilya-Leon kralı VI. Alphonsus'un¹⁰² (1040-1109), *Reconquista* hareketinde önemli bir adım olarak niteleyebileceğimiz, Toledo'yu geri alma sürecini anlatmıştır¹⁰³ fakat İbn al-Kutiya gibi, İbn al-Kardabus da Asturias kralı Pelagius'tan ya da krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı'ndan söz etmemiştir.

Cezayir'de doğan ve Kahire'de vefat eden Arap tarihçi Ahmed İbn Muhammed al-Makkari¹⁰⁴ (ö. 1632) ise *Nefḥu't-ṭīb min ḡuṣni'l-Endelüsi'r-raḥīb ve zikru vezîrihâ Lisâni'd-dîn İbni'l-Haḥīb* (Eserin Endülüs ile ilgili olan ilk sekiz bölümü İspanyol

⁹⁸ James, *A History*, 80-81.

⁹⁹ Fuat Günel, "İBNÜ'L-KÜTIYYE" *TDV İA*, Cilt: 21 (2000), 117-118.

¹⁰⁰ İbn al-Kutiya'nın Endülüs tarihi hakkında yazdığı eseri, David James tarafından hazırlanmış ve İngilizceye çevrilmiştir. David James, *Early Islamic Spain: The History of Ibn al-Qutiyah* (United Kingdom: Routledge, 2009).

¹⁰¹ Murabıtlar, 11. yüzyılın başlarında Kuzey Afrika'da kurulan Berberi Hanedanlık'tır. Murabıtların en önemli hükümdarı Yusuf bin Taşfın'dır (ö. 1143). Kastilya-Leon kralı VI. Alphonsus'un (ö. 1109) Müslüman hakimiyeti altındaki toprakları işgaline karşın, Endülüs Müslümanları tarafından 1086 yılında savunmaya yardım etmek için Endülüs'e davet edilmiştir. Murabıtlar, kendilerine sunulan fırsatı kullanarak Endülüs'te kalmışlar ve Endülüs'ü daha zayıf yerel yöneticilerden devralmışlardır. Murabıtlar, özellikle o dönemde İspanya'nın kuzeyinde güçlü bir krallık olarak beliren Kastilya-Leon Krallığı'na karşı önemli galibiyetler elde etmişlerdir. Norman Roth, "Almoravids" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*, ed. E. Michael Gerli (Great Britain: Routledge, 2003). 84-85.

¹⁰² Leon kralı VI. Alphonsus 1072 yılından itibaren Kastilya'nın da kralı olmuştur.

¹⁰³ İbn al-Kardabus'un eseri, İspanyol tarihçi Felipe Maillo Salgado tarafından hazırlanmış ve İspanyolcaya çevrilmiştir. İbn Al-Kardabus, *Historia de Al-Andalus*, çev. Felipe Maillo Salgado (Madrid: Akal, 2008).

¹⁰⁴ Mehmet Özdemir, "MAKKARÎ, Ahmed b. Muhammed" *TDV İA*, Cilt: 27 (2003), 445-446.

tarihçi Pascual de Gayangos tarafından *The History of the Mohammedan Dynasties in Spain* ismiyle iki cilt halinde ingilizceye çevrilmiştir) isimli eserinde, Endülüs tarihi hakkında yazan, İbn Hayyan (ö. 1076), İsa İbn Ahmed al-Razi (ö. 980?) ve İbn Haldun (ö. 1406) gibi önemli tarihçilere atıf yaparak, Müslümanların İber Yarımadası'na girmelerinden öncesini de anlatan uzun bir Endülüs Tarihi anlatısı sunmaktadır. Eserinde farklı Arap tarihçilerden alıntı yapan al-Makkari, Endülüs'ün Araplar tarafından fethedilmesinin ardından, yandaşlarını toplayıp ilk isyan eden Hristiyan'ın, Galiçya'daki *Asturias* halkından Pelagius olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁵ Ayrıca, al-Makkari, İbn Hayyan'a atıf yaparak, Pelagius'un Galiçya topraklarında öne çıktığını ve Müslümanları, babalarının toprağından kovduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁶ Arap tarihçilerin yazdığı eserlerden yola çıkarak - elbette genelleme yapmadan - şunu söyleyebiliriz ki; Arapların yazdığı eserlerde *Asturias Krallığı*'na ya da *Covadonga Savaşı*'na ait doğrudan bir atıf bulmak zor görünmektedir. Fakat Pelagius isimli bir Hristiyan'ın Müslümanlara karşı bir isyan ya da savaş başlatması bazı Arap tarihçiler tarafından bilinen bir olay gibi görünmektedir. İbn Hayyan'a atıf yapan al-Makkari, İsa İbn Ahmed al-Razi'den de alıntı yaparak, Müslümanlara karşı çıkan ilk Hristiyan'ın Pelagius olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁷ Ayrıca, Arap yazarların eserlerini yazarken sadece Endülüs tarihi ve Müslümanların başarısına odaklanmış olabileceklerini ya da Hristiyanların çıkardığı isyanların Araplar açısından bir tehdit oluşturmamış olabileceğini düşünebiliriz. Diğer taraftan, Arap tarihçiler tarafından yazılan eserlerin, kim için ya da hangi amaçla yazıldıklarının eserlerde nelerden bahsetmeyi uygun gördüklerini de doğrudan belirlediğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Böylece, *Asturias* kralı Pelagius'un kökeni hakkında farklı görüşlerin olduğunu söyleyebilir ve bu görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz: Birinci görüş, Vizigot Kralliyet soyundan gelen Pelagius'un, Müslümanlar İber Yarımadası'na girmeden önce, zaten Vizigotlar döneminde ortaya çıkan *Asturias Dükalığı*'nda bulunduğu. İkincisi, Müslümanlar İber Yarımadası'na girdikten sonra Got Pelagius, *Asturias* bölgesine kaçmış ve burada Müslüman hakimiyetine karşı isyan başlatmıştır. Üçüncü görüş ise,

¹⁰⁵ Ahmed Ibn Mohammed Al-Makkari, *The History of the Mohammedan Dynasties in Spain*, Vol. 2 of 2: *Extracted from the Nafhu-T-Tib Min Ghosni-L-Andalusi-R-Rattib Wa Tarih Lisanu-D-Din Ibni-L-Khattib*, çev. Pascual de Gayangos (United States of America: Johnson Reprint Corporation, 1964). 260.

¹⁰⁶ Al-Makkari. *The History of the Mohammedan Dynasties*, 34.

¹⁰⁷ Al-Makkari. *The History of the Mohammedan Dynasties*, 260.

718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı ve kuzeyde kurulan küçük Hristiyan Asturias Krallığı'nın kuruluşu, bölgedeki yerli güçler tarafından gerçekleştirilen olaylardır ve bunun ardında bir Got müdahalesi ya da bir Got yardımı aramak gerekmez. Kısacası, Asturias Krallığı'nın tamamen yeni bir oluşum olup olmadığı ya da kurucuları arasındaki etnik dengenin tam olarak saptanmasının zor olduğunu belirtebiliriz. Fakat Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na kültürel, dini veya siyasi bir etkinin ya da devamlılığın kesin bir şekilde olmadığını da söyleyemeyiz çünkü Vizigot Krallığı'nın ardından İber Yarımadası'nda Hristiyan bir güç olarak Asturias Krallığı kurulmuştur. Diğer taraftan, Asturias Krallığı *Reconquista* sürecine ivme kazandırdığında, daha önce Vizigot Krallığı'nın hakimiyeti altında bulunan *Leon, Astorga, Lugo, Tuy* gibi şehirleri ele geçirecek ve buradaki Hristiyanlar tarafından kolayca benimsenecektir.

1.3. Vizigot Yasaları'nın İber Yarımadası'nda Kurulan Hristiyan Krallıklar'da Benimsenmesi

Asturias Krallığı'nda soy bakımından Vizigot Krallığı'nın devamlılığı iddiasının yanı sıra, Vizigot Yasaları'nın da benimsendiği görülmektedir.¹⁰⁸ Ayrıca, Vizigot Yasaları Ortaçağ'da İspanyol topraklarında kurulan diğer Hristiyan krallıklar tarafından da benimsenmiştir. Vizigot İspanyası'nın karmaşık yasal mirası, 9. ve 10. yüzyıllarda Leon Krallığı'nda¹⁰⁹ ve Katalan kontluklarında hem korunmuş hem de uygulanmıştır.¹¹⁰ *Forum Iudicum, Liber Iudiciorum* ya da *Lex Wisigothorum* olarak bilinen Vizigot Yasaları'nın, 11. yüzyıldan sonra etkisini yavaş yavaş yitirmesine rağmen, ilan edildiği 7. yüzyıldan 13. yüzyılın sonlarına kadar yaklaşık altı yüzyıl, İber Yarımadası'nda tek kapsamlı yasa çalışması olarak kaldığını belirtebiliriz.¹¹¹ Roma hukuk geleneğinin yansıması olarak görülen Vizigot Yasaları, Romalı olmayan hükümdarlar tarafından (yani Vizigot Kralları) Batı'da oluşturulmuş en geniş hukuk koleksiyonlarıdır.¹¹² Vizigot Yasaları, farklı Vizigot Kralları tarafından ilan edilen ve

¹⁰⁸ Reeves, *Visions of Unity*, 170.

¹⁰⁹ Asturias Krallığı, 10. yüzyılın başlarında parçalanacaktır. Ardından, Asturias, Leon ve Galiçya Krallıkları doğacaktır.

¹¹⁰ Roger Collins, "‘Sicut lex Gothorum continet’: Law and Charters in Ninth- and Tenth-Century León and Catalonia", *The English Historical Review* 100, 396 (1985): 489-512. 511.

¹¹¹ Roger Collins, "Visigothic law and regional custom in disputes in early medieval Spain" içinde *The Settlement of Disputes in Early Medieval Europe*, ed. Wendy Davies ve Paul Fouracre (United States of America: Cambridge University Press, 1986). 85.

¹¹² Roger Collins, *Visigothic Spain: 409-711* (United Kingdom: Blackwell Publishing, 2004). 224.

eklenerek devam ettirilen yasa derlemeleridir. Sevilalı Isidorus, *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum* isimli eserinde, Gotların ilk olarak kral Euric (420-484) zamanında, yasalarını yazılı hale getirdiklerini ifade etmektedir.¹¹³ Muhtemelen Vizigot Krallığı'nda hem Gotlar hem de Romalılar için geçerli, en geniş kapsamlı ilk yasa kitabı olan *Liber Iudiciorum*, Vizigot Kralı Reccesuinth (ö.672) zamanında, 653 yılında toplanan VIII. Toledo Konsili'nde ilan edilmiştir.¹¹⁴

Yukarıda belirttiğimiz gibi, *Forum Iudicum* ya da *Liber Iudiciorum* olarak bilinen, Vizigot kralı Reccesuinth zamanında meydana getirilen yasa düzenlemesi, Batı'da kendi zamanının en kapsamlı yasa kitabıdır ve çeşitli şekillerde tüm Vizigot varisi devletlerde yaklaşık altı yüzyıl boyunca kullanılmıştır.¹¹⁵ Vizigot Yasaları, Asturias Krallığı, Leon Krallığı ve Kastilya'nın yanında (Ortaçağ'da Kastilya'da *Fuero Juzgo* olarak bilinen yasa koleksiyonları, 654 yılında ilan edilen *Liber Iudiciorum*'a dayanmaktadır), 11. yüzyılda Navarra (Pamplona) Krallığı'nda ve Aragon'da da uygulanmıştır.¹¹⁶ Diğer taraftan, Reccesuinth'ten sonra Vizigot tahtına oturan Kral Erwig (643-687) ve Egica (ö.702?) zamanında da, bu yasa kitabına eklemeler yapılmıştır.¹¹⁷ Son Vizigot Kralları'ndan biri olan Egica zamanında ise *Forum Iudicum*, son halini almıştır.¹¹⁸ *Forum Iudicum*'un son halini aldığı Vizigot Kralı Egica zamanından sonra ise, Vizigot Krallığı'nda meydana gelen iç karışıklıklar artmaktadır.

Ayrıca, Vizigot Yasaları'na yapılan atıflar sonraki yüzyıllarda İber Yarımadası'nda meydana getirilen hukuki düzenlemelerde yer almış ve bu kanun metinlerinin kopyalanmasına devam edilmiştir.¹¹⁹ 9. ve 10. yüzyıllarda Leon Krallığı'nda ve

¹¹³ "... onlar bundan önce sadece geleneklerine ve alışkanlıklarına bağlıydılar. "Isidore of Seville's *History of the Goths, Vandals and Suevi*, çev. Guido Donini ve Gordon B. Ford, Jr, (Leiden: Brill, 1970). 17.

¹¹⁴ Michael J. Kelly, "The *Liber Iudiciorum*: A Visigothic Literary Guide to Institutional Authority and Self-Interest" içinde *The Visigothic Kingdom: The Negotiation of Power in Post-Roman Iberia*, ed. Sabine Panzram ve Paulo Pachá (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2020). 257-258.

¹¹⁵ Payne, *Visigoths*, 49.

¹¹⁶ Collins, "Visigothic Law" 104.

¹¹⁷ Marie Regina Madden, *Political Theory and Law in Medieval Spain* (New York: Fordham University Press, 1930). 36.

¹¹⁸ Collins, "Sicut lex Gothorum continet", 509.

¹¹⁹ Wendy Davies, "The incidence of princeps in the ninth- and tenth-century charters of northern Spain" içinde *Le prince, son peuple et le bien commun: De l'Antiquité tardive à la fin du Moyen Âge*, ed. Joëlle Quaghebeur, Hervé Oudart, ve Jean-Michel Picard (Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2013). 217-232.

Katalonya'daki manastırların arşivlerinde bulunan yasal düzenlemelerden ve tüzük kayıtlarından, Vizigot Yasaları'na dair atıflar ve alıntılar bulmak mümkündür.¹²⁰

Buna ek olarak, Katalonya ve Leon'da kullanılan hukuksal alandaki yemin etme törenleri ve kullanılan ritüeller de, yarımadaının Müslümanlardan önceki hakimi Vizigot Krallığı'ndan kalmış olan uygulamalardır.¹²¹ Yani, Vizigot Krallığı'ndaki yasal uygulamalar, İber Yarımadası'nda sonradan da kullanılmaya devam etmiştir. Vizigot Yasaları'nın İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan krallıklarda kullanılmasına dair şöyle bir örnek de verebiliriz; Barselona Kontu Kont Ramon Berengarius (1023? -1076), kendi yasa koyuculuğunu haklı çıkarmak için *Usatges de Barcelona*'nın¹²² önsözünde *Lex Wisigothorum*'un yetkisine atıfta bulunmaktadır.¹²³ Yani, Kont Ramon Berengarius'un, politikaları için meşru bir altyapı oluşturmaya çalıştığını ifade edebiliriz. Böylece, 7. yüzyılın başlarına kadar İspanya'nın büyük bir kısmına hakim konumda bulunan Vizigot Krallığı'nın yıkılışının ardından, yaklaşık altı yüzyıl boyunca İber Yarımadası'nın kuzey bölgeleri Vizigot Yasaları'na ve geleneklerine bağlı kalmıştır. Diğer taraftan, İber Yarımadası Müslümanların hakimiyetine geçtikten sonra, yarımadaındaki Müslümanlar için İslam hukuku ve yasaları geçerli olmuştur fakat Müslüman egemenliği altında yaşayan Hristiyan toplumun çoğunluğunun da, kendi dini yasalarına bağımlı bir şekilde hareket etmiş olabileceğini düşünebiliriz.¹²⁴

Vizigot Krallığı'nın yıkılmasının ardından, Vizigot hakimiyeti altında bulunan Hristiyan halkın çoğunluğu, yarımadaıya yeni yerleşen Müslümanların egemenliği altında uzun yıllar yaşamışlardır fakat 9. yüzyılın ortalarında Müslümanların hakimiyetinden kaçan Hristiyan toplumdaki bazı kesimin yarımadaının kuzey taraflarına göç etmesiyle, bu bölgelerde eski Vizigot kültürünün ve yasalarının yeniden canlanmış olabileceğini düşünebiliriz çünkü Asturias kralları I. Hordonius ve oğlu III. Alphonsus döneminde Asturias'a gelen din adamları, muhtemelen Got

¹²⁰ Collins, "Sicut lex Gothorum continet", 494. Roger Collins bu çalışmasında, Leon Krallığı'nda ve Katalonya'da oluşturulan tüzüklerde ve yasal uygulamalarda Vizigot Yasaları'na yapılan atıfları ortaya koymaktadır.

¹²¹ Collins, "Sicut lex Gothorum continet", 496.

¹²² Katalan yasalarının derlemesini içeren en eski yasal metinler, Kont Berengarius tarafından oluşturulmuştur.

¹²³ Collins, "Sicut lex Gothorum continet", 510.

¹²⁴ Roger Collins, 8., 9. ve 10. yüzyıllarda, İber Yarımadası'ndaki büyük yerleşim yerlerinde bulunan Hristiyan bir yargıç sınıfından söz etmektedir. Bkz: Collins, *The Arab Conquest*, 199-200.

canlanışına neden olan ve Got kültürünü barındıran bazı uygulamaları Asturias Krallığı'na getirmişlerdir.¹²⁵

Diğer taraftan, erken Ortaçağ olarak nitelenen bu dönemde, yönetim ve devlet hakkında bizlere bilgi verebilecek önemli kaynaklardan bir tanesi de yayımlanmış olan tüzüklerdir. Asturias Krallığı'nda en erken Kraliyet tüzüğü 775 yılında kral Silo'nun (ö.783) emriyle ilan edilmiştir fakat yönetim hakkında bilgi sağlayan tüzüklerin sayısı 900 yılından sonra artış göstermektedir¹²⁶, yani krallıktaki yönetim ağı ve işleyişi hakkında bu tarihten itibaren daha kesin açıklamalar yapılabilir. Krallıktaki en erken tüzüğün 775 yılına dayanması, aslında bizlere 8. yüzyılın sonlarına doğru Asturias Krallığı'nda belli birtakım devlet mekanizmalarının gelişmeye başladığını göstermektedir. Yani Asturias Krallığı her ne kadar 8. yüzyılın başlarında kurulsun da, tam anlamıyla bir devlet halini alması muhtemelen yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir.

Ortaçağ'ın sonlarına kadar İber Yarımadası'nda yürürlükte olduğu belirtilen Vizigot Yasaları'nın, İspanya'nın kuzey bölgelerinde kurulan Asturias, Leon, Kastilya, Aragon, Navarra gibi Hristiyan Krallıklar'da kullanımına devam edilmiştir fakat bu yasaların uygulanma biçimlerini ölçmemiz elbette zor görünmektedir çünkü yukarıda belirttiğimiz Hristiyan Krallıklar'ın, hakim konumda bulundukları bölgelerde nasıl bir nüfuz alanına sahip olduklarını tam olarak bilemeyiz. Ortaçağ'da İspanya'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıkların, sahip oldukları her bir toprak parçasını koruyabilecekleri yeterli kaynak ve yönetim aygıtına sahip olduklarını düşünmemiz zordur.¹²⁷ Bu yüzden, Hristiyan krallar etkilerini ve nüfuzlarını artırmak için, evlilik bağlarıyla ya da farklı sosyal grupların liderleriyle antlaşmalar yaparak, yarımada hakimiyetlerini pekiştirmişlerdir.¹²⁸ Muhtemelen, yarımada'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklar'ın yöneticileri, hakimiyet altına aldıkları bölgelerde yapılan antlaşmalar aracılığıyla belli ölçüde resmi yönetim yapıları kurabilmişlerdir fakat bölgedeki yönetici sınıfların büyük oranda krallara bağımlı şekilde hareket etmiş olduklarını düşünemeyiz.¹²⁹ Yarımada'nın kuzeyindeki Hristiyan kralların denetim

¹²⁵ Julio Escalona, *Family Memories*, 237.

¹²⁶ Portass, *Early Medieval Spain*, 194.

¹²⁷ Álvaro Carvajal Castro, "The monarchy and the elites in early medieval León (ninth–eleventh centuries)", *Journal of Medieval Iberian Studies* 7, 2 (2015): 232-48. 237.

¹²⁸ Robert Portass, "All quiet on the western front? Royal politics in Galicia from c.800 to c.950", *Early Medieval Europe* 21, 3 (2013): 283-306. 290-291.

¹²⁹ Castro, "The monarchy", 233.

mekanizmalarını ölçmemiz zordur ve onların politikaları ve yaklaşımları da bölgedeki hakimiyet dengelerini etkileyecektir.¹³⁰ Diğer taraftan, İber Yarımadası'nda her ne kadar Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında çatışmalar meydana gelse bile, yarımadaının kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklar da kendi aralarında da mücadeleye girmişlerdir.¹³¹ Bu mücadele sonunda, mesela Kastilya ve Leon örneğinde olduğu gibi, bazı krallıklar birleşmişlerdir (11. yüzyıl).

1.4. Asturias Krallığı'nın Vizigot Krallığı İle Devamlılık Kurmaya Çalışmasının Sebepleri Nelerdir?

Daha önce de vurgulandığı üzere Asturias Krallığı'nda yazılan ve Vizigot Krallığı ile Asturias Krallığı arasında soy devamlılığı olduğu iddiasını ortaya koyan kronikler, Asturias Krallığı'nın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılmışlardır. Kroniklerin, Krallığın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılmalarının arkasında farklı nedenler yatmaktadır. Aşağıda değineceğimiz nedenlerden en önemlisi, muhtemelen Asturias Krallığı'na karşı bir tehdit belirmesinden kaynaklanmaktadır. Kroniklerin bu kadar geç bir süre sonra yazılmalarının ardındaki nedenleri, 9. yüzyılın ortalarından 10. yüzyılın başlarına kadar İber Yarımadası'nda meydana gelen olaylara değinerek - özellikle yarımadaının kuzeyinde meydana gelen olaylara – açıklamaya çalışabiliriz.

İlk olarak Asturias Krallığı'nın, çevresindeki güçlü rakipler nedeniyle, soylarını Vizigotlara dayandırma ihtiyacı hissetmiş olabileceğini belirtebiliriz. Bu rakiplerden birisi, 10. yüzyılın başlarına kadar İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan Ebro Vadisi'ndeki bölgeyi uzun süre boyunca yarı bağımlı ve daha sonra bağımsız bir şekilde yönetmiş olan Banu Qasi Hanedanlığı'dır (714?-924?).¹³² 711 yılında başlayan Müslüman fetihlerinin, İber Yarımadası'nın kuzeyine doğru hızla ilerlediği dönemlerde, Ebro Vadisi'nin kuzeyinde bulunan Vizigot lordlarının ve yerel elitlerin çoğunun topraklarını ve konumlarını muhafaza etmelerine izin verilmiştir ve kısa süre sonra da, Banu Qasi Hanedanlığı'nda olduğu gibi, bu lordlar ve elitlerden bazıları

¹³⁰ Asturias kralları I. Alphonsus ve Froila'nın (ö. 768) saltanatları boyunca kısa bir hakimiyet döneminden sonra, Asturias'taki bazı bölgeler bağımsızlıklarını yeniden kazanmıştır çünkü Asturiaslılar hakimiyetlerini etkili bir şekilde kuramamışlardır. Castellanos, "The local articulation", 23-24.

¹³¹ Collins, *Caliphs*, 164.

¹³² Got kökene sahip Banu Qasi Hanedanlığı, Müslüman orduları ile karşılaşmalarının ardından İslamiyeti benimsediler. Kennedy, *The Muslims*, 257.

Müslüman olmuşlardır.¹³³ Banu Qasi Hanedanlığı'nın¹³⁴ kurucusu, Müslümanlar İber Yarımadası'na girdikleri zaman, kendi mal varlığını ve siyasi konumunu korumak amacıyla Emevi Devleti'nin Kuzey Afrika valisi Musa bin Nusayr ile görüşen ve İslam'ı benimseyen Vizigot Kontu Cassius'tur.¹³⁵

Banu Qasi Hanedanlığı, hayatta kalmak amacıyla İber Yarımadası'nın yeni hakimi olan Müslümanlar ile ittifak yapıp, Müslüman hakimiyetinin ilk yıllarında Endülüs Emirlerine karşı sadık bir şekilde davranmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda Banu Qasi Hanedanlığı kendi nüfuz alanını genişletmiştir. Arap tarihçi İbn Kutiba, Endülüs hakkında yazdığı eserinde tüm Endülüs'ün Emir I. Hakem'e (771? -822) boyun eğdiğini ama yukarı sınır bölgesinde¹³⁶ Banu Qasi'lerin düşmanlığını devam ettirdiğini ifade etmektedir.¹³⁷ 9. yüzyılın ortalarına doğru ise, Banu Qasi Hanedanlığı İber Yarımadası'nın kuzeyinde Endülüs Emevi hakimiyetini reddederek, güçlü bir konuma gelmiştir.¹³⁸ *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda, doğuştan Got olan ama daha sonra Muhammed'in dinini seçen Musa isimli birinin Kurtuba kralı'na isyan edip *Zaragoza, Tudela, Huesca* ve *Toledo* gibi önemli şehirleri ele geçirdiği ifade edilmektedir, ayrıca kroniğe göre bu başarılarının ardından Musa, adamlarından kendisine İspanya'nın üçüncü kralı olarak seslenmelerini istemektedir.¹³⁹ (Muhtemelen İber Yarımadası'ndaki diğer iki kral, Asturias kralı ve Kurtuba Emiri'dir.)

9. yüzyılın ortalarında gücünü artıran Banu Qasi Hanedanlığı, aynı dönemde İber Yarımadası'nın kuzeyindeki *Meseta* bölgesinde genişleme alanı bulan Asturias Krallığı için de ana tehlikelerden biri haline gelmiştir.¹⁴⁰ Bu noktada her iki tarafın da hakimiyet alanları kesişmiştir diyebiliriz. *III. Alfonso Kroniği*'nde anlatılanlara göre, Asturias kralı I. Hordonus ve Musa ibn Fortun savaşmış ve kral Hordonus galip

¹³³ Kennedy, *Endülüs*, 32.

¹³⁴ Arapça “banu” kelimesi Türkçe'ye *çocuk* olarak çevirilebilir, böylece Banu Qasi, “Cassius'un Çocukları” anlamına gelmektedir.

¹³⁵ Claudio Sanchez-Albornoz, *Orígenes de la Nación Española: Estudios críticos sobre la Historia del Reino de Asturias, Tomo III* (Oviedo: Instituto de Estudios Asturianos, 1975). 236. Banu Qasi Hanedanlığı'nın kökeni için ayrıca bakınız: Collins, *The Arab Conquest*, 204-205.

¹³⁶ Yukarı sınır bölgesi İspanyolca *Marca Superior* olarak adlandırılmaktadır.

¹³⁷ James, *Early Islamic Spain*, 89. Ayrıca, Arap tarihçi İbn Kutiba, Banu Qasi'lerin 924-925 yıllarında teslim olduklarını ve bölgeden sürüldüklerini ifade etmektedir. James, *Early Islamic Spain*, 140.

¹³⁸ Collins, *Caliphs*, 41.

¹³⁹ Wolf, *Conquerors*, 142.

¹⁴⁰ Collins, *Caliphs*, 74.

gelmiştir.¹⁴¹ Savaşın ardından ise - 711 yılında Müslümanlar ve Vizigot Krallığı arasında yapılan Guadalete Savaşı sonunda kral Rodericus'a ne olduğunun tam olarak yazılmaması gibi - Musa'nın ölüp ölmediği kesin değildir. Musa'nın ardından ise Banu Qasi Hanedanlığı gücünü ve etkisini yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. Diğer taraftan, Banu Qasi Hanedanlığı'nın 9. yüzyılın ilk yarısında kurulan Navarra (Pamplona) Krallığı ile akrabalık bağı mevcuttur.¹⁴² Bölgede güç kazanmak amacıyla yaygın olarak gerçekleştirilen evlilikler, muhtemelen Banu Qasi'lerin de nüfuz alanlarını genişletmelerine sebep olmuştur.

Got kökene sahip olan Banu Qasi Hanedanlığı'nın, İber Yarımadası'nın kuzeyinde Asturias Krallığı ile güç mücadelesine girmesi, III. Alphonsus zamanında ideolojik amaçlar çerçevesinde *III. Alfonso Kroniği*, *Albelda Kroniği* ve *Kehanet Kroniği* isimli kroniklerin yazılmasına yol açmış olabilir ya da en azından Asturias Krallığı'nda daha önce de vurgulanan Got kökene ve kültürüne sahip olma fikri, iki tarafın mücadelesinden sonra yeniden önem kazanan bir konu olarak belirmiştir.

Diğer taraftan, İber Yarımadası'nda Got kökene sahip pek çok grup ve yönetici elit bulunmaktadır. Asturias Krallığı'ndaki yöneticiler tüm bu güçlere ve İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklara karşı meşruiyet kazanmak ve üstünlük sağlamak amacıyla da soylarını Gotlara dayandırma ihtiyacı hissetmiş olabilirler çünkü yukarıda bahsettiğimiz gibi Vizigot Yasaları yarımada'nın tamamında kullanılmaktadır ve diğer Hristiyan Krallıklar da, muhtemelen kökenlerini yarımada'da daha önce hakimiyet kurmuş olan meşru bir soya dayandırmak istemişlerdir. Bunun bir örneği de, her ne kadar sonraki yüzyıllarda bu görüşü savunsa da, alimleri, şairleri sarayında topladığı ve çeviri ve ilim faaliyetlerini desteklemesinden dolayı "Bilge" (*el Sabio*) olarak adlandırılan Kastilya-Leon kralı X. Alphonsus'dur. Kastilya-Leon kralı X. Alphonsus (1221-1284), yaklaşık beş yüz yıllık geçmişe baktığında, kendisini Pelagius'un kurduğu krallığın varisi olarak görmektedir.¹⁴³ Bunun yanında, yarımada'nın kuzeyinde kurulan Aragon, Navarra gibi diğer Hristiyan Krallıklar'ın da kökenlerini Gotlara dayandırmak istemeleri de anlaşılır görünmektedir.¹⁴⁴

¹⁴¹ Wolf, *Conquerors*, 142.

¹⁴² Kennedy, *The Muslims*, 266.

¹⁴³ Deyermond, "The Death", 346.

¹⁴⁴ Reeves, *Visions of Unity*, 165-166.

Ayrıca, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler, Basklar, Kuzeyliler (Vikinger)¹⁴⁵ ya da Müslümanlar gibi birkaç düşmana daha atıfta bulunmaktadır, bunlar arasında en önemli ve en güçlü konumda bulunanlardan bir tanesi olan Müslümanların tehdidi, muhtemelen Asturias Krallığı'nı Gotların yasal bir mirasçısı oldukları iddiasına yönlendirmiştir.¹⁴⁶ İber Yarımadası'nın yeni hakimi olan Müslümanlar karşısında Asturias Kralları da kendi soylarını meşru bir geçmişe dayandırmak isteyeceklerdir. Diğer taraftan, Asturias Krallığı'nda Got kimliğinin sahiplenilmesinin bir nedeni de, sınırlardaki ve hakimiyet altındaki bölgelerin halklarını kolayca kontrol altına almak ve yönetmek isteğidir çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, İber Yarımadası'nın kuzey bölgeleri, yarımadanın önceki hakimleri tarafından da kolay bir şekilde kontrol altına alınamamıştır. Yeni kurulan Asturias Krallığı da bölgeyi kontrol etmek için böyle bir soy devamlılığı iddiasını ileri sürmüş olabilir.

Böylece Asturias Krallığı'nın Vizigot Krallığı'ndan devamlılık yaratma iddiasının arkasında yatan nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz: İlk olarak, Asturias Krallığı'nın genişlemesine karşılık bir tehdit oluşturan ve Got soyundan geldikleri kesin görünen Banu Qasi Hanedanlığı'nın 9. yüzyılın ortalarında İber Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan Ebro Vadisi boyunca ve yarımadanın kuzey taraflarına doğru genişlemesi ve nüfuz alanını artırması, Asturias Krallığı'nda Got mirasının daha çok benimsenmesine yol açmıştır çünkü yarımada kökenleri Gotlara dayanan başka bir güçlü hanedanlık belirmiştir. İkincisi, İber Yarımadası'nın kuzey bölgelerinde Asturias Krallığı'nın yanında diğer Hristiyan Kontluklar ya da Krallıklar kurulmaya başlanmıştır, bu yükselen güçler de Asturias'ta Got mirasına daha çok önem verilmesine yol açmıştır. Üçüncü olarak ise, Vizigot Krallığı'nın ardından İber Yarımadası'nın yeni hakimleri olan Müslümanların tehdidi yüzünden Got mirasına dair artan bir ilgi ortaya çıkmıştır çünkü yarımadanın yeni hakimleri Müslümanlara karşı Asturiaslı yöneticiler de, soylarını meşru bir kökene dayandırma ihtiyacı hissetmişlerdir. Ayrıca, Asturias kralları hakimiyet kurdukları bölgelerde, halk ve yönetici elitler üzerinde mutlak bir

¹⁴⁵ 9. yüzyıl, Avrupa'da Viking baskınlarının arttığı bir dönemdir. *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda Asturias kralı I. Ramirus'un (ö. 850), Kuzeylileri yendiği ifade edilmektedir: "... Kuzeyliler, pagan ve daha önce tanımadığımız son derece zalim insanlar, deniz kuvvetleri ile bölgemize geldiler..." Wolf, *Conquerors*, 141.

¹⁴⁶ Ksenia Bonch Reeves, "Visigothic Law and the Adversarial Realm in the Kingdom of Asturias: Muslims as the New Jews?", *Networks and Neighbours*, 2017, 95-109. 95.

hakimiyet kurmak ve nüfuz alanlarını sağlamlaştırmak amacıyla da Got mirasını, Got Yasalarını ve Got kültürünü benimseme ihtiyacı hissetmişlerdir.

Asturias Krallığı'nın 9. yüzyılın ortalarından itibaren hakim olduğu topraklar üzerinde giderek artan gücü, muhtemelen kralları hakkında, Gotların soyundan geldiklerine dair iddiaların artmasına ve bu Krallığın Gotların halefi olarak görülmesine yol açmıştır.¹⁴⁷ Çünkü Gotlara ait sayılabilecek özellikler, güneyde bulunan ve daha önce Got hakimiyeti altına alınmasından ötürü Vizigot dünyasıyla daha yakın özelliklere sahip olan *Lugo*, *Astorga* ve *Leon* gibi şehirlerin ele geçirilip Asturias Krallığı'na katılmasından sonra olgunlaşacaktır ve Krallığın yeni başkenti olan *Leon* şehri, Vizigot yönetimindeki Toledo şehri gibi olacaktır.¹⁴⁸ Böylece, aslında Asturias Krallığı'nın güneye doğru gerçekleştirdiği fetih hareketleri neticesinde, Got mirası Asturias Krallığı'nın kimliğini oluşturmada önemli hale gelmiştir. Kuruluşunun ilk yıllarında hayatta kalmak için mücadele eden Asturias Krallığı,¹⁴⁹ güneydeki toprakları fethetmeye devam ettikçe Gotlarla devamlılık iddiası da kullanışlı bir miras haline gelmiştir.

Bu bölümü bitirirken buraya kadar değerlendirdiğimiz hususların bir özetini sunmak mümkündür. Müslümanlara karşı 718 yılında yapılan Covadonga Savaşı'nı takiben, İber Yarımadası'nın kuzeyinde, Hristiyan Asturias Krallığı kurulmuştur. Başlangıçta küçük bir etki alanına sahip olan Asturias Krallığı, sonraki yüzyıllarda önemli ölçüde güç kazanacak ve İber Yarımadası'nda *Reconquista* hareketini başlatan ilk krallık olacaktır. Asturias Krallığı II. Alphonsus döneminde, etki alanını güneye doğru kesin bir şekilde genişletmiştir ve Got kültürüne dair ilk sahiplenme de II. Alphonsus zamanında ortaya çıkmıştır. Kral II. Alphonsus, kutsanarak tahta geçmesi, Vizigot Krallığı'nda dini ve yönetim merkezi olarak Toledo şehrinin var olmasına benzer şekilde, Oviedo şehrini kalıcı bir başkent yapması ve burada psikoposluk kurması gibi politikalarıyla, Got kültürünü ve mirasını, Asturias Krallığı'nda canlandırmayı amaçlamıştır.

9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda ideolojik amaçlar çerçevesinde yazılan *III. Alfonso Kroniği*, *Kehanet Kroniği* ve *Albelda Kroniği* isimli kronikler, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na bir devamlılık olduğu iddiasını ileri sürmektedirler.

¹⁴⁷ Collins, *The Arab Conquest*, 155.

¹⁴⁸ Sodano, *Ortaçağ*, 202.

¹⁴⁹ Reeves, "Visigothic Law", 107.

Fakat, krallığın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılan bu metinler haricinde, kral Pelagius'tan ya da Asturias Krallığı'nın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı'ndan bahseden tarihi bir metin bulmak zor görünmektedir. 754 yılında bir Mozarap tarafından yazıldığı düşünülen *754 Kroniği*'nde bile, Asturias Krallığı, kral Pelagius ya da Covadonga Savaşı'na dair herhangi bir atıf yoktur. Ayrıca, yukarıda ismi geçen Asturias Dönemi kroniklerinde, Krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı, dini güçlerin yardımıyla kazanılan bir savaş olarak anlatılmaktadır. Böylece, yazılan kroniklerin ideolojik bir amaçla meydana getirildiklerini söyleyebiliriz.

Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler, Vizigotlardan Asturias Krallığı'na devamlılık olduğu iddiasını en kesin şekilde soy bakımından ileri sürmektedirler. Fakat 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı'nda, Müslümanlara karşı galibiyet elde eden grubun ve onların lideri ve Asturias Krallığı'nın kurucusu olan Pelagius'un kökeni hakkında kesin bir yargıya varmak zordur. Hatta, Müslümanlara karşı galibiyet elde eden isyancı grup, yarımada'nın daha önceki hakimlerine direniş gösteren yerli halk bile olabilir. Yukarıda göstermeye çalıştığımız gibi, kral Pelagius'un kökeni hakkında modern tarihçiler de farklı görüşler ileri sürmektedirler. Ayrıca, Asturias Krallığı güneye doğru genişleyip etki alanını artırınca, eskiden Vizigot hakimiyeti altında bulunan şehirleri ele geçirmiştir. Got kültürünün hissedildiği bu şehirler ele geçirildiği zaman, Asturias Krallığı'nda bir Got canlanması meydana gelmiştir. Asturias Krallığı'nın güneye doğru genişlemesi ve eskiden Gotların hakimiyeti altında bulunan şehirleri ele geçirmesi, Asturias Krallığı ile Vizigot Krallığı'nın bağdaştırılmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan, Vizigot Yasaları ve kültürü Asturias Krallığı başta olmak üzere, İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Leon Krallığı, Navarra Krallığı, Aragon Krallığı, Kastilya Kontlukları, Barselona Kontluğu gibi Hristiyan Krallıklar ve Kontluklar tarafından da benimsenmiştir. Sadece Vizigot Yasaları değil, Got kültürünün de, bu krallıklar tarafından benimsendiğini ifade edebiliriz. İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklar, yarımada'da hakim konumda bulunan önceki gücün, yani Vizigot Krallığı'nın yasalarını, halkı kontrol etmek, nüfuz alanlarını genişletmek ve kendi otoritelerini artırmak amacıyla kullanmak istemişlerdir.

Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerin, krallığın kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılmalarının nedeni, muhtemelen Banu Qasi Hanedanlığı ve çevrede doğan

diğer Hristiyan krallıkların güç kazanması ve bunun sonucunda Asturias Krallığı'na karşı bir tehdit belirmesidir. Bu tehditlerden en önemli olanı, 9. yüzyılın ortalarında etki ve nüfuz alanını artıran Banu Qasi Hanedanlığı'dır. Got kökenden geldikleri kesin olan Banu Qasi Hanedanlığı'nın tehdidi yüzünden, Asturias Krallığı'nda Got soyunu benimseme ihtiyacı hissedilmiştir. Ayrıca, Müslüman tehdidi de Asturias Krallığı'nın böyle bir iddiayı ileri sürmesine yol açmıştır çünkü Müslümanlara karşı Asturias Krallığı da yarımada'nın eski hakimleri olan Vizigotların soyundan geldiklerini ileri süreceklerdir. Diğer taraftan, Asturias Kralları, hakimiyet altına aldıkları halkı ve bölgesel yöneticileri daha güçlü bir şekilde kontrol etmek amacıyla da Got mirasına sahip çıkmak istemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ASTURIAS KRALLIĞI VE İBER YARIMADASI'NDA *RECONQUISTA* HAREKETİNİN BAŞLAMASI

İlk bölümde çalışmamızın ana kaynakları olan ve 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler hakkında bilgi verdik. Ardından, tezimiz için büyük önem taşıyan bir konu olan, Asturias Krallığı'nın doğuş sürecini anlattık ve yazılan kronikler ışığında, Vizigot Krallığı'ndan Asturias Krallığı'na nasıl bir devamlılık yaratıldığını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, İber Yarımadası'nda Asturias Krallığı ile başlayan ve “geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* hareketi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölümde, *Reconquista* hareketini ele almamızın temel nedeni, yazılan kroniklerde *Reconquista* hareketinin ilk örnekleri sayılabilecek belli başlı emareler bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, öncelikli olarak kroniklerde geçen ifadeler ışığında *Reconquista* hareketinin ideolojik zemini açıklanacaktır. Zira, *Reconquista* hareketi anlaşılmadan Asturias Krallığı ve Asturias Krallığı'nın, İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklara bıraktığı miras anlaşılamaz. Yazılan kronikler ışığında *Reconquista* hareketi ele alındıktan sonra ise, İber Yarımadası'nda bu hareketin hangi aşamalardan geçerek nihayete erdiğinin açıklanması planlanmaktadır. Yaklaşık 8 yüzyıl süren *Reconquista* hareketini Asturias Krallığı başlatmış olsa bile, İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Kastilya, Aragon gibi diğer Hristiyan Krallıklar, bu hareketi devam ettirmiştir. Bu yüzden hareketin önemli aşamalarını ve sonucunu açıklamak önem arz etmektedir. Ayrıca, *Reconquista* hareketinin aşamaları açıklanırken, 9. yüzyılın ilk yarısında, İber Yarımadası'nın kuzeybatısında keşfedilen Havari Aziz Yakup'un (Iacobus) (ö.44?) kalıntılarının, *Reconquista* hareketine kattığı dini motivasyon da açıklanacaktır. Hristiyan kuvvetler Müslümanlara karşı mücadelelerinde, Havari Yakup'un kendi taraflarında olduklarına inanmışlardır, bu da Hristiyan direnişi için önemli bir manevi destek teşkil etmiştir.

Reconquista hareketine dair kilit önem taşıyan aşamaların ve Havari Yakup kültürünün anlatılmasının ardından, son olarak, İspanyol tarih yazımında *Reconquista* hareketinin nasıl önem kazanmaya başladığı üzerinde durulması planlanmaktadır. İber

Yarımadası'nda *Reconquista* hareketini, 8. yüzyılın başlarından 15. yüzyılın sonlarına kadar, sürekli devam eden bir hareket olarak düşünmemeliyiz çünkü yarımada'nın kuzeyindeki Hristiyan güçler her zaman güneye doğru bir genişleme ve toprak kazanma imkanına sahip olmamışlardır.¹⁵⁰ İber Yarımadası'ndaki güç dengesi, özellikle Asturias Krallığı'nın güçlenmeye başladığı 9. yüzyılın başlarından itibaren, sürekli değişen bir yapıdaydı. Bazen Endülüs Emevi Devleti'nde ortaya çıkan isyanlar, Hristiyan güçlerin güneye doğru yayılışını kolaylaştırırken, bazen de Endülüs'ün II. Abdurrahman (792-852) ve III. Abdurrahman (890-961) gibi güçlü hükümdarları zamanında, Müslüman kuvvetler yarımada'nın kuzey bölgelerine doğru seferler gerçekleştirmişlerdir. Asturias Krallığı'nın, kuruluş aşamasında hayatta kalmak için çabalayan bir krallık olduğunu düşündüğümüzde, *Reconquista*'nın kuzeydeki Hristiyanlar arasında baskın bir düşünce olduğunu söyleyemeyiz. Bu noktada anakronizme düşmemek önem taşımaktadır. *Reconquista* hareketi, Asturias Krallığı'nın kuruluşundan çok sonraları önem kazanan bir hareket haline gelmiştir.

Müslümanlar 711 yılında İber Yarımadası'na girdikten sonra, yarımada'nın büyük bölümünü hızlı bir şekilde fethetmişlerdir fakat genel olarak yarımada'nın kuzeyinde ve özellikle buradaki dağlık bölgelerde kalıcı olarak hakimiyet kuramamışlardır. Böylece, bu bölgelerde, Asturias, Leon, Kastilya, Navarra, Aragon, Katalonya gibi bağımsız Hristiyan krallıklar ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu Hristiyan krallıklar güçlenmiş ve uzun mücadelenin sonunda İber Yarımadası'ndaki Müslüman hakimiyetine son vermişlerdir. “Geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* hareketi, genel olarak İber Yarımadası'nın kuzeyinde, ilk Asturias kralı Pelagius'un önderliğinde 718 yılında Müslümanlara karşı gerçekleştirilen ve Müslümanların mağlubiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı ile başlatılmaktadır.¹⁵¹ *Reconquista* hareketi, Hristiyanların onlara ait toprakları haksız yere ele geçirdiklerini düşündükleri Müslümanları kovmak için yapılan bir savaş olarak

¹⁵⁰ Alessandra Acconci, *Ortaçağ: Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014). 766.

¹⁵¹ Mehmet Özdemir, *Endülüs* (Ankara: İSAM Yayınları, 2016). 39. 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı, genellikle *Reconquista* hareketinin başlangıç noktası olarak görülmektedir. Bernard F. Reilly, "Covadonga, Battle of" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 270. Tarihçi Derek William Lomax, 1978 yılında yayımlanan *The Reconquest of Spain* isimli eserinde, *Reconquista* idealinin 711 yılından hemen sonra, İspanyol Hristiyanlar tarafından icat edildiğini ifade etmektedir. Derek W. Lomax, *The Reconquest of Spain* (New York: Longman, 1978). 1-2.

nitelendirilmektedir.¹⁵² Bu savaş, hem dini bir savaş olarak görülebilir hem de bölgesel bir toprak kazanımı olarak değerlendirilebilir¹⁵³ çünkü sonuçta *Reconquista* hareketi hem Hristiyan kuvvetlerin Müslümanlara karşı gerçekleştirdiği bir harekettir hem de Hristiyanlar güneye doğru ilerledikçe önemli ölçüde toprak kazanımı sağlamışlardır. İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan ve kendilerini Vizigot Krallığı'nın mirasçısı olarak gören Asturias, Leon, Kastilya gibi Hristiyan Krallıklar, süreç içerisinde, bir zamanlar Vizigotlara ait olduğunu düşündükleri toprakları geri almayı hedeflemişlerdir. Söz konusu olan sadece bir “yeniden fetih” değil, aynı zamanda geçici olduğunu düşündükleri Müslüman hakimiyetiyle son bulan Hristiyan düzenin yeniden kurulmasıyla, normale geri dönüş sağlanmasıdır.¹⁵⁴

Asturias kralları ve daha sonra yarımadada ortaya çıkan Leon ve Kastilya gibi Hristiyan krallıklar, Vizigotların soyundan geldiklerini iddia etmişler ve atalarından çalınan toprakları geri alıyormuş düşüncesiyle, güneye doğru “yeniden fetih” hareketini gerçekleştirmişlerdir.¹⁵⁵ Böylece Asturias Kralları'nın soylarını Gotlara dayandırarak, yarımadadaki tüm topraklarda hak iddia etme yoluna gitmeyi amaçladıklarını söyleyebiliriz. İber Yarımadası'ndaki Hristiyan krallar, pragmatik bir yaklaşımla, atalarından çalındığını düşündükleri toprakları geri almayı meşru görüyorlardı. Bu düşünceyi dikkate aldığımızda, İber Yarımadası'ndaki Hristiyan kralların hangi amaçla soylarını Gotlara dayandırdıkları daha iyi anlaşılabilir.

2.1. 9. Yüzyılın Sonlarında Asturias Krallığı'nda Yazılan Kroniklerde Reconquista Hareketine Dair Somut Veriler

Reconquista hareketine dair ilk somut bilgileri, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde görmek mümkündür. Asturias Krallığı'ndaki Hristiyan yöneticilerin, erken dönemden itibaren “yeniden fetih” düşüncesine sahip olduklarını, çağdaş kroniklerde geçen ifadelerle bakarak açıklayabiliriz. Birçok yönden, “yeniden fetih” ideolojisi 9. yüzyılın sonlarında, Asturias Krallığı'nda

¹⁵² Joseph F. O'Callaghan, *Reconquest and Crusade in Medieval Spain* (United States of America: University of Pennsylvania Press, 2004). 3.

¹⁵³ José Álvarez-Junco, *Spanish Identity in the Age of Nations* (Great Britain: Manchester University Press, 2011). 145-146.

¹⁵⁴ John Tolan, Gilles Veinstein, ve Henry Laurens, *Europe and the Islamic World: A History*, çev. Jane Marie Todd (United States of America: Princeton University Press, 2013). 41.

¹⁵⁵ Lomax, *The Reconquest*, 40.

oluşturulan bilinçli tarihyazımıyla birlikte doğmuştur.¹⁵⁶ Bu konuda elimizdeki en temel veri, *Albelda Kroniği*'nde, Asturias kralı II. Alphonsus'un (759-842), "Toledo'da olduğu gibi, hem Kilise'de hem de sarayda tüm Got düzenini Oviedo'da kurduğu" ifadesidir.¹⁵⁷ Bu ifade, Asturias Krallığı'nın Vizigot kültürünü ve mirasını sahiplenmesi konusunda kaynaklardaki ilk en açık ifadedir. Öncelikle Toledo şehri, yıkılan Vizigot Krallığı'nın başkenti ve yönetim merkezi konumunda olup, krallıkta meydana gelen dini konseylerin de yapıldığı bir şehirdir. Kronikte geçen bu ifade ile Asturias kralı II. Alphonsus zamanında, eski Vizigot başkenti Toledo ve Asturias Krallığı'nın yeni başkenti Oviedo şehri arasında bir benzerlik veya devamlılık ileri sürülmektedir. Ayrıca, "Gotların tüm düzeni" ifadesi, Asturias Krallığı içerisinde Got varlığı ve sosyal düzeninin bir şekilde devam ettirildiğinin vurgulanması açısından önemlidir.

Sadece *Albelda Kroniği*'nde değil, *Kehanet Kroniği*'nde ve *III. Alfonso Kroniği*'nde de *Reconquista* düşüncesi ile bağdaştırabileceğimiz ifadeler yer almaktadır. Müslümanların yarımadaдан atılacağı kehanetinde bulunduğu için *Kehanet Kroniği*'nde, sıklıkla Müslümanların yarımadaadaki hakimiyetinin sona ereceği dile getirilmektedir ve kronikte "Gotların krallığı şimdiki prensimiz tarafından (III. Alphonsus) yeniden kurulacak." ifadesi yer almaktadır.¹⁵⁸ Yani yıkılan Got Krallığı'nın, Asturias Krallığı içerisinde tekrar canlandırılacağı vurgulanmaktadır. *Albelda Kroniği*'nde olduğu gibi *Kehanet Kroniği*'nde de doğrudan Got kökene dair bir ilişkilendirme yoluna gidilmiştir. Ayrıca kroniğin farklı bölümlerinde "İsa bizim umudumuz" ifadesi sıkça yer alırken, "bizim şanlı prensimiz Alfonso ... yakın zamanda tüm İspanya'ya hükmedecek." gibi ifadeler de yer almaktadır.¹⁵⁹ Bu ifadeler, çalışmamızın başında tanımını yaptığımız, "geri alma, yeniden fethetme" anlamlarına gelen *Reconquista* düşüncesini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. *Kehanet Kroniği*'nde geçen bu ifade ile Müslüman hakimiyeti altındaki toprakların, III. Alphonsus tarafından ele geçirileceği düşünülmektedir. *Kehanet Kroniği*'nde, Müslüman hakimiyetine karşı hem dini açıdan hem de toprak kazanımı açısından bir

¹⁵⁶ John V. Tolan, "Using the Middle Ages to Construct Spanish Identity: 19th and 20th-Century Spanish Historiography of Reconquest" içinde *Historiographical Approaches to Medieval Colonization of East Central Europe: A Comparative Analysis Against the Background of Other European Inter-Ethnic Colonization Processes in the Middle Ages*, ed. Jan M. Piskorski (New York: Columbia University Press, 2002). 331.

¹⁵⁷ *Cronicas Asturianas*, 174.

¹⁵⁸ Anonymous, *Chronica Prophetica*, 4.

¹⁵⁹ Anonymous, *Chronica Prophetica*, 4-7.

beklenti söz konusudur ve “yeniden fetih” düşüncesi ima edilir. “İsa bizim umudumuz” ifadesinde, dini açıdan bir beklenti söz konusu iken, “...tüm İspanya’ya hükmedecek” ifadesinde ise toprak kazanımı açısından bir beklenti söz konusudur. Bu beklentinin, III. Alphonsus zamanında yazılan kroniklerde ileri sürülmesi doğaldır çünkü onun zamanında Asturias Krallığı büyük güç kazanmıştır ve muhtemelen bu güç ile Müslümanların yarımadasıdan tamamen çıkarılmaları öngörülmektedir.

III. Alfonso Kroniği’nde de diğer iki kronik ile benzer olan görüşler ileri sürülmektedir. *III. Alfonso Kroniği*’nin *Roda Versiyonu*’nda anlatılanlara göre, 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı öncesinde, Toledo Psikoposu Oppa¹⁶⁰ dağın önüne gelerek Pelagius’u Müslüman hakimiyetine karşı ikna etmeye çalışırken, *Kehanet Kroniği*’nde ifade edildiği gibi, psikopos Oppa’ya karşı Pelagius da “umudumuz İsa” ifadesini kullanmaktadır ve “İspanya’nın refahı ve Got ulusunun ordusu yeniden kurulacak” demektedir.¹⁶¹ Böylece *III. Alfonso Kroniği*’nde de hem dini açıdan bir beklenti vardır hem de yıkılan Got Krallığı’nın tekrar canlandırılacağı düşüncesi ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, Asturias Krallığı’nda yazılan kroniklerdeki ortak nokta, mağlup olan Gotların yeniden düzen kuracağı ve İber Yarımadası’ndaki hakimiyeti tekrar ele geçireceği inancıdır.

2.2. İber Yarımadası’ndaki *Reconquista* Hareketinin Aşamaları

İber Yarımadası’nda Müslüman hakimiyetine karşı ilk önemli adımlar, Asturias kralı I. Alphonsus (ö. 757) zamanında atılmıştır. Asturias kralı I. Alphonsus, 740’larda İber Yarımadası’nda ve Kuzey Afrika’da meydana gelen Berberi isyanlarından faydalanarak, etki alanını güneyde Duero Vadisi’ne kadar genişletmiştir. I. Alphonsus’un ele geçirdiği yaklaşık otuz şehrin ismi, *III. Alfonso Kroniği*’nde sırasıyla verilmiştir: “Lugo, Tuy, Oporto, Anegia, büyük şehir Braga, Viseo, Chaves, Ledesma, Salamanca, şimdi adı Zamora olan Numancia, Avila, Astorga, Leon, Simancas, Saldana, Amaya, Segovia, Osmá, Sepulveda, Arganza, Clunia, Mave, Oca,

¹⁶⁰ *III. Alfonso Kroniği*’nin *Roda Versiyonu*’nda Psikopos Oppa Vizigot kralı Witiza’nın (ö. 710?) oğlu ve Toledo Psikoposu olarak gösterilmektedir. Wolf, *Conquerors*, 134. Psikopos Oppa’nın kimliği hakkında daha geniş bilgi, çalışmamızın ilk bölümünde verilmiştir.

¹⁶¹ Wolf, *Conquerors*, 135.

*Miranda, Revenga, Carbonarica, Abeica, Cenicero ve kaleleriyle, villalarıyla ve köyleriyle Alesanco*¹⁶²”.¹⁶³

I. Alphonsus tarafından ele geçirilen şehirler, tamamıyla ve uzun yıllar boyunca Asturias Krallığı’nın hakimiyeti altında kalmamıştır. *III. Alfonso Kroniği*’nde yazılanlara göre, I. Alphonsus tüm Arapları kılıçla mağlup ettikten sonra, Hristiyanlarla birlikte ülkesine dönmüştür.¹⁶⁴ Böylece, 8. yüzyılın ortasında Douro Vadisi’ndeki nüfus azaltılmış ve Asturias Krallığı ile Endülüs Emevi Devleti arasında kalan bu bölge, aslında hiç kimsenin hakimiyet kuramadığı bir yer olarak kalmıştır.¹⁶⁵ Bu durum, Asturias Krallığı’na doğru güneyden gelen Müslüman tehdidi dalgasının bir süreliğine kesilmiş olması bakımından önemlidir.

İspanyol tarihyazımında ve özellikle *Reconquista* kavramının literatürde önem kazanmasında büyük bir etkisi olan Claudio Sanchez-Albornoz’a göre, güneye doğru etki alanını ve hakimiyetini genişleten I. Alphonsus, bu bölgeleri herhangi bir Müslüman saldırısına karşı koruyamayacağından dolayı, bölgede tahribat yaratmak suretiyle nüfus azaltma yoluna gitmiştir.¹⁶⁶ Böylece, Albornoz’a göre Asturias Krallığı, güneyden gelen Müslüman saldırılarından başarılı şekilde korunmuştur. Albornoz’un bu görüşü, literatürde “nüfus azaltımı” olarak tanımlanmaktadır. Kanıt eksikliğinden dolayı bu görüşe dair bazı şüpheler olsa bile¹⁶⁷, I. Alphonsus’un güneye doğru genişleme politikası, İber Yarımadası’nda Müslüman egemenliğine karşı atılan ilk önemli adımdır. İlk Asturias kralı Pelagius’un Covadonga’da Müslümanları mağlup etmesinin ardından, Asturias kralı I. Alphonsus’un etki alanını güneydeki topraklara doğru genişletmesi, 8. yüzyılda *Reconquista* konusunda bir bilinçten veya böyle hareketin varlığından bahsedilmesi zor olsa bile sonradan oluşturulan tarihyazımı için önemli olmuştur.

¹⁶² Wolf, *Conquerors*, 137.

¹⁶³ Latince kökenli bir kelime olan “villa”, genellikle kırsal kesimde bulunan geniş ve büyük evleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Köy ise şehir ile küçük kırsal yerleşim yeri arasında bulunan, şehirden ufak kırsal yerleşim yerinden büyük olan yaşam alanlarını ifade etmek için kullanılmaktadır.

¹⁶⁴ Wolf, *Conquerors*, 137.

¹⁶⁵ Thomas F. Glick, *Islamic and Christian Spain in the Early Middle Ages* (United States of America: Princeton University Press, 1979). 44-45.

¹⁶⁶ C. Sanchez Albornoz, ünlü eseri *Espana: un enigma historica* da, Douro Vadisi’ndeki nüfus azaltımı konusu hakkında bir alt başlık kullanmıştır. Albornoz, *Spain*, 628-643.

¹⁶⁷ Escalona, *The Life and Death*, 44. Tarihçi Derek William Lomax da, Albornoz’un bu görüşüne şüpheyi yaklaşılmaktadır. Lomax, *The Reconquest*, 27.

Asturias kralı I. Alphonsus'un güneye doğru düzenlediği seferler kalıcı olmadığından, Douro Vadisi'ne doğru genişleme için daha organize edilmiş bir askeri hareket, Asturias kralı II. Alphonsus'un hükümdarlığı sırasında başlatılmıştır.¹⁶⁸ İber Yarımadası'ndaki kuzeyli dağ halkları, onun zamanında daha kalıcı olarak güneye doğru inmeye başlamışlardır. 8. yüzyılın sonlarına doğru Asturias tahtına oturan ve kutsal yağla meshedilerek tahta çıkmasından ve kalıcı bir başkent kurmasından dolayı Asturias Krallığı'nda Got kültürünü ilk olarak yeniden canlandıran II. Alphonsus zamanında, *Reconquista* hareketi somut bir fikir olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁶⁹ *Reconquista* Hareketi'nin temel unsurları olan ideolojik düşünce yapısının oluşturulması, dini motivasyon ve bunların sonucunda gerçekleşen toprak kazanımı II. Alphonsus zamanında bir araya gelmiştir. Özellikle *Reconquista*'nın ideolojik temellerinin atılması ve dini anlamda meşrulaştırılması açısından, sonraki bölümde değerlendirileceği üzere II. Alphonsus'un hükümdarlığı sırasında günümüzde de İspanya'nın koruyucu azizi kabul edilen Havari Aziz Yakup'un mezarının bulunması büyük bir dönüm noktası olmuştur.

2.3. Havari Yakup (Iacobus) Kültünün Yaratılması ve Bunun Reconquista Hareketine Etkisi

Reconquista hareketini somut olarak Asturias kralı II. Alphonsus ile başlatabilmemizin en önemli nedeni, 9. yüzyılın ilk çeyreğinde, II. Alphonsus'un hükümdarlığı zamanında, Havari Yakup'un mezarının İberya'nın kuzeybatı bölgesinde bulunmasıdır. Havari Yakup'un mezarının bulunması kuzeydeki Hristiyanların Müslümanlara karşı mücadelesi için dini bir motivasyon kaynağı oluşturacaktı. Havari Yakup kültü, 9. yüzyılın başlarında Asturias Krallığı'nda ortaya çıkmıştır ve Hristiyanlar Müslümanlara karşı mücadeleleri sırasında aradıkları ruhani desteği Havari Yakup kültüründe bulmuşlardır.¹⁷⁰ Galiçya'nın kuzeybatı bölgesinde bulunan *Iria Flavia* kasabasının sakinleri, yakındaki bir tarlada, Havari Yakup'a ait olduğuna inanılan bir mezar ve insan kalıntıları keşfetmişlerdi, zaman içinde Havari

¹⁶⁸ Glick, *Islamic and Christian Spain*, 45.

¹⁶⁹ Lomax, *The Reconquest*, 29. *Reconquista* kavramının tarihyazımında önem kazanmasında büyük etkisi olan İspanyol tarihçi Claudio Sanchez Albornoz da, bu düşüncenin II. Alphonsus zamanında ortaya çıktığını belirtmektedir. Albornoz, *Spain*, 625.

¹⁷⁰ Américo Castro, *The Spaniards: An Introduction to Their History*, çev. Willard F. King ve Selma Margaretten (United States of America: University of California Press, 1971). 381.

Yakup'un mezarının bulunduğu bölge, Katolik İspanya'nın en önemli dini merkezlerinden biri haline gelmiştir.¹⁷¹ Daha sonra *Santiago de Compostela*¹⁷² olarak adlandırılan bu mezar yeri sadece İspanya için değil Avrupalı Hristiyanlar nezdinde de Kudüs ve Roma'dan sonra gelen oldukça popüler bir hac merkezi olacaktı.¹⁷³

Hristiyan inancına göre Havari Yakup, İsa'nın on iki havarisinden biridir ve İsa yeniden dirildikten sonra, Havari Yakup'a İspanya'yı Hristiyanlaştırma görevi verilmiştir.¹⁷⁴ Geleneksel inancıya göre, Havari Yakup Kudüs'te öldükten sonra, takipçileri onun bedenini İspanya'nın kuzeybatısında bulunan Galiçya'ya deniz yolu ile taşımışlar ve ardından *Santiago de Compostela*'da gömülmek üzere iç kesimlere doğru götürmüşlerdir.¹⁷⁵ Yüzyıllar geçtikten sonra, 9. yüzyılın ilk çeyreğinde, *Iria*'lı psikopos Teodomiro (ö. 847), Havari Yakup'un mezarını bulmuştur.¹⁷⁶ Asturias kralı II. Alphonsus da mezarın bulunduğu yeri ziyaret etmiş ve Havari Yakup kültürüne önem vermeye başlamıştır. Havari Yakup'un kalıtlarının bulunması, Asturias Krallığı içindeki Santiago Kilisesi'ne önemli bir konum kazandırmış, adeta Ortaçağ'da Roma, İskenderiye, Antakya veya Konstantinapolis gibi Hristiyanlığın büyük merkezleri kadar prestijli hale gelmiştir.¹⁷⁷ Ayrıca Havari Yakup, *Reconquista* hareketinin ilk koruyucu azizidir.¹⁷⁸ Aziz Yakup'un Müslümanlara karşı yapılan savaşlarda Hristiyanların yanında olduğuna ve onlara yardım ettiğine inanılmış, bu yüzden de kendisine "Mağribilerin¹⁷⁹ katili" anlamına gelen *Matamoros*¹⁸⁰ adı verilmiştir.¹⁸¹

Ortaçağ'da tüm İspanya'nın koruyucusu olduğuna inanılan Havari Yakup'un, Hristiyanlara yardım etmek üzere savaşlarda mucizevi bir şekilde ortaya çıktığına

¹⁷¹ Phillips, Jr., *İspanya'nın Kısa Tarihi*, 71.

¹⁷² Latince *campus* kelimesi, Türkçe'de "ova, çayır" anlamlarına gelmektedir. Latince *stella* kelimesi ise Türkçe'de "yıldız" anlamına gelmektedir. Böylece *Compostela* kelimesi, yıldız tarlası/ovası anlamına gelmektedir. Kabaağaç, *Latince-Türkçe Sözlük*, 68, 566.

¹⁷³ Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*. 78.

¹⁷⁴ Castro, *The Structure*, 134.

¹⁷⁵ Richard A. Fletcher, *Saint James's Catapult: The Life and Times of Diego Gelmírez of Santiago de Compostela* (United States of America: Oxford University Press, 1984). 53.

¹⁷⁶ Thomas D. Kendrick, *Saint James in Spain* (Great Britain: Methuen & Co Ltd, 1960). 18.

¹⁷⁷ Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2004). 44.

¹⁷⁸ Tolan, *Europe*, 42.

¹⁷⁹ Günümüzde Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya devletlerinin bulunduğu Kuzey Afrika bölgesi, tatihte genellikle Mağrip olarak isimlendirilmektedir. Bu bölgelerde yaşayanları betimlemek için ise, genelde Mağribi ifadesi kullanılmaktadır. İbrahim Harekat, "MAĞRİB" *TDV İA*, Cilt: 27 (2003) 318-322.

¹⁸⁰ İspanyolca *matar* fiili Türkçe'de "öldürmek, katletmek" anlamlarına gelmektedir. İnci Kut ve Güngör Kut, *Büyük İspanyolca-Türkçe Sözlük* (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991). 380.

¹⁸¹ Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*. 55.

inanılmıştır.¹⁸² Bu savaşlardan bazılarının olup olmadığı bile şüphelidir. Bunlardan bir tanesi, 834 ya da 844 yılında gerçekleştiğine inanılan *Clavijo Savaşı*'dır.¹⁸³ *Clavijo Savaşı*'nda, beyaz atla gelen ve bayrak taşıyan Aziz Yakup'un, Hristiyanlara yardım ettiğine inanılmıştır.¹⁸⁴ 718 yılında yapılan Covadonga Savaşı'na dair *III. Alfonso Kroniği*'nde anlatılanlara gore, savaş sırasında Covadonga mağarasında Kutsal Meyrem'in Hristiyanlara yardım ettiğine inanıldığından bahsetmiştik. Müslümanlara karşı gerçekleştirilen savaşlarda, Kutsal Meyrem kültü gibi, Aziz Yakup kültü de öne çıkan bir figürdür ve Aziz Yakup bu savaşlar ile geniş çapta ilişkilendirilmiştir.¹⁸⁵ Bu figür, Asturias kralı II. Alphonsus zamanında önem kazanmaya başlasa bile, sonraki yüzyıllarda daha kesin bir şekilde belirgin hale gelmeye başlamış ve ne çıkmıştır. Asturias kralı III. Alphonsus zamanında ve Asturias Krallığı bölündükten sonra ortaya çıkan krallıklardan biri olan Leon kralları zamanında da, Havari Yakup kültüne önem verilmeye devam edilmiştir.¹⁸⁶

Ayrıca, *Santiago de Compostela*'nın önemi ve n, Müslümanların bölgeye düzenlediği seferlerden sonra daha da artmıştır. 10. yüzyılın sonlarına doğru Endülüs'te gücü ele geçiren vezir el-Mansur (.1002) zamanında, kuzeye pek çok sefer düzenlenmiştir. Bu yapılan seferlerden en önemlilerinden biri 997 yılında yapılan ve *Santiago de Compestela*'nın yağmalanmasıyla sonuçlanan seferdir.¹⁸⁷ Bu seferde, *Santiago de Compostela*'da II. Alphonsus tarafından yaklaşık bir asır önce yaptırılan Kilise'nin yerine, Asturias kralı III. Alphonsus'un inşa ettirdiği ikinci Kilise, El-Mansur tarafından yıkılmıştır.¹⁸⁸ El-Mansur'un bu seferi, muhtemelen kasıtlı olarak Hristiyan hac merkezine yönelik olmuştur.¹⁸⁹ şehir tahrip edilmiş ve şehirde bulunan Kilise anları Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olan Kurtuba'ya

¹⁸² Kendrick, *Saint James*, 19-20.

¹⁸³ Collins, *Early Medieval Spain*, 237.

¹⁸⁴ Tolan, *Europe*, 42.

¹⁸⁵ R. A. Fletcher, "Reconquest and Crusade in Spain c. 1050-1150", *Transactions of the Royal Historical Society* 37 (1987): 31-47. 44-45.

¹⁸⁶ Fletcher, *Saint James's Catapult*, 77-78.

¹⁸⁷ Kennedy, *Endülüs*, 136-137.

¹⁸⁸ Collins, *Early Medieval Spain*, 236.

¹⁸⁹ Collins, *Caliphs*, 118.

götürülmüştür.¹⁹⁰ Fakat bu seferin Müslümanlar açısından olumsuz bir sonucu olmuştur. Hristiyanlar bu sefer sonrasında daha da birlik haline gelmişlerdir.¹⁹¹

Bu bağlamda, hem Asturias Krallığı'nda hem de Endülüs Emevi Devleti'nde meydana gelen isyanların ya da iki istikrar odağı içerisinde ortaya çıkan güçlü liderlerin, devletlerin politikalarını etkilediğini söyleyebiliriz. Bu durum *Reconquista* hareketi için de geçerlidir. Endülüs Emevi Devleti'nde meydana gelen isyanlar, örneğin 740'lardaki Berberi isyanlarında gördüğümüz gibi, Hristiyanların genişleme alanı bulması için fırsat yaratmıştır. Asturias kralı II. Alphonsus'un çağdaşı olan Endülüs Emiri II. Abdurrahman (ö. 852) döneminde, Endülüs'te isyanlar baş göstermeye devam etmiştir.¹⁹² Bu da II. Alphonsus'un, bu gibi isyanlardan yararlanarak, politikalarını istediği gibi uygulamasına yol açmış olmalıdır.

Reconquista hareketi İspanyol tarihyazımında genel olarak 8. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan bir hareket olarak görülmektedir, fakat bu hareket gerçek anlamda II. Alphonsus zamanında, hem Got ideolojisinin Asturias Krallığı'nda bilinçli olarak yaratılmasıyla, hem de Aziz Yakup kültünün ortaya çıkarılmasıyla önem kazanmaya başlamıştır. Müslüman hakimiyetine karşı direniş gösteren Hristiyan Asturias toplumu, aradığı motivasyonu ya da kendileri için gerekli olan dini gücü, Aziz Yakup kültüründe bulmuşlardır. Diğer taraftan, belli başlı dönemlerde, Endülüs Emevi Devleti'nin hakim olduğu bölgelerden, kuzey bölgelere doğru göçler meydana gelmiştir. Bu göçlerin nedenleri, hem Endülüs'te hem de kuzeyde yaşanan gelişmelere¹⁹³ bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Asturias kralı II. Alphonsus zamanında, Asturias'a yönelik gerçekleşen Hristiyan göçleri de *Reconquista* hareketinin ortaya çıkmasında veya önem kazanmasında etkili olmuş olmalıdır.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Maria Rosa Menocal, *Dünyanın İncisi: Endülüs Orta Çağ İspanyası'nda Örnek Bir Medeniyet*, çev. Sinan Coşkun (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021). 111.

¹⁹¹ Cardini, *Avrupa*, 45. Bu olay, o zamana kadar yerel bir öneme sahip olan Santiago'nun, efsanevi bir konuma yükselmesini de sağlamıştır. Menocal, *Dünyanın İncisi*, 111.

¹⁹² Watt, *Endülüs Tarihi*, 41. Endülüs Emevi Emiri II. Abdurrahman'dan önce emirlik yapan Emir I. Hakem (ö. 822) döneminde de Endülüs'te isyanlar meydana gelmiştir. Bu isyanlar, uzun süre (yaklaşık yarım asır) Asturias tahtında oturan II. Alphonsus'un politikalarını uygulaması açısından önemlidir. Benjamin W. Wheeler, "The Reconquest of Spain before 1095" içinde *A History of the Crusades, Volume I: The First Hundred Years*, ed. Kenneth M. Setton ve Marshall W. Baldwin (United States of America: The University of Wisconsin Press, 1969). 33.

¹⁹³ Örnek vermemiz gerekirse, 9. yüzyılın ortasında Endülüs Emevi Devleti'nde Hristiyanlarca başlatılan "Gönüllü Şehitlik Hareketi" sonucunda, yarımadanın kuzeyine doğru Hristiyan toplumdaki göç hareketi gerçekleşmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde bu konu hakkında geniş bilgi verilecektir.

¹⁹⁴ Lomax, *The Reconquest*, 30.

Güneyden Asturias Krallığı'na olan göçler sayesinde, Müslüman hakimiyeti altında bulunan Hristiyan tebaanın durumu ve yaşanan gelişmelerden, kuzeydeki Hristiyanlar haberdar olmuşlardır.

İber Yarımadası'ndaki *Reconquista* hareketi doğrultusunda, *III. Alfonso Kroniği*'nde, Asturias kralı I. Hordonus zamanında da Müslümanlarla yapılan savaşlardan söz edilmektedir.¹⁹⁵ Zaten, Müslümanlara karşı sefer düzenlemiş olan Hristiyan krallardan bu kronikte uzunca bahsedilmiştir. Bu bağlamda, *III. Alfonso Kroniği* başta olmak üzere, yazılan kroniklerin dini bir hassasiyet ile yazılmış olduklarını düşünebiliriz. Asturias kralı III. Alphonsus dönemi ise, yukarıda belirttiğimiz gibi, *III. Alfonso Kroniği*'nde yer almamaktadır. Fakat Asturias kralı III. Alphonsus'un, büyük dedesi II. Alphonsus gibi yaklaşık yarım asır Asturias tahtında oturması, onun zamanında krallıkta istikrarlı bir düzen kurulmuş olabileceğini desteklemektedir. 9. yüzyılın ikinci yarısında Endülüs Emevi Emirleri'nin karşılaştığı isyanlar ve sorunlar, uzun yıllar tahtta oturan ve otoriter bir yönetim ağı kurmuş olması muhtemel görünen III. Alphonsus'a da fırsat yaratmıştır. III. Alphonsus'un hükümdarlığı altında Asturias Krallığı'nın her alanda genişlemesi, krallığın kuruluşundan bu yana en önemli gelişmelere işaret etmektedir.¹⁹⁶

Asturias kralı III. Alphonsus zamanında krallık, güneye, batıya ve özellikle *Bask* topraklarına doğru, yani doğuya doğru da genişlemiştir. Böylece 10. yüzyılın başlarına gelindiğinde Endülüs Emevi Devleti, kuzeyde yerleşik, belirli bir oranda istikrar sahibi bir Hristiyan krallık ile sınır komşusu olmuştur ve bu krallığın siyasi ve askeri yapılanması da tam olarak kurulmuştur.¹⁹⁷ Ayrıca, III. Alphonsus zamanında yaşanan somut gelişmelerin yanında, ideolojik anlamda da önemli gelişmeler olmuştur. Bu nedenle, Asturias Krallığı'nda ortaya çıkan, hem Got kültürüne hem de *Reconquista* hakkındaki dair en somut ve kesin veriler, III. Alphonsus zamanında yazılan kroniklerde yer almaktadır. Yukarıda da örneklerle belirtildiği üzere, bu dönemde yazılan kroniklerin içeriğine baktığımızda bu çok açık biçimde görülmektedir.

Reconquista hareketini anlamamız açısından 11. yüzyıl, İspanya tarihi için en kritik ve en önemli yüzyıllardan bir tanesidir. İlk olarak, 1031 yılında Endülüs Emevi Devleti yıkılmıştır. Böylece Endülüs'te hepsi birbirinden bağımsız ve sıklıkla rekabet halinde

¹⁹⁵ Wolf, *Conquerors*, 141-142.

¹⁹⁶ Collins, *Early Medieval Spain*, 235.

¹⁹⁷ Kennedy, *Endülüs*, 77-78.

olan yaklaşık otuz ufak şehir devleti ortaya çıkmıştır. Bu ufak şehir devletlerinin hükümdarları, Endülüs'ün Arap tarihçileri tarafından *müluku't-tavaif*¹⁹⁸ olarak isimlendirilmişlerdir.¹⁹⁹ Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulan şehir devletlerinin bazıları şunlardır: Sevilla²⁰⁰, Zaragoza, Batalyevs (*Badajoz*), Gırnata, Kurtuba, Belensiye (*Valencia*). Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılışının ardından ortaya çıkan parçalanmış şehir devletleri yapısı, İber Yarımadası'nın kuzeyindeki Hristiyan Krallıkların etki alanlarını genişletmesine ve *Reconquista* için uygun bir ortamın doğmasına yol açmıştır. Çünkü bu Müslüman devletler hem kendi aralarında hem de kuzeydeki Hristiyan güçlerle mücadele içerisine girmişlerdir. Diğer taraftan, kuzeydeki Hristiyan Krallıklar da benzer şekilde hem kendi aralarında hem de Müslüman devletlere karşı mücadele etmektedirler. Fakat ilerleyen yüzyıllarda Leon, Kastilya, Aragon gibi Hristiyan Krallıkların ittifak yaparak güneye doğru genişlemesi, Müslümanlar için daha kötü sonuçlar doğuracaktır.

11. yüzyılda ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme ise 1085 yılında Kastilya-Leon kralı VI. Alphonsus'un, eski Vizigot Krallığı'nın başkenti olan Toledo şehrini ele geçirip başkent yapmasıdır.²⁰¹ Toledo şehrinin 1085 yılında düşüşü, genel olarak *Reconquista* hareketinin en ciddi ve de en önemli aşamalarından biri olarak görülmektedir.²⁰² Toledo şehri hem coğrafi hem de sembolik açıdan önemli bir şehirdir. Şehir, coğrafi açıdan İspanya'nın tam merkezinde bulunmaktadır. Diğer taraftan, yarımadanın kuzeyinde ortaya çıkan Hristiyan Krallıkların soylarını dayandırdığı Vizigot Krallığı'nın hem başkenti, hem de dini ve yönetim merkeziydi. Toledo şehrinin düşüşü ile Hristiyanlar, İspanya'nın coğrafi olarak tam merkezinde bulunan ve Madrid'den Lizbon şehrine kadar ulaşan Tagus Vadisi'ne yerleşmişlerdir. Böylece Müslümanlar yaklaşık dört yüzyıldan sonra, İber Yarımadası'nda elde ettikleri coğrafi avantajı kaybetmişlerdir. 1085 yılından itibaren Müslümanların İber Yarımadası'ndaki siyasi durumu, daha önceki yüzyıllara kıyasla daha kırılğan hale

¹⁹⁸ Türkçe'de *Taifa Kralları* ya da Emirleri anlamına gelen kelimenin İspanyolcası, *Reyes de Taifas*'tır. İspanyolca *rey* kelimesi Türkçe'de "kral" anlamına gelmektedir. Kut, *Büyük İspanyolca-Türkçe Sözlük*. 553.

¹⁹⁹ Kennedy, *Endülüs*, 147.

²⁰⁰ Sevilla şehri, muhtemelen *müluku't-tavaif* (ya da *tavaif-i mülük*) döneminin en güçlü şehir devletidir. Kennedy, *Endülüs*, 161.

²⁰¹ Menocal, *Dünyanın İncisi*, 155.

²⁰² Charles Julian Bishko, "The Spanish and Portuguese Reconquest, 1095-1492" içinde *A History of the Crusades, Volume III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, ed. Harry W. Hazard (United States of America: The University of Wisconsin Press, 1975). 398.

gelmiştir.²⁰³ Zira, Toledo'nun Müslümanlarca kaybedilmesinden sonra Hristiyanlar her geçen gün güneye doğru daha sağlam adımlarla ilerlemişlerdir. 1085 yılında Toledo şehrinin düşüşünün ardından, Kastilya-Leon kralı VI. Alphonsus yarımadaadaki gücünü daha da artırmaya çalışmıştır.

İber Yarımadası'ndaki Müslüman devletler Hristiyan güçlere karşı direnemeyeceklerini anladıkları zaman, önce Kuzey Afrika'da krallık kurmuş olan Berberi Murabıtlar'dan yardım istemişlerdir. İlk kez hangi *Taifa Emiri'nin* Murabıtları Endülüs'e çağırıp, onları Hristiyan kuvvetlere karşı korumalarını istediği konusunda farklı görüşler mevcuttur ama Sevilla'nın hükümdarı Mutemid'in (ö. 1095) Murabıtları çağırması muhtemeldir.²⁰⁴ Müslümanların çağrısına yanıt verip yarımada gelen Murabıtlar, 1086 yılında gerçekleşen *Sagrajas Savaşı*'nda²⁰⁵, Kastilya kralı VI. Alphonsus'u mağlup etmişler ve Hristiyanları bir kere daha savunmaya çekilmek zorunda bırakmışlardır.²⁰⁶ Fakat Murabıtlar her ne kadar Kastilya-Leon Krallığı'nın ilerleyişini bir süreliğine durdurmuş olsalar bile, bu uzun ömürlü olmamıştır. Özellikle 12. yüzyılın başlarında, Murabıtlar Devleti'nin kurucusu Yusuf bin Taşfin'in oğullarından biri olan, Ali bin Yusuf bin Taşfin (ö. 1143) zamanında Murabıtlar istikrarlı bir politika sergilemişlerdir fakat yüzyılın ortalarına doğru, Yusuf bin Taşfin'in ölmesiyle de ortaya çıkan isyanlardan ötürü, Murabıtlar yarımadaadaki güçlerini kaybetmişlerdir.

İber Yarımadası'nda Hristiyan Krallıklar ve Müslüman devletler arasında yaşanan çatışmalar, aralıklarla 15. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Portekiz'in ilk kralı olan ve ele geçirdiği şehirler nedeniyle "Fatih" (*el Conquistador*) olarak adlandırılan Alphonsus Henriques (ö. 1185), 1147 yılında Lizbon (*Olisipo*) ve Şenterin (*Santorem*) şehirlerini Müslümanlardan almıştır.²⁰⁷ Böylece Müslümanlar coğrafi olarak hem İberya'nın merkezinden hem de batısından sıkıştırılmaya başlamışlardır. Müslüman varlığına karşı ciddi tehdit oluşturan Hristiyan güçlere karşı İber Yarımadası'na bu kez başka bir Kuzey Afrika'lı Berberi hanedan olan Muvahhidler gelmişlerdir.

²⁰³ Kennedy, *Endülüs*, 170..

²⁰⁴ Kennedy, *Endülüs*, 178-179.

²⁰⁵ *Zellaka* Savaşı olarak bilinmektedir.

²⁰⁶ O'Callaghan, "Reconquest and Repopulation" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 698.

²⁰⁷ Glick, *Islamic and Christian Spain*, 47.

Murabıtlar gibi Muvahhidler de ilk yıllarında, yarımada Hristiyanlara karşı önemli başarılar elde etmişlerdir.

Muvahhidlerin kazandığı bazı başarılar, 12. yüzyılın sonlarına doğru, o dönemde İberya'nın kuzeyinde çok güçlü bir konumda bulunan Kastilya-Leon krallarıyla kısa süreli mütarekeler imzalanmasına ve Portekiz'deki bazı müstahkem kalelere düzenlenen seferler neticesinde yarımada'daki Müslüman kuvvetlerin durumunun iyileşmesine olanak vermiştir.²⁰⁸ Fakat Hristiyan kuvvetlerin her geçen gün güçlerini artırması ve Müslüman topluluklar içerisinde meydana gelen çekişmeler, yarımada'da istikrarlı bir Müslüman devlet varlığının oluşmasını engellemiştir, bu da çoğu zaman Hristiyan kuvvetlere aradıkları fırsatı vermiştir.

1031 yılında Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılması ve 1085 yılında Toledo şehrinin düşmesi *Reconquista* hareketi için büyük önem taşımaktadır. Ancak 13. yüzyılda İber Yarımadası'nda Hristiyan kuvvetler lehine yaşanan gelişmeler, *Reconquista* hareketinin en önemli aşamalarını temsil etmektedir²⁰⁹ ve İber Yarımadası'ndaki Müslüman hakimiyetinin sonunu hazırlamıştır. 1195 yılında Muvahhidler ve Kastilya Krallığı arasında yapılan *Alarcos Savaşı*'nda²¹⁰ Müslümanlar büyük bir zafer kazanmışlardır. Müslümanların elde ettiği bu zafer, Hristiyan liderlerin siyasi anlaşmazlıklarını bir kenara bırakıp, düşmanlıklarını şimdilik göz ardı etmelerine neden olmuştur. Bu mağlubiyetin ardından Papa III. Innocentus (ö. 1216), Hristiyan Krallıklara çağrıda bulunmuş, Papa'nın çağrısına yanıt veren Hristiyan Krallıklar, güçlerini birleştirip Muvahhidlere saldırma konusunda antlaşmaya varmışlardır.²¹¹ Aragon, Navarra, Kastilya ve Leon Krallıklarının birleşmiş kuvvetleri ve bazı Fransız şövalyelerinin de katılımıyla, Hristiyan kuvvetler Toledo şehrinde güneye doğru hareket etmişlerdir.²¹² 1212 yılının Temmuz ayında *Las Navas de Tolosa*'da gerçekleşen savaş, Muvahhidlerin mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Bu mağlubiyetten sonra Müslümanlar, İber Yarımadası'nda büyük oranda topraklarını savunma pozisyonuna geçmişlerdir.

²⁰⁸ Watt, *Endülüs Tarihi*, 112.

²⁰⁹ Fred James Hill, *The History of Nations: Spain*, ed. Laurie Stoff (United States of America: Greenhaven Press, 2004). 63.

²¹⁰ Erek Savaşı olarak da bilinmektedir.

²¹¹ Phillips, Jr., *İspanya'nın Kısa Tarihi*, 84.

²¹² Watt, *Endülüs Tarihi*, 113.

1212 yılında gerçekleşen Las Navas de Tolosa Savaşı'nın²¹³ ardından, yarımada güç dengesi büyük oranda Hristiyanlar lehine dönmüştür ve 1236 yılında Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti konumunda olan ve önemli bir medeniyet merkezi kabul edilen Kurtuba kenti, Hristiyan kuvvetlerin eline geçmiştir.²¹⁴ Bunu takiben, 1238 yılında, uzun hükümdarlığı sürecince topraklarını büyük oranda kuzeye ve güneydoğuya genişlettiği için “Fatih” (*el Conquistador*) olarak anılan Aragon kralı I. James (1208-1276), Belensiya (*Valencia*) şehrini ele geçirmiştir. 1248 yılında ise *mülûku't-tavaif* döneminin en güçlü şehir devletlerinden biri olan Sevilla, Hristiyan güçlerin eline geçmiştir.

İber Yarımadası'ndaki Müslüman varlığı, yarımada'nın güneyinde bulunan Gırnata Emirliği (1238-1492) ile 2 yüzyıl daha devam etmiştir. 1469 yılında Kastilyalı Isabella (1451-1504) ve Aragon tahtının varisi Fernando (1452-1516) evlenmişlerdir. Bu iki Hristiyan krallığın birleşmesi İspanya'nın kalıcı birliğini sağlama yolunda atılan önemli bir adım olarak nitelendirilebilir. 1492 yılında ise İspanyol orduları İber Yarımadası'nda, Müslümanların elindeki son toprak parçası olan Gırnata'yı da ele geçirmişlerdir.²¹⁵ *Reconquista* hareketinin son aşaması genelde 1492 yılında Gırnata Emirliği'nin düşüşü olarak tarihlendirilmesine rağmen, Kastilya-Leon kralı III. Ferdinand'ın (1199-1252) 1248 yılında Sevilla kentini ele geçirmesi, zaten İspanya'daki Müslüman hakimiyetinin sonu anlamına gelmektedir²¹⁶ çünkü bu tarihten itibaren Müslümanlar ciddi anlamda savunma pozisyonuna geçmişlerdir.

2.4. İspanyol Tarih yazımında *Reconquista* Hareketi

Reconquista kavramının, İspanyol tarihsel kimliğinin oluşumunda ve İspanyollara özgü kurumların, fikirlerin ve düşünce yapısının gelişiminde nasıl bir rol oynadığı, yaklaşık olarak son iki yüzyıl boyunca İspanyol tarih yazımını sürekli meşgul etmiş

²¹³ İkab Savaşı olarak da bilinmektedir.

²¹⁴ Menocal, *Dünyanın İncisi*, 215.

²¹⁵ John Merriman, *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*, çev. Şükrü Alpagut (İstanbul: Say Yayınları, 2018). 206.

²¹⁶ Dario Fernandez-Morera, *The Myth of the Andalusian Paradise: Muslims, Christians, and Jews under Islamic Rule in Medieval Spain* (United States of America: ISI Books, 2016). 54. Jocelyn Nigel Hillgarth, *The Spanish Kingdoms, 1250-1516* isimli eserinin farklı bölümlerinde, *Reconquista* hareketinin 13. yüzyılda sona erdiğini ileri sürmektedir. Jocelyn Nigel Hillgarth, *The Spanish Kingdoms, 1250-1516, Vol. 1: 1250-1410, Precarious Balance* (Great Britain: Oxford University Press, 1976). 105, 107, 248.

olan konulardır.²¹⁷ Kavram, İspanya'nın siyasi durumu ve aşağıda ele alacağımız bazı tarihçiler vasıtasıyla, önemini her ne kadar, 19. yüzyılda kazansa bile, günümüzde tartışılan konulardan biri olmaya devam etmektedir. *Reconquista* hareketi İspanyol tarihyazımında geleneksel olarak 8. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak, 1492 yılında Gırnata şehrinin Hristiyan kuvvetlerin eline geçmesine kadar olan uzun dönemi kapsamaktadır.²¹⁸ Böylece, geleneksel İspanyol tarihyazımına göre *Reconquista* hareketi yaklaşık 8 asır devam eden bir süreçtir. Tabii ki bu zaman dilimi sınırları içerisinde Müslüman güçlerin tamamıyla savunmaya geçtiklerini ya da Hristiyan kuvvetlerin sürekli bir ilerleme halinde olduklarını söyleyemeyiz.

Reconquista kavramı ilk olarak 19. yüzyılda, İspanyol tarihyazımında ortaya çıkmıştır.²¹⁹ Kavram, 19. yüzyıl İspanyol tarihçilerinin icadı olsa da, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, kavramın kökeni Ortaçağ tarihçiliğine dayanmaktadır çünkü 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler aracılığıyla *Reconquista* fikri somut olarak şekillenmeye başlamıştır.²²⁰ 19. yüzyıl boyunca Endülüs ile ilgili iki karşıt görüş, İspanya tarihinin genel çerçevesi içinde geliştirilmiştir: Bunlardan ilki, *Reconquista* kavramına dayanmaktadır ve İspanya tarihi ile Endülüs arasında bir uyumsuzluk ve zıtlık iddiasında bulunmaktadır, yani, İspanya tarihi açıklanırken, Endülüs göz ardı edilmektedir. İkincisi ise, ilk görüşün tersine, İspanya tarihine Endülüs'ü, yani Müslümanları ve Müslüman kültürünü entegre etmeye çalışmaktadır.²²¹ Böylece, Marcelino Menendez Pelayo (1856-1912), Ramon Menendez Pidal (1869-1968) ve Claudio Sanchez Albornoz (1893-1984) gibi İspanyol tarihyazımında büyük etki bırakmış olan, milliyetçi ve Katolik bir bakış açısıyla eserler kaleme alan İspanyol tarihçiler, *Reconquista* hareketini savunurken ve desteklerken, *convivencia*²²² görüşünü savunan ve İspanyol ulusal kimliğinin

²¹⁷ Tolan, *Using the Middle Ages*, 331.

²¹⁸ Portass, *Beyond the Reconquista*, 7.

²¹⁹ Escalona, *The Life and Death*, 23.

²²⁰ Tolan, *Europe*, 41.

²²¹ Alejandro García-Sanjuán, "Rejecting al-Andalus, exalting the Reconquista: historical memory in contemporary Spain", *Journal of Medieval Iberian Studies* 10, 1 (2018): 127-45. 127-128.

²²² "Birlikte yaşama" anlamına gelen İspanyolca terim, Ortaçağ boyunca İber Yarımadası'nda Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudilerin dini, sosyal ve kültürel uygulamaları arasındaki karmaşık etkileşim ile ilişkilendirilmektedir. Terim, İspanyol dil bilimci ve tarihçi Americo Castro tarafından popüler hale getirilmiştir. A. Castro, ilk kez 1948 tarihinde yayımlanan *Espana en su historia* isimli eserinde bu üç unsurun İspanyol uygarlığının kurucu ügeleri olduğunu savunmuştur. Castro'ya göre, İspanyol Hristiyan toplumu ve kültürü, Ortaçağ'da İspanya'daki Müslüman ve Yahudi toplumuna, kabul etmeye istekli olduklarından çok daha fazla şey borçludur. Lourdes María Alvarez, *The Oxford Dictionary of the Middle Ages: Volume 2*, ed. Robert E. Bjork (United States of America: Oxford University Press, 2010). 441.

oluşumunda Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler olmak üzere üç farklı kültüre de yer veren²²³ Americo Castro gibi önemli tarihçiler, İspanya tarihini açıklarken Müslümanları da bu tarihe katmaktadırlar.

Ramon Menendez Pidal'in çağdaşı olan Claudio Sanchez Albornoz ve Americo Castro, modern İspanyol tarihyazımındaki en ünlü tartışmalardan birini yapmışlardır.²²⁴ Americo Castro, 1948 yılında yayımlanan *Espana en su historia* isimli eserinde, Müslüman, Hristiyan ve Yahudi olmak üzere üç dini toplumun, Ortaçağ'da İspanya'da birlikte ve uyum içerisinde yaşadığını ve bunun İspanya tarihini oluşturduğunu iddia ederken, Claudio Sanchez Albornoz, 1956 yılında yayımlanan *Espana: un enigma historico* isimli eserinde, Americo Castro'nun tezini tamamen reddetmektedir ve İslam hakimiyetini, İspanya tarihi için bir sapma olarak görmektedir.²²⁵ Katolik bakış açısında olan ve milliyetçi bir çizgide fikirler ileri süren tarihçilerin, 19. yüzyılda İspanyol tarihyazımında, özellikle Claudio Sanchez Albornoz'un da etkisiyle, *Reconquista* hareketini savunmaları, aslında doğal olarak Müslümanları ve Endülüs Emevi Devleti'ni dışlamaları anlamına gelmektedir çünkü *Reconquista*, Hristiyan güçlerin Müslümanlara karşı giriştiği dini amaçlı bir harekettir. *Reconquista* hareketi Hristiyanlar için sadece "yeniden fetih" değil, ama aynı zamanda Müslüman hakimiyeti tarafından yıkılan Hristiyan düzenin yeniden tesis edilmesi, yani bir normale dönüştür. 19. yüzyılda İspanyol tarihyazımında *Reconquista* kavramının önem kazanması, İspanyol kimliği oluşturulurken Endülüs'ün ve Müslümanların göz ardı edilmesine yol açmıştır. Endülüs'ün ve Müslümanların İspanyol tarihinden tamamen dışlanması fikri, İspanyol kimliğini şekillendiren kilit unsur olarak Katolikliği gören muhafazakar Hristiyan tarihyazımında geniş çapta kabul görmüştür.²²⁶

19. yüzyıldan itibaren İspanyol tarihyazımı, geleneksel olarak milliyetçi görüşten ve Katolik dini bakış açısından oldukça etkilenmiştir²²⁷ ve bu durum 20. yüzyılın son çeyreğine kadar sürmüştür. Bu dönemde ortaya çıkan Katolik dini bakış açısı

²²³ O'Callaghan, *A History*, 18.

²²⁴ Jocelyn Nigel Hillgarth, "Spanish Historiography and Iberian Reality", *Wiley* 24, 1 (1985): 23-43. 23.

²²⁵ Michael J. Levin, "Historiography and European Perceptions of Spain" içinde *A Companion to the Spanish Renaissance*, ed. Hilaire Kallendorf (Leiden: Brill, 2019). 535.

²²⁶ García-Sanjuán, "Rejecting al-Andalus", 128.

²²⁷ Alejandro García-Sanjuán, "From Islamic to Christian conquest: *Fath* invasion and *Reconquista* in medieval Iberia" içinde *The Routledge Hispanic Studies Companion to Medieval Iberia: Unity in Diversity*, ed. E. Michael Gerli ve Ryan D. Giles (New York: Routledge, 2021). 185.

üzerinden bir tarihyazımı geleneği yaratma düşüncesinin arkasında 1812 yılında ilan edilen İspanyol Anayasası'nın da etkisi olmuştur çünkü 1812 *İspanyol Anayasası*'nın ilan edilmesi ile birlikte İspanya'da yasal olarak kabul edilen tek din, Katolik Hristiyanlığı olmuştur.²²⁸ Katolik bakış açısı, İspanyol siyasi kimliği oluşturulurken, geçmişi anlamada ve yorumlamada büyük oranda etkili olmuştur. Bu bakış açısını savunan en önemli İspanyol tarihçilerin başında, ülkedeki en yüksek akademik pozisyonda bulunan (Milli Kütüphane ve Tarih Akademisi Başkanı) ve İspanyol Kongresi'nde muhafazakar parti üyesi olan Marcelino Menendez y Pelayo gelmektedir.²²⁹ Katoliklik üzerinden inşa edilmeye çalışılan tarih anlayışı, doğal olarak İspanyol ulusunun yaratılmasında Müslümanların ve Endülüs'ün kötü bir açıdan sunulmasına ve İspanyol ulusal kimliğinden dışlanmasına yol açmaktadır. Menendez Pelayo'nun din üzerinden yaratmaya çalıştığı kimlik anlayışı ve düşünce yapısı, 20. yüzyılın ortalarında İspanya'yı yöneten General Franco Rejimi'nin de²³⁰, Menendez Pelayo'nun fikirlerini takiben, kullandığı bir ideolojik yaklaşım olmuştur.²³¹

İspanyol tarihyazımında büyük etki bırakmış bir diğer isim Ramon Menendez Pidal'dir. R. Menendez Pidal, eğitim gördüğü Madrid Üniversitesi'nde, Marcelino Menendez Pelayo'nun öğrencisi olmuştur.²³² R. Menendez Pidal'in 1893 yılında

²²⁸ 1812 *İspanyol Anayasa*'sı 18 Mart 1812 yılında, Cadiz Cortes'i (Meclis) tarafından ilan edilmiştir. Toplantının İspanya'nın coğrafi olarak en güneyinde bulunan Cadiz şehrinde yapılmasının ardında yatan neden, Napolyon Savaşları sırasında (1803-1815) Fransız ordularının İspanya'ya girmesinin ardından Cadiz'de İspanyol partizanları tarafından yenilmesinden kaynaklanmaktadır. Heather Thiessen, "Spain: Constitution of 1812" içinde *Encyclopedia of Latin American History and Culture: Volume 5*, ed. Barbara A. Tenenbaum (United States of America: Charles Scribner's Sons, 1996). 165-166.

²²⁹ García-Sanjuán, "Rejecting al-Andalus", 129.

²³⁰ *Caudillo* (askeri ya da siyasi lider anlamına gelmektedir) olarak anılan milliyetçi İspanyol General Francisco Franco (ö. 1975), 1936'dan 1939'a kadar süren *İspanya İç Savaşı*'nda zafere ulaşmış ve ölümüne kadar İspanya'yı yönetmiştir. Fas'ta 17 Temmuz 1936 yılında Cumhuriyete karşı askeri bir ayaklanma başlamıştır. İspanya'nın belli başlı kentlerinde planlı isyanlar bunu izlemiştir. Sağcı milliyetçi askerler Cumhuriyete bağlı askerlere üstün gelmişlerdir. Franco, Cumhuriyete muhalif üç güç olan ordunun, Kilise'nin ve zengin toprak sahiplerinin desteğine dayanan otoriter bir rejim kurmuştur. Merriman, *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*, 1122-1128.

²³¹ Douglas W. Foard, "The Spanish Fichte: Menendez y Pelayo", *Journal of Contemporary History* 14, 1 (1979): 83-97. 84, 95, 96.

²³² Kimberlee Campbell, "Menendez-Pidal, Ramon" içinde *Handbook of Medieval Studies: Terms, Methods, Trends: Volume 1*, ed. Albrecht Classen (Germany: De Gruyter, 2010). 2524.

tamamladığı doktora çalışması, Kastilyalı efsanevi komutan *El Cid*²³³ üzerinedir.²³⁴ Ayrıca Ramon Menendez Pidal, kolektif bir ulusal kurtuluş projesi olarak *Reconquista* hareketinin de en büyük savunucularından biridir.²³⁵ R. Menendez Pidal, 1950 yılında yayımlanan *Los Espanoles en la Historia* isimli eserinde, özgür ve temiz dini ruhun kuzeyde korunduğunu ve bunun *Reconquista* hareketine cesaret verdiğini ifade etmektedir, ona göre eğer bu olmasaydı İspanya, Akdeniz'in güneyinde bulunan Suriye ve Mısır isimli Roma eyaletleri gibi Müslümanlaşacaktı.²³⁶ Bu anlamda R. Menendez Pidal de İspanyol kimliğinin oluşumunda Müslümanları dışlamaktadır.

Yukarıda ismini saydığımız ve İspanyol tarihyazımını büyük oranda etkileyen tarihçiler, 19. yüzyılda *Reconquista* hareketinin önem kazanmasında büyük etkiye sahip olmuşlardır. Bu isimlerin yanında, Cumhuriyetçi bir sürgün olarak, hayatının çoğunu Arjantin'de geçiren ve Franco Rejimi ile herhangi bir kişisel ya da kurumsal bağı olmayan Claudio Sanchez Albornoz ise, *Reconquista* hareketinin en önemli savunucularının başında gelmektedir.²³⁷ Claudio Sanchez Albornoz, *Espana: un enigma historico* isimli eserinde, İspanya tarihinin anahtarı olarak *Reconquista* hareketini görmektedir.²³⁸ C. Sanchez Albornoz'a göre İspanya tarihini anlamak için *Reconquista* hareketini bilmek gerekmektedir. Ona göre, *Reconquista* hareketinin içinde hem dini hem de milli yön birlikte bulunmaktadır.²³⁹ Bu iki öge, *Reconquista* hareketini biçimlendirmiştir. C. Sanchez Albornoz eserinin bir başka yerinde, 718 yılında Pelagius tarafından başlatılan ve 722²⁴⁰ yılında yapılan Covadonga Savaşı ile devam eden Asturiaslıların isyanını, *Reconquista* hareketinin başlangıcı olarak kabul

²³³ Kastilyalı asilzade ve milli kahraman Rodrigo Diaz de Vivar'ın (ö. 1099) lakabı *El Cid*'dir. Arapça *seyyid* kelimesinden türetilen *El Cid*, Türkçe'de "efendi, bey" anlamlarına gelmektedir. Rodrigo Diaz de Vivar, Türkçe'de "savaşçı, şampiyon" anlamına gelen ve İspanyolca bir kelime olan *Campeador* lakabıyla da bilinmektedir. *El Cid* bazen Hristiyan krallar bazen de Müslümanlar için savaşmıştır. Belensiya (*Valencia*) şehrini ele geçirmiştir. *Reconquista* hareketinin en bilinen simalarından biridir. *El Cid* hakkında 12. yüzyılda yazılan şiir (*Cantar de Mio Cid* ya da *Poema de Mio Cid*) İspanyol edebiyatının köşe taşlarından biri olarak kabul edilir. Colin Smith, "Cantar de mio Cid" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 196-8.

²³⁴ Ramon Menendez Pidal'in *El Cid* hakkındaki eseri, ilk defa 1934 yılında *The Cid and His Spain* olarak İngilizceye çevrilmiştir.

²³⁵ García-Sanjuán, "Rejecting al-Andalus", 131.

²³⁶ Ramón Menéndez Pidal, *Los Españoles en la Historia* (Madrid: Espasa-Calpe, S. A., 1982). 105.

²³⁷ García-Sanjuán, "From Islamic to Christian conquest", 192.

²³⁸ Albornoz, *Spain*, 622.

²³⁹ Peter Linehan, "Religion, nationalism and national identity in medieval Spain" içinde *Religion and National Identity: Papers Read at the Nineteenth Summer Meeting and the Twentieth Winter Meeting of the Ecclesiastical History Society*, ed. Stuart Mews (Great Britain: Ecclesiastical History Society, 1982). 166.

²⁴⁰ Tezin ilk bölümünde belirttiğimiz gibi C. Sanchez Albornoz Covadonga Savaşı'nın yılını 722 olarak ileri sürmektedir.

etmekte ve hareketi 1492 yılında Katolik kuvvetlerin Gırnata'ya girmesiyle sona erdirmektedir.²⁴¹ Yani C. Sanchez Albornoz, *Reconquista*'yı yaklaşık olarak 8 yüzyıl süren bir hareket olarak görmektedir. Günümüz tarihyazımında, *Reconquista* hareketi ve bu hareketin önemine baktığımız zaman, C. Sanchez Albornoz'un görüşlerinin, *Reconquista* hakkındaki genel bakış açısını önemli ölçüde etkilediğini görebilmekteyiz. Ayrıca, onun *Reconquista*'ya dair görüşleri sonraki kuşakları da etkilemiştir.

19. yüzyılda büyük ölçüde önem kazanan *Reconquista* hareketi, 20. ve 21. yüzyılda da İspanyol düşünce yapısını ve tarihyazımını etkilemeye devam etmiştir.²⁴² Franco Rejimi döneminde İspanya'da, milliyetçi ve Katolik bakış açısına dair önceki asırda geliştirilen yaklaşım sürdürülmüştür. 1936 ve 1939 yılları arasında meydana gelen *İspanya İç Savaşı*'nda, Roma Katolik Kilisesi'nin üst düzey yönetiminin büyük bölümü, savaş dönemi öncesi Cumhuriyet rejiminden gördükleri düşmanca muamelenin ardından milliyetçilerin ayaklanmalarını desteklemişler ve İspanyol başpsikoposlarının büyük çoğunluğu da, milliyetçilerin cumhuriyetçilere karşı ayaklanmalarını, tanrısızlığa (ateistlere) karşı bir Haçlı Seferi²⁴³ olarak tanımlamışlardır.²⁴⁴ General Francisco Franco ise Katolik inancı ve İspanyol milliyetçiliğinin birbirinden ayrılmaz olduğu düşüncesindedir.²⁴⁵ Böylece, milliyetçi tarafta bulunan ve Roma Katolik Kilisesi'nin desteğini alan Franco Rejimi döneminde, *Reconquista*'yı benimseyen ve yücelten bakış açısı devam ettirilmiştir.

Sonuç olarak, “geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* kavramı, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde, ideolojik bir fikir olarak ortaya çıkmıştır. İber Yarımadası'nda ilk önce Asturias Kralları, bu düşünce yapısı çerçevesinde hareket etmişlerdir. Dolayısıyla, *Reconquista* hareketini başlatan

²⁴¹ Albornoz, *Spain*, 624..

²⁴² Sanjuán, "From Islamic to Christian conquest", 193.

²⁴³ Ortaçağ boyunca Kilise'nin düşmanlarına karşı Hristiyanlar tarafından yürütülen bir dizi askeri sefere, Haçlı Seferleri denmektedir. Haçlı Seferleri, katılımcıların yemin ettiği ve geçici ayrıcalıklardan yararlandığı, Papa'nın onayıyla düzenlenen seferlerdir. İlk Haçlı Seferi 11. yüzyılın sonunda gerçekleşmesine rağmen, Haçlı Seferleri'nin zaman kapsamını 16. yüzyıl veya ötesine kadar genişletebiliriz. Lourdes María Alvarez, *The Oxford Dictionary of the Middle Ages: Volume 2*. 469. Haçlı Seferleri, sadece Hristiyanlar tarafından kutsal kabul edilen Kudüs şehrine yapılan seferleri değil, Avrupa içerisinde meydana gelen seferleri de kapsamaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz: Christopher Tyerman, *The World of the Crusades* (Great Britain: Yale University Press, 2019). 336-350.

²⁴⁴ Phillips, Jr., *İspanya'nın Kısa Tarihi*, 270.

²⁴⁵ Stanley G. Payne, *The Franco Regime: 1936-1975* (United States of America: The University of Wisconsin Press, 1987). 199.

ilk Hristiyan Krallık da Asturias Krallığı'dır. 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı'yla başlayan *Reconquista* hareketi, 1492 yılında Gırnata şehrinin düşüşü ile sona ermektedir. Yazılan kroniklerde ilk Asturias kralı olarak Pelagius ve takipçilerinin kendilerini *Reconquista* hareketi ile ilişkilendirip ilişkilendirmediğini ya da böyle bir düşünce tarzıyla hareket edip etmediklerini bilemeyiz²⁴⁶ ama zamanla Müslümanların hakimiyetine karşı Hristiyan muhalefeti ve Hristiyan kuvvetlerin gücü de artmıştır.

9. yüzyılın başlarında Asturias kralı II. Alphonsus'un hükümdarlığı zamanında yaratılan Havari Yakup kültü, *Reconquista* hareketine dini bir motivasyon kazandırmıştır. Böylece, Asturias Krallığı güneye doğru genişlerken dini bir motivasyon da elde edilmiştir. İber Yarımadası'nda *Reconquista* hareketi Asturias Krallığı tarafından başlatılmış olmasına rağmen, yarımada'nın kuzeyinde kurulan Leon, Kastilya, Aragon gibi Hristiyan Krallıklar tarafından devam ettirilmiştir. Bu yüzden, *Reconquista* hareketini uzun bir süreç olarak ele almalıyız. Özellikle 11. yüzyıl, *Reconquista* hareketi için önemlidir çünkü 11. yüzyılda Endülüs Emevi Devleti yıkılmıştır ve coğrafi açıdan ve ideolojik olarak Hristiyanlar adına büyük önem taşıyan eski Vizigot başkenti Toledo şehri, Hristiyan güçlerin eline geçmiştir.

Her ne kadar, önce Murabıtlar ve ardından Muvahhidler gibi Kuzey Afrika'lı Berberi hanedanlıklar, Müslüman komşularının yardım çağrılarını cevapsız bırakmasalar bile, bu hanedanlıkların nüfuz alanları ve etkileri uzun ömürlü olmamıştır. 13. yüzyılda Kurtuba ve Sevilla gibi önemli şehirlerin de Hristiyanlar tarafından ele geçirilmesiyle, Müslüman hakimiyeti altındaki toprak parçası, güneyde Gırnata Emirliği ile sınırlı kalmıştır. Yaklaşık iki yüzyıllık bir dönemin ardından Gırnata Emirliği de yıkılmış ve 1492 yılı, İber Yarımadası'nda Müslüman hakimiyetinin sona erdiği yıl olarak öne çıkmıştır. *Reconquista* hareketi, İspanyol tarihyazımının etkisiyle, yaklaşık olarak 8 yüzyıl süren bir hareket olarak değerlendirilmektedir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki, *Reconquista* düşüncesine dair somut veriler 9. yüzyılın sonlarında yazılan kronikler ile ortaya çıksa bile, *Reconquista* hareketi büyük ölçüde 19. yüzyıl İspanyol tarihyazımı ile önem kazanmıştır. Özellikle milliyetçi ve Katolik bir bakış açısı çerçevesinde fikirler ileri süren İspanyol tarihçiler, *Reconquista* kavramının gelişiminde ve öne çıkmasında büyük oranda etkili olmuşlardır. Bu bakış

²⁴⁶ O'Callaghan, *Reconquest*, 18.

açısı çerçevesinde yazılan İspanya tarihleri de, doğal olarak bünyesinde Katolik ve milliyetçi görüşleri barındırmaktadır, bu da İspanya tarihi içerisinde Müslüman varlığının ikinci plana itilmesine neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASTURIAS KRALLIĞI İLE FRANK KRALLIĞI, ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ VE ÇEVRE HRİSTİYAN KRALLIKLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Tezin ikinci bölümünde, Müslümanların İber Yarımadası'na girmelerini takiben 8. yüzyılın ilk çeyreğinde Hristiyanlar güçler tarafından başlatılan ve “geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* hareketi açıklanmaya çalışılmıştı. 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerdeki veriler ışığında, İber Yarımadası'nda yaklaşık 8 yüzyıl süren *Reconquista*'nın en önemli yönleri ele alınmıştı. Ayrıca, Havari Aziz Yakup kültünün yaratılmasının *Reconquista* sürecinde Hristiyanlara sağladığı dini motivasyon değerlendirilmişti. İkinci bölümün sonunda ise, İspanyol tarih yazımında *Reconquista* hareketinin özellikle 19. yüzyıldan itibaren milliyetçi tarih yazımının etkisiyle önem kazanması ve modern tarihçilerin konu hakkında birbiriyle örtüşen ve farklı görüşleri ortaya konuldu. Çalışmamızın üçüncü bölümünde, Asturias Krallığı'nın, çevresinde bulunan önemli güç odakları ile ilişkileri ele alınacaktır. Asturias Krallığı'nın çevresindeki güç odakları ile ilişkisini ele almamızın nedeni, hem bu krallığın İber Yarımadası'ndaki etkisini daha iyi anlamak hem de kendi döneminde nasıl bir merkezi güç olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda ilk olarak, Asturias Krallığı ile o dönem Batı Avrupa'da bulunan en güçlü krallıkların başında gelen, Karolenj Hanedanlığı'nın (750? -888?) yönettiği Frank Krallığı arasında yaşanan gelişmeler ele alınacaktır.

Frankların 8. yüzyılın sonlarına doğru Pirenelerin güneyine, yani İber Yarımadası'nın kuzeyine ilgisi artmıştır. Frank etkisi, yarımadanın kuzeydoğusunda kurulan *Girona* ve *Barselona* Kontluğu gibi yönetim merkezleri ile sağlamlaştırılmıştır. Böylece, İber Yarımadası'nın kuzeybatısında Asturias Krallığı bulunmaktayken yarımadanın kuzeydoğusunda ise Frank etkisi hisedilmekteydi. Bu bağlamda, Asturias Krallığı ile Frank Krallığı arasında belirli oranda bir iletişimin olduğunu söylemek mümkündür ve dolayısıyla da burada öncelikle iki krallık arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Asturias Krallığı ve Frank Krallığı arasındaki ilişkiler değerlendirildikten sonra, Asturias Krallığı ile Endülüs Emevi Devleti arasındaki ilişkiler ele alınacaktır. Endülüs Emevi Devleti 1031 yılında yıkılmış, Asturias Krallığı ise 10. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdürmüştür. İber Yarımadası'nda güç mücadelesine giren bu iki iktidar odağı arasındaki ilişkileri ele almak bu açıdan da ciddi bir önem arz etmektedir. Fakat Endülüs Emevi Devleti ve Asturias Krallığı arasında özellikle askeri gelişmeler eksenindeki gelişmelere, çalışmamızın ikinci bölümünde *Reconquista*'yı ele alırken yoğunlaştığımız için, bu iki güç arasındaki ilişkilere bu bölümde daha kısa yer verilecektir. Tezin bu bölümünde daha çok üzerinde duracağımız konu ise, Kurtuba merkezli gelişen “Gönüllü Şehitlik Hareketi” dir. Bu hareket, Müslümanların yönettiği bir toplumda bir kesim Hristiyanın, artan din değiştirmelere karşı gösterdiği tepkiden doğmuştur. Ayrıca hareket sonrasında, yarımadanın güneyinden kuzeyine doğru bir göç yaşanmıştır. 9. yüzyılın ortasında, Endülüs Emevileri'nin başkenti Kurtuba'da ortaya çıkan bu hareketi ele almak Müslümanların yönetimine karşı, tebaa statüsünde olan bir grup Hristiyanın radikal ve tepkisel tutumunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu bölümde son olarak, Asturias Krallığı'nın İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Navarra, Aragon, Kastilya gibi Hristiyan Krallıklar ile ilişkilerinin ele alınması ve Asturias Krallığı'nın bu krallıklara bıraktığı mirasın değerlendirilmesi planlanmaktadır. Bilindiği üzere Asturias Krallığı 718 yılında gerçekleşen Covadonga Savaşı'nın ardından kurulmuş ve bu krallık, Asturias kralı III. Alphonsus'un (ö. 910) öldüğü 10. yüzyılın başlarına kadar hayatta kalmıştır. Asturias Krallığı'nın bu zaman dilimi içerisinde çevresindeki güç odakları ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymak, bu krallığın İber Yarımadası'ndaki diğer Hristiyan krallıklara bıraktığı miras göz önünde bulundurulduğunda büyük önem taşımaktadır.

3.1. Asturias Krallığı İle Karolenj Hanedanlığı'nın Yönettiği Frank Krallığı Arasındaki İlişkiler

8. ve 9. yüzyıllarda Batı Avrupa'da bulunan en güçlü ve en önemli devletlerin başında Karolenj Hanedanlığı'nın yönettiği Frank Krallığı gelmekteydi. İmparator²⁴⁷

²⁴⁷ Şarlman 800 yılında Papa III. Leo (ö. 816) tarafından taç giydirilerek İmparator ilan edilmiştir.

Şarlman²⁴⁸ (*Carolus Magnus*) (747-814) zamanında Frank Krallığı, bugünkü Fransa'nın tamamına, Belçika, Hollanda, İsviçre ve Batı Almanya'nın büyük bölümüne, ayrıca bugünkü İtalya'nın kuzeybatısına ve İspanya'nın kuzeydoğusuna hükmetmiştir.²⁴⁹ Ayrıca Şarlman, 774 yılında, Alpleri geçerek İtalya'nın kuzeybatısında hakim konumda bulunan Lombardları (584?-774) yenmiş ve böylece Frank kralı olmasının yanı sıra, Lombardların da kralı olmuştur (*Rex Langobardorum*).²⁵⁰ Yani Şarlman'ın hükmettiği topraklar, Flandra'dan İtalya'ya kadar uzanmaktadır.

İmparator Şarlman, Asturias Krallığı'nda yaklaşık yarım asır tahtta oturan ve krallığı her anlamda tam olarak kurmayı başaran kral II. Alphonsus (ö. 842) ile aynı dönemde hüküm sürmüşlerdir. Asturias kralı II. Alphonsus'un, İmparator Şarlman ile ortak bir düşmana karşı hareket etmek amacıyla iletişime geçmiş olabileceğini düşünmek mantıklı olacaktır. Asturias kralı II. Alphonsus'un ve İmparator Şarlman'ın dini ideolojileri siyasal hakimiyetleri açısından kullanma açısından benzer yönleri bulunmaktadır. Şarlman, Saksonlara karşı kanlı savaşlarıyla ve Sakson toplumunu kılıç gücüyle Hristiyanlığa geçirme kararlılığıyla ün kazanmıştır.²⁵¹ Ayrıca, Pirenelerin güneyinden, İber Yarımadası'nın kuzeyine doğru Müslümanlara karşı sefere çıkmıştır. Asturias kralı II. Alphonsus da, Müslümanlara karşı güneye doğru sefer düzenlemiştir.²⁵²

²⁴⁸ Ortaçağın en büyük hükümdarlarından biri olarak görülen Şarlman, 768'den 814 yılına kadar olan uzun hükümdarlığı süresince kendi zamanına ve gelecek nesillere silinmez bir iz bırakmıştır. İlk Karolenj kralı Pepin'in (714-768) oğlu olan Şarlman, babasından önemli siyasi ve askeri bir miras devralmıştır. Hükümdarlığı süresince farklı bölgelere sefer düzenlemiştir. Doğuda Saksonlara karşı gerçekleştirdiği seferi 772 yılında başlamıştır. 774 yılında, İtalya'nın kuzeyinde bulunan Lombardlar üzerine sefere çıkmıştır. 778 yılında ise İber Yarımadası'nın kuzeydoğusuna sefere çıkmıştır fakat başarısız olmuştur. Seferleri aracılığıyla geniş bir coğrafi alana hükmeden Şarlman, Krallığı'nda idari bir yeniden yapılandırma gerçekleştirmiştir. Şarlman, Konstantinapolis ve Bağdat ile diplomatik ilişkileri sürdürmüştür. 814 yılında ölümü ile oğlu Louis (ö. 840) tahta geçmiştir. Michael Frassetto, *Encyclopedia of Barbarian Europe: Society in Transformation*, (United States of America: ABC-CLIO, 2003). 105-112. Thierry Pecout, "Charlemagne" içinde *Encyclopedia of the Middle Ages: I*, ed. Andre Vauchez, çev. Adrian Walford (United States of America: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000). 279-280.

²⁴⁹ R. H. C. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, çev. Rümeyza Şişman (İstanbul: Dergah Yayınları, 2020). 149.

²⁵⁰ Roger Collins, *Charlemagne*, (London: Macmillan Press Ltd, 1998). 61.

²⁵¹ Julia M. H. Smith, *Roma'dan Sonra Avrupa: Yeni Bir Kültür Tarihi 500-1000*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015). 296.

²⁵² Asturias kralı II. Alphonsus'un Müslümanlar ile mücadelesi *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda geçmektedir. Wolf, *Conquerors*, 139-140. Kral II. Alphonsus, günümüzde Portekiz'in başkenti olan Lizbon şehrine sefer düzenlemiştir. Collins, *The Arab Conquest*, 212.

Müslümanlar, 8. yüzyılın ortalarına doğru İber Yarımadası'nda hakimiyetlerini pekiştirdikleri zaman, yarımada'daki yönetim ağını üçe bölmüşlerdir. Bunlardan ilki, yarımada'nın kuzeyinde bulunan ve Sarakusta'dan (*Zaragoza*) yönetilen, “yukarı sınır bölgesi” anlamına gelen *Marca Superior*'dur²⁵³. İkincisi, İber Yarımadası'nın coğrafi olarak tam ortasında bulunan ve yönetim merkezi *Toledo* şehri olan *Marca Media*'dır. Üçüncü yönetim ağı ise, günümüzdeki *Sevilla* şehrinin kuzeyinde bulunan *Merida* şehrinde yönetilen *Marca Inferior*'dur. *Marca Superior* bölgesi, Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olan Kurtuba şehrine çok uzak olduğu için, merkezi otoritenin uzağında kalmakta ve böylece bölgede çeşitli bağımsız hareketler ve isyanlar meydana gelmekteydi. Şarlman'ın İber Yarımadası'nın kuzeyine gerçekleştirdiği sefer de, Ebro Vadisi'nde bulunan Müslüman yöneticilerin çağrısı neticesinde gerçekleşmiştir.²⁵⁴

Endülüs Emevi Emiri I. Abdurrahman (ö. 788), 778 yılında kuzeyde, yani Ebro Vadisi etrafında otoritesini kurmaya çalıştığı zaman, bölgedeki Müslüman yöneticiler Zaragozalı Yusuf el-Fihri ve Barselonalı Süleyman el-Arabi isyan etmişlerdir.²⁵⁵ Müslüman yöneticiler, Frank İmparatoru Şarlman'a elçi göndermişler ve I. Abdurrahman'a karşı kendilerine yardım etmesi karşılığında Sarakusta gibi bazı şehirlerin kontrolünü İmparator Şarlman'a teklif etmişlerdir.²⁵⁶ Müslümanların tekliflerini takiben Şarlman, Pirenelerin güneyine iki ordu ile gelmiştir. İlki, *Pamplona*'nın güneyinden Sarakusta'ya doğru, diğeri ise doğuda bulunan *Barselona*'ya doğru hareket etmiştir.²⁵⁷ Fakat, İmparator Şarlman Sarakusta'da büyük bir direnç ile karşılaşmış ve buna ek olarak Saksonların isyan ettiği haberini alınca da ülkesine geri dönmek zorunda kalmıştır. Sarakusta ve Barselona seferinden başarısız bir şekilde dönen Şarlman'ın, geri dönüş yolunda ordusundaki artçı birlik, İber Yarımadası'nın en kuzeyindeki Basklar tarafından pusuya düşürülmüş ve mağlup edilmiştir.²⁵⁸

²⁵³ “Yukarı, Merkezi ve Aşağı sınır bölgesi” anlamlarına gelen kelimelerin İspanyolcaları kullanılmıştır.

²⁵⁴ Roger Collins, “Charlemagne” içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 225.

²⁵⁵ Walker, *Art in Spain*, 145.

²⁵⁶ Lomax, *The Reconquest*, 32.

²⁵⁷ Collins, *The Arab Conquest*, 178.

²⁵⁸ Bu olay, 11. yüzyılda yazılan Fransız epik şiiri Roland Destanı'na (*La Chanson de Roland*) konu olmuştur. *Roland Destanı*, Şarlman'a bağlı beylerin öyküsünü anlatmaktadır. Gerçekte, Şarlman'ın ordusunda bulunan Kont Roland komutasındaki artçı birlik, Basklar tarafından pusuya düşürülüp kılıçtan geçirilmiştir. Fakat Roland Destanı'nda, Baskların yerini Müslümanlar almış ve Roland da din

Müslüman yöneticiler arasında çıkan görüş ayrılıkları ve şehir halkının direnci dolayısıyla, Frankların bu seferi başarılı olamamıştır. Fakat Frankların Pirenelerin güneyine ilgisi devam etmiştir. Öncelikle 781 yılında, Pirene Dağları'nın yakınında olup günümüzde İspanya'nın kuzeydoğusunda bulunan *Huesca* şehrinin hemen kuzeyinde yer alan *Pallars* ve *Ribagorça* bölgeleri, Frank Krallığı'na bağlı Toulouse Kontluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir.²⁵⁹ Daha sonra, *Barselona* şehrinin hemen kuzeyinde bulunan *Girona* şehri 785 yılında Frank hakimiyetini kabul etmiştir. *Girona* şehrinin ardından, coğrafi olarak *Barselona* şehrine oldukça yakın olan *Urgell-Cerdanya* bölgeleri de Frankların hakimiyetini kabullenmiştir.

Frank Krallığı'nın İber Yarımadası'nın kuzeydoğusunda etkili hale gelmeye başlaması Müslümanların harekete geçmesine yol açmıştır. 793 yılında, Frankların İspanya sınırındaki hakimiyetlerini artırmalarına karşılık Müslümanlar, Güney Fransa'ya sefer düzenlemişlerdir, fakat bu sefer sonucunda kalıcı bir başarı sağlanamamıştır.²⁶⁰ 9. yüzyılın başlarında bağımsız şekilde hareket etmeye başlayan *Navarra* (Pamplona) da 799 yılında Frank hakimiyetini kabul etmiştir.²⁶¹ İmparator Şarlman'ın oğlu olan ve siyasetin ötesine ve kişisel yaşamına yayılan dini inançları nedeniyle “Dindar” olarak anılan Akitanya (*Aquitaine*) kralı Louis²⁶² (778-840) zamanında ise, *Barselona* şehri ele geçirilmiştir (801)²⁶³. Böylece, 9. yüzyılın başlarında *Navarra*'dan *Barselona*'ya kadar İber Yarımadası'nın kuzeydoğu bölgesi Frank etkisi altına girmiştir. İspanyol sınır bölgesinde yaratılan Frank gücü ve etkisi, 9. yüzyılın sonlarına kadar güçlü bir şekilde devam etmiş, sonraki yüzyıllarda da etkisini sürdürmüştür.²⁶⁴ Frank gücü ve etkisi Ebro Vadisi'nin güneyine kadar inememiştir, fakat İspanya sınırında bulunan Frank etkisi neticesinde, Asturias

uğruna can veren bir kahraman gibi gösterilmiştir. Destan, Türkçeye de çevrilmiştir. Bkz. Anonim, *Roland Destanı*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2022).

²⁵⁹ Timothy M. Flood, *Rulers and Realms in Medieval Iberia, 711-1492*, (United States of America: McFarland, 2019). 27.

²⁶⁰ Archibald R. Lewis, *The Development of Southern France and Catalan Society, 718-1050*, (United States of America: University of Texas Press, 1965). 41.

²⁶¹ Flood, *Rulers*, 27.

²⁶² Louis, 781 yılında Akitanya kralı olmuştur.

²⁶³ Collins, *Charlemagne*, 75.

²⁶⁴ Cullen J. Chandler, “Carolingian Catalonia: The Spanish March and the Franks, c.750-c.1050”, *History Compass* 11, 9 (2013): 739-750. 739-740.

Krallığı ve daha küçük Hristiyan idari bölgeleri ile Frankların bağlantıya geçmiş olabileceklerini düşünmek makul olacaktır.²⁶⁵

İber Yarımadası'nın kuzeydoğusunda Frank Krallığı'nın etkisinin görülmeye başladığı dönem ile yarımadanın kuzeybatısında Asturias Krallığı'nın önemli bir güç olarak belirmeye başladığı dönem, 8. yüzyılın sonları ile 9. yüzyılın başlarına, yani aynı döneme denk gelmektedir. Tarihi verileri göz önünde bulundurduğumuz zaman, bu zaman dilimi içerisinde iki krallığın iletişime geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. İlk olarak, İmparator Şarlman'ın hayatını yazan, alim ve saray mensubu Einhardus²⁶⁶ (770-840), *Vita Caroli Magni*²⁶⁷ (*Büyük Charles'ın Hayatı*) isimli eserinde, Asturias kralı II. Alphonsus hakkında bilgi vermektedir. Einhardus eserinde, Şarlman'ın birçok kral ve halkla dostane ilişkiler kurarak imparatorluğunun ihtişamını artırdığını belirtirken, bu durumu, onun Galiçya ve Asturias kralı II. Alphonsus ile kurduğu yakın dostlukla örneklemektedir: “*Alphonsus ona (Şarlman'a) mektup ya da elçi gönderdiğinde, her zaman Şarlman'ın adamı (proprium suum) olarak nitelendirilme konusunda ısrar etti.*”²⁶⁸ Eserde Asturias kralı II. Alphonsus, İmparator Şarlman'a bağımlı bir kral gibi gösterilmektedir. Maalesef *Vita Caroli Magni*'de Asturias kralı II. Alphonsus hakkında az bilgi verilmektedir. Kendi dönemi dikkate alındığında, İmparator Şarlman'ın Ortaçağ Avrupa tarihi için çok güçlü bir figür olduğunu biliyoruz fakat yazılan eser, İmparator Şarlman'a yakın biri tarafından yazıldığından ve Şarlman zamanında gerçekleşen olayları kapsadığından dolayı, esere ihtiyatlı yaklaşmak önem arz etmektedir.

Einhardus'un eserinde olduğu gibi, 741 yılından 829 yılına kadar Franklara dair gelişmeleri aktaran *Frank Kraliyet Yıllıkların*'da da (*Annales regni Francorum*), Asturias kralı II. Alphonsus hakkında bilgi verilmektedir. *Frank Kraliyet*

²⁶⁵ Rosamond McKitterick, *The Frankish Kingdoms Under the Carolingians, 751-987*, (United States of America: Longman, 1983). 108.

²⁶⁶ Frank tarihçi Einhardus (ö. 840), İmparator Şarlman gibi ünlü bir kralın hayatını yazarak Ortaçağ tarihinin önemli bir dönemine ışık tutmuştur. 791 yılında Şarlman'ın Saray Okulu'na gönderilmiştir. Ardından Şarlman'ın danışmanı ve arkadaşı olmuştur. Şarlman'ın ölümüne kadar (ö. 814) sarayda kalmış ve İmparatorun politikalarını gözlemlemiştir. Einhardus'un Şarlman'a dair eseri, seküler bir kişi hakkında Ortaçağ'da yazılan ilk biyografidir. Eserini yazarken, Romalı tarihçi Suetonius'un (ö. 122) *De Vita Caesarum* isimli eserini örnek almıştır. Joyce E. Salisbury, “Einhard” içinde *Encyclopedia of Historians and Historical Writing, Volume I: A-L* ed. Kelly Boyd (United States of America: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999). 353.

²⁶⁷ *Vita Caroli Magni*, 33 bölümden oluşmaktadır. Eserin hangi tarihte yazıldığı kesin değildir. Fakat, Şarlman'ın öldüğü 814 yılından sonra yazıldığı düşünülmektedir.

²⁶⁸ Einhard, *The Life of Charlemagne*, çev. Evelyn Scherabon Firchow ve Edwin H. Zeydel, (United States of America: University of Miami Press, 1972). 69.

Yıllıkları'nda her yıl yaşanan gelişmeler aktarılmakta ve Asturias kralı II. Alphonsus hakkında yazılan bilgiler de 798 yılına tarihlenmektedir. Yıllık'ta 798 tarihli ilk olay, Galiçya ve Asturias kralı Alphonsus'un Froia isimli bir elçisinin, Saksonya'da krala (Şarlman'a) gelmesi ve çok güzel bir hediye sunması ile başlamaktadır.²⁶⁹ Ayrıca, Asturias kralı II. Alphonsus'un, günümüzde Portekiz'in başkenti olan ve İber Yarımadası'nın güneybatısında bulunan Lizbon şehrine yaptığı sefer de, Yıllık'ta geçmektedir: “Kış boyunca Galiçya ve Asturias kralı Alfonso, İspanya'nın en uzak şehri Lizbon'u yağmaladıktan sonra, elçileri Froia ve Basiliscus ile krala (Şarlman'a), zaferinin simgesi olarak, paltolar, katırlar ve tutsak Mağribileri gönderdi.”²⁷⁰ Yıllık'ta, 798 yılında Asturias kralı II. Alphonsus'un Şarlman'a hediye göndermesiyle başlayan anlatı yine aynı onun farklı bir hediye göndermesiyle sona ermektedir.

Böylece, Einhardus'un *Vita Caroli Magni* isimli eserinde olduğu gibi, 741 ile 829 yıllarını kapsayan *Frank Kraliyet Yıllıkları*'nda da Asturias kralı II. Alphonsus, İmparator Şarlman'a bağlı bir kral gibi gösterilmekte ve Lizbon Seferi sonrasında “zaferinin simgesi olarak” ona belli başlı hediyeler gönderdiği yazılmaktadır. Yıllık'ta geçen ifadeler ışığında, II. Alphonsus'un Şarlman'a gönderdiği hediyelerin ardında başka bir neden aramak makul olacaktır. Asturias kralı II. Alphonsus'un Lizbon Seferi'nden önce Franklardan yardım istemiş olabileceği ya da Müslümanlara karşı ileride gerçekleştireceği seferler için Franklar'dan destek görmeyi hedeflemiş olabileceği muhtemeldir.²⁷¹ Çünkü, İber Yarımadası'nın kuzeydoğusundaki Frank gücünü ve etkisini gören II. Alphonsus'un, bu olaylardan haberdar olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ayrıca Roger Collins, II. Alphonsus'un Lizbon Seferi'nin, Karolenj hükümdarının ön bilgisi ya da manevi desteği olmadan planlanmış olduğuna inanmanın zor olduğunu ileri sürmektedir.²⁷²

Einhardus'un *Vita Caroli Magni* isimli eserinde ve *Frank Kraliyet Yıllıkları*'nda Asturias kralı II. Alphonsus hakkında bulunabilecek bilgilerin yanı sıra, *Astronomus* isimli anonim kronik yazarı tarafından yazılan ve Şarlman'ın oğlu “Dindar” Louis'nin

²⁶⁹ *Carolingian Chronicles: Royal Frankish Annals and Nithard's Histories*, çev. Bernhard Walter Scholz ve Barbara Rogers, (United States of America: The University of Michigan Press, 1970). 76.

²⁷⁰ *Carolingian Chronicles*, 77.

²⁷¹ Rosamond McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, (United States of America: Cambridge University Press, 2008). 284-285.

²⁷² Roger Collins, Frank Krallığı ve Asturias Krallığı arasında kesin bir iletişimin bulunduğunu belirttiği için bu görüşü ileri sürmektedir. Collins, *The Arab Conquest*, 212.

hayatının anlatıldığı eserde de (*Vita Hludowici imperatoris*) (840?) Asturias kralı II. Alphonsus hakkında bilgi verilmektedir. Eserde, “Dindar” Louis’nin, Fransa’nın güneyinde bulunan Toulouse şehrine gelip, orada bir genel kurul düzenlediği söylenmekte ve Asturias kralı II. Alphonsus hakkında şöyle bir ifade yer almaktadır: “*Galiçya Prensi Alfonso’nun aralarındaki dostluğu teyit etmek amacıyla göndermiş olduğu hediyeleri ve elçileri kabul etti ve onları barış içinde gönderdi.*”²⁷³ Bu eserde de, yukarıda ismi geçen iki eser ile ortak bir bakış açısı olduğu görülmektedir. II. Alphonsus biat eden bir kral gibi gösterilmektedir.

Frank kaynakları, özellikle Asturias kralı II. Alphonsus’un elçileri aracılığıyla, Frank Krallığı ile iletişime geçtiğini göstermektedir.²⁷⁴ Asturias kralı II. Alphonsus’un, o dönem Batı Avrupa’daki en güçlü krallığın başında bulunan İmparator Şarlman ile - ortak bir düşmana karşı - işbirliği içerisinde olması kuvvetle muhtemeldir.²⁷⁵ Zira, II. Alphonsus’un *Lizbon* şehrini yağmaladıktan sonra Şarlman’a, zaferinin simgesi olarak “...*tutsak Magribileri...*” gönderdiğini yukarıda belirtmiştik.

Bu eserlerin Frank Krallığı’nda yazıldığı dikkate alındığında, II. Alphonsus’un, İmparator Şarlman’a bağımlı bir hükümdar olarak gösterilmesinin İmparator Şarlman’ın gücünü ve ününü yüceltmek amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim adı geçen Frank kaynaklarında Şarlman’ın gücü ve üstünlüğünü vurgulamak için sadece Asturias kralı II. Alphonsus değil, İskoç kralları gibi başka krallıkların hükümdarları da ona tabiymiş gibi gösterilmektedir.²⁷⁶

Diğer taraftan, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı’nda yazılan kroniklerde, Asturias kralı II. Alphonsus’un dönemi hakkında bilgi verilirken, İmparator Şarlman’a ya da Frank Krallığı’na dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Asturias Krallığı’nda yazılan kroniklerde, Şarlman’a dair herhangi bir bilgi bulunmamasının nedeni, Frank kaynaklarında geçen Asturias Krallığı’nın Frank Krallığı’na tabiyet göstermesi durumu göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun Asturias Krallığı ve

²⁷³ *Charlemagne and the Louis the Pious: Lives by Einhard, Notker, Ermoldus, Thégan, and the Astronomer*, çev. Thomas F. X. Noble, (United States of America: The Pennsylvania State University Press, 2009). 234.

²⁷⁴ Collins, *Charlemagne*. 74. Barton Sholod da, *Charlemagne in Spain: The Cultural Legacy of Roncesvalles* isimli eserinde, 797 yılında II. Alphonsus ve Şarlman arasında bir iletişimin/temasın gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Barton Sholod, *Charlemagne in Spain: The Cultural Legacy of Roncesvalles*, (Switzerland: Librairie Droz, 1966). 54.

²⁷⁵ Pérez de Urbel, *Historia de España*, 51.

²⁷⁶ Einhardus’un *Vita Caroli Magni* isimli eserinde İskoç Kralları’nın da Şarlman’ı efendileri olarak gördükleri ifade edilmektedir. Einhard, *The Life of Charlemagne*. 69.

II. Alphonsus için onur kırıcı bir olay olarak görülmüş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda, Frank Krallığı'nda yazılan eserlerde II. Alphonsus hakkında bilgi bulunması, yayılmacı iddialara sahip Frank Krallığı'nı üstün bir güç olarak göstermek amacını taşımaları dolayısıyla anlaşılırdır.

3.2 Asturias Krallığı İle Endülüs Emevi Devleti Arasındaki İlişkiler

Endülüs Emevi Devleti, 756 yılında, Muaviye bin Hişam'ın (ö. 737) oğlu I. Abdurrahman'ın (ö. 788) Kuzey Afrika'dan İspanya topraklarına girmesiyle kurulmuş ve 1031 yılında da yıkılmıştır. Müslümanların İber Yarımadası'na girdikleri 711 yılından, Endülüs Emiri I. Abdurrahman'ın emir olarak yönetime geldiği 756 yılına kadar İber Yarımadası, Müslüman valiler tarafından yönetilmiştir. İber Yarımadası'nda Endülüs Emevi Devleti ve Asturias Krallığı yaklaşık iki yüzyıl boyunca iki zıt tarafı temsil etmiştir. Öncelikli olarak, İber Yarımadası'nda iki farklı dini temsil eden bu iki istikrar odağı arasında, askeri açıdan belirli dönemlerde çekişmeler meydana gelmiştir. 711 yılında yarımadaya giren Müslümanlar İber Yarımadası'nda coğrafi olarak güneye daha yakın bulunan Kurtuba merkezli bir devlet kurmakla birlikte, farklı zamanlarda yarımada'nın kuzeyine doğru seferler gerçekleştirmişlerdir. İki güç odağı arasında askeri açıdan bir ilişki yaşanmıştır ve bu güç mücadelesinin arkasında yatan nedenler, toprak kazanımı ve dini gayeler başta olmak üzere farklılık göstermektedir. İber Yarımadası'nda Asturias Krallığı ve Endülüs Emevi Devleti arasında yaşanan çekişme, yarımada'da her zaman bir mücadele ortamı ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu mücadele ortamı da, Ortaçağ'da İber Yarımadası'nda devletler arasındaki sınırların her zaman yeniden düzenlenmesine yol açmış olmalıdır.²⁷⁷

İber Yarımadası'nda, neredeyse 8. yüzyılın başlarından 15. yüzyılın sonlarına kadar birbirinden farklı güçlerin bulunduğu dikkate alındığında, burada siyasi bir istikrarsızlığın olduğu söylenebilir. Müslümanların yarımada'ya girdikten sonra belirli güç odakları ile anlaşmalar yaparak hakimiyetlerini sağlamlaştırmaları, bu güç

²⁷⁷ İspanya 8. yüzyıldan 15. yüzyılın sonlarına kadar yönetim bakımından bölünmüş bir haldeydi. İber Yarımadası'nda 8. yüzyılın başlarında hakimiyet kurmaya başlayan Müslümanlar, yaklaşık 300 yıl boyunca yarımada bulunmuşlardır. Leon, Kastilya, Aragon gibi Hristiyan krallıklar ise, özellikle 1031 yılında Endülüs Emevi Devleti'nin yıkılmasıyla, sınırlarını istikrarlı bir şekilde güneye doğru ilerletmişlerdir. 1492 yılında Gırnata'nın fethi ile de sınır ortadan kaldırılmıştır. Donald Kagay, "Frontier" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 341-342.

odaklarının zaman zaman sorun yaratmasına yol açmıştır. Çalışmamızın ilk bölümünde belirttiğimiz gibi, Banu Qasi Hanedanlığı'nın Ebro Vadisi'ni belirli bir süre boyunca elinde tutması bu durumun en açık örneğidir. Yine coğrafi olarak İber Yarımadası'nın merkezinde bulunan *Toledo* gibi bazı şehir yönetimleri bünyesinde isyanlar ve farklı Endülüs Emevi Emirleri döneminde meydana gelen isyanlar ve özellikle Asturias Krallığı ile karşılıklı yapılan seferler, Endülüs'te istikrarlı bir sınır kavramının oluşmasını engellemiştir.²⁷⁸

Asturias Krallığı ve Endülüs Emevi Devleti arasında meydana gelen askeri ilişkiler bağlamında öncelikle *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda, Asturias kralı I. Alphonsus'un (ö. 757), güneye genişleme politikası neticesinde ele geçirdiği şehirlerin uzun listesi verilmiştir.²⁷⁹ Ardından, kroniğe göre, Asturias kralı II. Alphonsus (ö. 842) zamanında ise Müslümanlar, Asturias Krallığı'na doğru sefer düzenlemişlerdir.²⁸⁰ Yine kronikte belirtildiğine göre Asturias kralı I. Hordonius (ö. 866) döneminde de iki taraf arasında karşılıklı savaşlar yapılmıştır. Daha önce de vurguladığımız gibi, Asturias kralları zamanında Müslümanlara karşı gerçekleştirilen seferler ya da Müslümanların Asturias Krallığı'na karşı gerçekleştirdiği seferler, *III. Alfonso Kroniği*'nde sıklıkla geçmektedir. Kronikte anlatılanlardan, yukarıda verdiğimiz örneklere daha fazla ekleme yapabiliriz. Bu bağlamda, Endülüs Emevi Devleti ve Asturias Krallığı arasında yaşanan askeri gelişmeler, İber Yarımadası'ndaki sınırların sürekli değişmesine neden olmuş ve böylece yarımada'nın tamamında istikrarsız bir durumun oluşmasına yol açmıştır.

Asturias Krallığı ve Endülüs Emevi Devleti arasında yaşanan askeri gelişmelerin yanı sıra, özellikle Endülüs'teki bir kesim Hristiyan zümre tarafından yapılan başkaldırının da, iki taraf arasındaki ilişkileri etkilemiş olabileceği söylenebilir. 8. yüzyılın başlarında İber Yarımadası'nın çok büyük bir kısmında Vizigot Krallığı'nın hakimiyetini yitirmesi, Hristiyanları Müslümanlara tabi hale getirmiştir. Bununla birlikte, İslami yönetim altında bulunan Hristiyan, Müslüman ve Yahudiler, 9.

²⁷⁸ Eduardo Manzano Moreno, "The Creation of a Medieval Frontier: Islam and Christianity in the Iberian Peninsula, Eight to Eleventh Centuries" içinde *Frontiers in Question: Eurasian Borderlands, 700-1700*, ed. Daniel Power ve Naomi Standen (United States of America: Palgrave Macmillan, 1999). 47.

²⁷⁹ Çalışmamızın ikinci bölümünün ana konusunu oluşturan *Reconquista* hareketini ele alırken, I. Alphonsus'un ele geçirdiği şehirlerin listesini tam olarak verdiğimiz için, bir daha şehirlerin isimlerini yazmak gerekmemektedir. Wolf, *Conquerors*, 137.

²⁸⁰ Wolf, *Conquerors*, 139-140.

yüzyılın ortalarına kadar görece barış ve birlik içerisinde yaşamışlardır. Müslüman egemenliği altında yaşayan gayrimüslim toplum, zimmî²⁸¹ statüsüyle vergilerini ödemeleri karşılığında, temel özgürlüklerini korumuşlardır. Müslüman yönetimi altında huzur içinde bir arada yaşama durumu, belirli dönemlerde Hristiyan toplumdaki bazı insanların İslam dinini benimsemesine yol açmıştır.²⁸²

Özellikle 9. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, Hristiyan toplumdaki İslam dinini benimseyenlerin sayıları arttığında, Hristiyan toplumdaki dini zümrenin ileri gelenlerinden bazıları, Müslüman egemenliği altında asimile olmaya başladıklarını düşündükleri için ve bu duruma bir tepki göstermek amacıyla, gönüllü olarak şehitlik yolunu seçmişlerdir. Şehitlik yolunu seçenlerin sayıları her geçen gün yavaş bir şekilde artış göstermiştir. Aşağıda tartışılacak olan “Gönüllü Şehitlik Hareketi”nin ardından ise, ölen Hristiyanlardan bazılarının kalıtları, kuzeyde bulunan Asturias Krallığı’na taşınmıştır. Müslüman egemenliği altında yaşayan Hristiyanların bir kısmı, farklı dönemlerde Asturias Krallığı’na göç etmiştir²⁸³ ve ayrıca “Gönüllü Şehitlik Hareketi”nin ardından da, İslam egemenliği altında yaşayan Mozarap toplumdaki Hristiyan Asturias Krallığı’na göçler yaşanmıştır. Yaşanan bu göçler neticesinde Asturias Krallığı’ndaki Hristiyanların, Endülüs’te meydana gelen olaylardan haberdar olması çok olasıdır.

3.2.1. “Gönüllü Şehitlik Hareketi”

711 yılında Müslümanlar İber Yarımadası’na girdikten hemen sonra, yarımadaının güneydoğusunda bulunan *Murcia* bölgesinin yöneticisi olan Kont Theodemir gibi kişilerle anlaşma yaparak hakimiyetlerini kurmuşlar ve genişletmişlerdir. Müslümanlar yarımada da hakimiyet kurunca, buradaki Hristiyan halk, İslam hukuku çerçevesinde belirli bir vergi²⁸⁴ ödemeleri karşılığında canlarını, mallarını, dinlerini

²⁸¹ Zimmî, “kendisine güvence verilen, koruma altına alınan kişi” anlamına gelmektedir. İslam ülkelerinde Müslümanlar ile beraber yaşayan başka din mensuplarına zimmî denilmektedir. İslamiyette, dinde baskı yasaklanmıştır ve böylece kendi mensuplarının oluşturduğu bir toplumda başka din mensuplarının inanç hürriyetine, can ve mal güvenliğine sahip olarak yaşamalarına izin verilmiştir. Mustafa Fayda, “ZİMMÎ” *TDV İA*, Cilt: 44, (2013) 428-434.

²⁸² Glick, *Islamic and Christian Spain*, 33-35.

²⁸³ Escalona, *Family Memories*, 237.

²⁸⁴ Cizye vergisi, İslam literatüründe tebaadan olan gayri müslimlerin ödedikleri vergiye denmektedir. İsim, “kâfi gelmek: karşılığını vermek, ödemek” manasındaki ceza mastarından türemiştir. Hakkı Dursun Yıldız, “BERBERÎLER”. 42-45.

ve özgürlüklerini güvence altına alabilmişlerdir.²⁸⁵ Böylece İber Yarımadası'nda farklı dinlerden olan toplulukların huzur içerisinde bir arada yaşamaları, 9. yüzyılın ortalarına kadar önemli ölçüde devam etmiştir. Bu esnada Hristiyan ve Yahudilerin bir kısmı da İslamiyeti benimsemişlerdir. İber Yarımadası'nda özellikle 8. yüzyılın sonlarında ve 9. yüzyılda, İslamiyeti benimseyenlerin sayısı oldukça artmıştır.²⁸⁶ İslam dinini benimseyen Hristiyanlar, Müslüman geleneklerine uygun giyinmişler, Müslüman gibi konuşmuşlar ve Müslüman gibi yaşamışlardır. Bu durum, İber Yarımadası'ndaki yönetim ağının Müslümanların elinde olduğu dikkate alındığı zaman, çoğu Hristiyan'ın daha kolay bir şekilde yaşamasına ve onların din değiştirmeleri için daha meyilli olmalarına yol açmış olmalıdır.²⁸⁷

Müslüman egemenliği altında yaşayan bir toplumda İslam dinini benimseyen Hristiyan nüfusun sayısının artması, özellikle ruhban zümresinin bazı mensupları tarafından tepkiyle karşılanmış ve bu Hristiyanlar, kültürlerini, dinlerini ve dillerini kaybetmeye başlayan Hristiyanlar için bir tepki ortaya koymak amacıyla gönüllü olarak şehitlik yolunu seçmişlerdir. Hareketin, “Gönüllü Şehitlik Hareketi” olarak bilinmesinin nedeni, Hristiyanların, sonunda öldürüleceklerini bilmelerine rağmen, İslam'a ve Hz. Muhammed'e karşı ağır hakaretlerde bulunmalarından kaynaklanmaktadır.

İlk olarak 851 yılında, hareketin merkezini temsil eden Tabanos Manastırı'ndan Isaac isimli Hristiyan bir din adamı, gönüllü olarak Endülüs Emiri II. Abdurrahman'ın (ö. 852) sarayının önüne gelerek, Müslüman bir kadı²⁸⁸ ile görüşme talep etmiştir. Daha önce Müslüman idaresinde önemli bir görev üstlenen ve Endülüs Emevi Devleti'nde Hristiyanların işlerini temsil eden Isaac'ın, Müslüman kadıya karşı İslam ve Hz. Muhammed hakkında hakaret dolu sözler sarfetmesi kadıyı şaşırtmıştır.²⁸⁹ Ayrıca

²⁸⁵ Kenneth Baxter Wolf, *Christian Martyrs in Muslim Spain* (United States of America: Cambridge University Press, 1988). 8.

²⁸⁶ Escalona, *Family Memories*, 234.

²⁸⁷ Jessica A. Coope, “Religious and Cultural Conversion to Islam in Ninth-Century Umayyad Cordoba”, *Journal of World History* 4, 1 (1993): 47-68. 51.

²⁸⁸ Kadı, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları dini hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi ifade etmektedir. Kadı, İslam toplumunun dini ve içtimai hayatının şekillenmesinde önemli rollere sahiptir. Üstlendikleri ek görevler sebebiyle de kadınlar, bulundukları bölgelerin üst yöneticilerinden olup, idari yapılanmalarda ve siyasi gelişmelerde etkin bir role sahiptirler. Fahrettin Atar, “KADI”, *TDV İA*, Cilt: 24 (2001), 66-69.

²⁸⁹ Aaron T. Hollander, “Blazing Light and Perfect Death: The Martyrs of Cordoba and the Growth of Polemical Holiness” içinde *Contested Spaces, Common Ground: Space and Power Structures in Contemporary Multireligious Societies*, ed. Ulrich Winkler, Lidia Rodriguez Fernandez ve Oddbjørn Leirvik (Leiden: Brill, 2016). 204-205.

akıcı bir Arapça konuşabilen Isaac, Hz. Muhammed’ı tahkir edip, İsa’nın ondan üstün ve kutsal olduğunu açıkça ifade etmiştir.²⁹⁰ Müslüman kadı yaşanan bu olayı Emir II. Abdurrahman’a (ö. 852) bildirmiştir. Bu olayın ardından Isaac idam edilmiştir.

Bu noktada şunu belirtmek önemlidir: bu tür bir olay ve sonucundaki ceza, Müslüman yönetimi altındaki İber Yarımadası’nda yeni bir örnek değildi. Çünkü yaklaşık bir yıl önce, şehir duvarlarının hemen dışındaki Aziz Acisclus Bazilikası’nda görev yapan Perfectus isimli bir din adamı da, İslam’a ve Hz. Muhammed’e karşı hakaret ettiği için idam edilmiştir.²⁹¹ Fakat, Isaac’ın eylemi kasıtlı ve kışkırtıcı olduğu için biraz daha farklıdır.²⁹² Isaac’ın ölümü, Hristiyan dini çevrede yeni ölümlere yol açmıştır. Isaac’ın eylemini takip eden 4 gün boyunca, 7 Hristiyan daha İslam’a ve Hz. Muhammed’e aleni hakaretleri dolayısıyla idam edilmişlerdir.²⁹³ Olayların yaşandığı 850 ile 859 yılları arasında, toplamda yaklaşık 50 Hristiyan idam edilmiştir. Bu kişilerin çoğu Hristiyan olarak doğup, büyümüştür ve ruhban zümresindendir. Dahası, ölenlerden yaklaşık 10 tanesinin ise, dini açıdan karışık ailelerden geldiği düşünülmektedir.²⁹⁴ Yani ölenlerden bazıları farklı dini kültürlerin bir arada var olduğu bir ailede yetişmişlerdir. İslam inancına göre İslamiyetten dönenlere ağır cezalar verilmektedir.²⁹⁵ Bu bağlamda, “Gönüllü Şehitlik Hareketi” içerisinde, İslam’ı benimsedikten sonra tekrar Hristiyanlığa dönenler arasından da ölüme mahkum edilenler olmuştur. Bu şekilde öldürülenler, muhtemelen Müslüman topluma kötü örnek oldukları gerekçesiyle de öldürülmüşlerdir.

850 ile 859 yılları arasında öldürülen Hristiyanların çoğu, iki ana sebepten dolayı idam edilmişlerdir. Bu sebeplerden ilki, ölen Hristiyanların açıkça Hz. Muhammed’i yalancılıkla suçlayıp, İslam’a yönelik tahkir edici ve yanlış ifadeler kullanmaları ve ikincisi ise Hristiyanlık doktrinlerini aleni vaaz etmelerinden kaynaklanmaktadır.²⁹⁶

²⁹⁰ Kenneth Baxter Wolf, “The Earliest Spanish Christian Views of Islam”, *Church History* 55, 3 (1986): 281-293, 289.

²⁹¹ Wolf, *Christian Martyrs*, 24. Kenneth Baxter Wolf’un bahsi geçen eseri, “Gönüllü Şehitlik Hareketi” hakkında literatürde bulunan en önemli eserlerin başında gelmektedir.

²⁹² Wolf, *Christian Martyrs*, 25.

²⁹³ Hollander, *Blazing Light*, 205.

²⁹⁴ Simon Barton, *Conquerors, Brides, and Concubines: Interfaith Relations and Social Power in Medieval Iberia*, (United States of America: University of Pennsylvania Press, 2015), 22.

²⁹⁵ Müslüman bir kişinin kendi iradesiyle İslam dininden çıkmasına “ridde, irtidad” denmektedir. İrtidad eden erkeğe “mürted”, kadına “mürtedde” denilir. Kuran’ı Kerim’de irtidadın dünyadaki cezasının ne olduğu tam olarak belirtilmez fakat klasik dönem İslam hukukçuları arasında irtidad eden erkeğin cezasının ölüm olduğu hususunda görüş birliği bulunmaktadır. İrfan İnce, “RİDDE” *TDV İA*, Cilt: 35 (2008), 88-91.

²⁹⁶ Coope, “Religious and Cultural Conversion”, 54.

Zira, tabii olarak İslam hukukuna göre kişinin dinini değiştirerek mürted olması ve İslam diniyle Hz. Muhammed'e hakaret edilmesi büyük bir suç teşkil etmektedir.²⁹⁷ Bir süredir Müslüman toplum ile aynı çatı altında yaşayan Hristiyanların, bu iki noktayı da bilerek hareket etmiş olduklarını göz önünde bulundurursak, şunu yineleyebiliriz ki, "Gönüllü Şehitlik Hareketi" sonucunda idam edilen Hristiyanlar, bilerek ölüme gitmişlerdir.

"Gönüllü Şehitlik Hareketi" neticesinde ölenlerin bazıları, Müslüman baba ve Hristiyan anneden gelmektedir. Bilindiği üzere İslam dininin kurallarına göre, bir Müslüman erkek, gayri müslim bir kadın ile evlenebilmektedir fakat Müslüman bir kadının gayri müslim bir erkek ile evlenmesi caiz değildir. "Gönüllü Şehitlik Hareketi"ndeki Hristiyan şehitlerden bazıları Müslüman olarak doğmuş, bazıları ise İslam dinini benimseyip sonra tekrar Hristiyanlığa dönmüş kişilerdir. "Gönüllü Şehitlik Hareketi"ne katılanları buna yönelten temel neden, dinlerinin ve dillerinin yok olmaya başladığını ve kültürel asimilasyona uğradıklarını düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan, II. Abdurrahman (ö. 852) ve I. Muhammed (ö. 886) gibi Endülüs Emevi Emirleri döneminde uygulanan, Hristiyanların farklı şekilde giyinmesi, kısıtlayıcı politikalar²⁹⁸ ve vergi artırımları da²⁹⁹, şehit olarak nitelendirilen Hristiyanların böyle bir harekete başvurmalarını tetiklemiş olmalıdır. İber Yarımadası'ndaki Hristiyan toplum, din değişikliği ve dinler arası evliliklerle bir kimlik bunalımı içerisine girmiş olmalıdır ve "şehit" olarak nitelendirilen bu Hristiyanlar ise, Endülüs'teki Hristiyan toplum içerisinde Hristiyan kimliğini yeniden ön plana çıkarmaya çalışmışlardır.³⁰⁰

"Gönüllü Şehitlik Hareketi" kapsamında ölen Hristiyanların yaşamları ve ölümleri hakkında eldeki kaynaklar, kendisi de 859 yılında ölen – ki onun ölümü ile hareket

²⁹⁷ Kennedy, *Endülüs*, 64.

²⁹⁸ Coope, "Religious and Cultural Conversion", 50-51.

²⁹⁹ Kati Ihnat, "The Martyrs of Cordoba: Debates around a curious case of medieval martyrdom", *History Compass* 18, 1 (2019): 1-15, 4. "Gönüllü Şehitlik Hareketi" için yukarıda belirttiğimiz nedenler hakkında bakınız: Alejandro Garcia SanJuan, *Coexistencia y conflictos: Minorias religiosas en la peninsula iberica durante la Edad Media*, (Granada: Editorial Universidad de Granada, 2015). 103-104.

³⁰⁰ Janina M. Safran, "Identity and Differentiation in Ninth-Century al-Andalus", *Speculum* 76, 3 (2001): 573-598. 573.

sona ermiştir³⁰¹ - Kurtubalı Eulogius³⁰² (800?- 859) isimli bir din adamının yazdığı *Memoriale Sanctorum, Liber Apologeticus Martyrum* isimli eserlerden ve onun Paulus Alvarus (800-861) isimli dini zümreden gelmeyen bir arkadaşının yazdığı *Vita Eulogii, Indiculus Luminosus* gibi eserlerden oluşmaktadır.³⁰³ Bu eserler, Müslüman idarecilerin yönettiği bir toplumda, Hristiyan halk hakkında doğrudan bilgi verdiği için büyük önem taşımaktadır³⁰⁴ fakat eserlere, açık bir biçimde Hristiyan perspektifinden yazıldıkları için, eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak önem arz etmektedir. Ayrıca, şehitlik hareketi on yıldan daha az sürmüştür³⁰⁵, yani Eulogius'un yazdıklarını yaklaşık üç yüzyıl ömrü olan Endülüs Emevi Devleti içerisindeki tüm Hristiyanların düşüncelerine, hareketlerine ve faaliyetlerine bağlamak doğru değildir. Bu noktada Eulogius'un yazdıkları dikkate alınarak Endülüs Emevi Devleti döneminde tüm Hristiyanların durumu hakkında bir genelleme yapmak mantıklı olmayacaktır. Kurtubalı Eulogius ve Paulus Alvarus, eserlerini, ölen Hristiyanların şehit olarak görülmelerini haklı çıkarmak ve meşrulaştırmak amacıyla yazmışlardır.³⁰⁶ Onlar, Hristiyanların Müslümanlar gibi giyinmesini, Müslüman kültürü altında asimile olmalarını, Latince yerine Arapçayı tercih etmelerini ve Hristiyan kimliğinin yok olmaya başlamasını eleştirmişler ve bu şekilde bir tepki koymuşlardır.³⁰⁷

³⁰¹ Ann Christys, *Christians in Al-Andalus 711-1000*, (New York: Routledge, 2002). 68. Ann Christys ismi geçen eserinde Eulogius'un ölüm yılını 857 olarak belirtmektedir. Genelde onun ölümü 859 olarak verilmektedir. Eulogius 850'lerin sonunda ölmüştür.

³⁰² Eulogius, Kurtuba'da önemli bir Hristiyan aileden gelmektedir. Ailesi, din adamı olarak yetiştirilmesi için onu Aziz Zoylus Kilisesi'ne gönderdi. Eulogius, 850? yılında kuzeye yolculuk yaptı ve Navarra'daki manastırları ziyaret edip, kitap topladı. Kuzeyden döndüğünde ise ilk şehit olarak bilinen Isaac öldü. Eulogius'un bazı şehitlerle kişisel bağı da bulunmaktadır. Onun yazdıkları eserler, "Gönüllü Şehitlik Hareketi" için büyük önem taşımaktadır. Hareketin en önemli ismi olarak bilinmektedir. Kendisi de 859 yılında idam edilmiştir. Wolf, "Eulogius of Cordoba" içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. 312-313.

³⁰³ Kati Ihnat, "The Martyrs of Cordoba", 1. Eulogius, "Gönüllü Şehitlik Hareketi"nin en önemli ismidir. Onun ve arkadaşı Paulus Alvarus'un yazdığı birkaç eser hakkında bilgi vermek gerekmektedir. "Gönüllü Şehitlik Hareketi" hakkındaki en önemli eserlerden biri, Eulogius'un yazdığı *Memoriale Sanctorum* isimli eserdir. Eulogius eserde, 850 ve 856 yılları arasında, şehitlerin yaşamlarını ve ölümlerini anlatmaktadır. Eulogius, 40'tan fazla Hristiyan'ın ölümünü listeleyerek, "Gönüllü Şehitlik Hareketi"nin nasıl başladığını anlatmakta ve şehitlerin eylemlerini haklı göstermeye çalışmaktadır. Konu hakkındaki diğer önemli eserler ise, Paulus Alvarus'un, arkadaşı Eulogius'un hayatını anlattığı *Vita Eulogii* ve *Indiculus Luminosus* (854) isimli eserlerdir. Paulus Alvarus, *Indiculus Luminosus* isimli eserinde, İslami bir yönetim altında yaşayan Kurtubalı Hristiyan toplumun yaşadığı zorlukları anlatmaktadır. Kenneth Baxter Wolf, "Paul Alvarus, *Indiculus Luminosus*" içinde *The Bloomsbury Reader in Christian-Muslim Relations, 600-1500*, ed. David Thomas (Great Britain: Bloomsbury Publishing, 2022). 231-234.

³⁰⁴ Reeves, *Visions of Unity*, 115.

³⁰⁵ Christys, *Christians in Al-Andalus*, 54.

³⁰⁶ Kati Ihnat, "The Martyrs of Cordoba", 4.

³⁰⁷ Hollander, *Blazing Light*, 216.

Eulogius *Liber Apologeticus Martyrum* isimli eserinde, Hz. Muhammed'e dair bazı iddialarda bulunmaktadır. Örneğin Eulogius, Hz. Muhammed'in İsa hakkında şunları söylediğini ileri sürmektedir: "...O (Hz. Muhammed), küfürlü ağzıyla, İsa'nın Tanrı'nın Sözü ve Tanrı'nın ruhu olduğunu ve gerçekten de büyük bir peygamber olduğunu, ancak Tanrı'nın hiçbir gücüne sahip olmadığını öğretiyor..."³⁰⁸ Eulogius kitabında, Hz. Muhammed'i tahkir eden başka ifadeler de kullanmaktadır. Eulogius'un arkadaşı Paulus Alvarus ise İber Yarımadası'nda değişen kültürel yapıyı *Indiculus Luminosus* isimli eserinde şu şekilde dile getirmektedir: "Hristiyanlar, Arapların şiirlerini ve kıssalarını okumaya bayılıyorlar. Arap ilahiyatçılar ve felsefeciler üzerine çalışıyorlar. Üstelik bunu, onları çürütmek amacıyla değil, fasih bir Arapçaya sahip olmak için yapıyorlar. Buna karşılık, Kitab-ı Mukaddes'in Latince şerhlerini okuyan, İncilleri, peygamberleri ve havarileri araştıranlar nerede?"³⁰⁹ Paulus Alvarus'un ifadeleri, İber Yarımadası'ndaki kültürel değişimi ve Arapça'nın yaygın bir dil olarak kullanılmaya başladığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, bu noktada şunu belirtmemiz önemlidir ki, 9. yüzyıldan itibaren Hristiyanlar arasında İslam'ı benimseyenlerin sayısının artması, muhtemelen Endülüslü yöneticilerin çok da hoşlarına giden bir durum değildir. Çünkü, bu din değiştiren kesimin Müslüman topluma kolayca entegre olamamaları, toplumdaki istikrarlı düzeni bozmaları ve yönetimdeki Arap ayrıcalığına karşı şikayetçi olmaları olası görünmektedir.³¹⁰ Ayrıca, Endülüs Emevi yönetimi altında kitleler halinde İslam'ın benimsenmesi, devleti ekonomik açıdan da sarsmış olmalıdır, çünkü İslamiyeti benimseyenler, artık Endülüs Emirleri'nin önemli bir gelir kaynağı olan cizye vergisini ödemek yükümlülüğünden kurtulmuşlardır.³¹¹ Bu açılardan bakıldığında, 9 yüzyılda artan bu din değiştirmelerin, Endülüs'teki yöneticiler tarafından istenilen bir durum olmadığını ifade edebiliriz.

³⁰⁸ Michelina Di Cesare, *The Pseudo-historical Image of the Prophet Muhammad in Medieval Latin Literature: A Repertory*, (Germany: De Gruyter, 2012). 27. Michelina Di Cesare, ismi geçen eserinde, Eulogius'un *Memoriale Sanctorum* ve *Liber Apologeticus Martyrum* isimli eserlerinden bazı kısımları Latince ile birlikte vermiştir.

³⁰⁹ Menocal, *Dünyanın İncis*, 79-80. Maria Rosa Menocal'ın eserinde, Paulus Alvarus'un İber Yarımadası'ndaki kültürel değişimi anlatan ünlü pasajının alıntısı bulunmaktadır.

³¹⁰ Safran, "Identity and Differentiation", 574. Artık Müslüman toplumun üyeleri haline gelen bu din değiştirenler, Endülüs'ün siyasetinde aktif rol oynamak istedikleri zaman, Arap ve Berberi gibi yerleşmiş elit gruplarla karşı karşıya gelmişlerdir. Kennedy, *Endülüs*, 83-84.

³¹¹ Kennedy, *Endülüs*, 85.

“Gönüllü Şehitlik Hareketi”ne karşı, İber Yarımadası’ndaki Hristiyan toplumun, dini zümrenin ve ayrıca, kuzeydeki Hristiyan Asturias Krallığı’nın tutumu da dikkat çekicidir. Kurtuba Kilisesi, “Gönüllü Şehitlik Hareketi”ne karşı çıkmış ve bu hareketin bastırılmasına yardımcı olmaya çalışmıştır. Kilise’nin önde gelen yöneticileri, şehitlerin hareketlerini sorun yaratıcı ve iç karışıklık şeklinde değerlendirip lanetlemiştir.³¹² Dahası, Endülüs Emiri II. Abdurrahman’ın hükümdarlığı sırasında *Sevilla* Başpsikoposu olan Reccafred, hareketin en önemli ismi olan Eulogius’u ve onun destekçilerini hapsedmiştir.³¹³ Yani, Kurtuba’daki yetkili dini zümre bu harekete onay vermemiştir. Bu harekete karşı Kurtuba’daki Hristiyan halkın tutumu ise merak uyandırmaktadır fakat Eulogius ve Paulus Alvarus’un yazdıkları dışında Hristiyan halkın tutumuna dair kaynak bulmak zor görünmektedir ve zaten onların yazdıkları da taraflı bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

859 yılında ölen Eulogius’un kalıtları, 884 yılında, o tarihte Asturias Krallığı’nın başkenti olan, Oviedo şehrine taşınmıştır.³¹⁴ Eulogius’un kalıtlarının taşındığı 884 yılı, çalışmamızın ana kaynaklarını oluşturan kroniklerin yazıldığı döneme, yani Asturias kralı III. Alphonsus’un (ö. 910) hükümdarlığı zamanına denk gelmektedir. Fakat, kroniklerde Eulogius hakkında bilgi bulunmamaktadır. Aziz Yakup’un *Reconquista* hareketine dini bir motivasyon kattığını belirtmiştik fakat Eulogius’un kalıtlarının Asturias Krallığı’nda nasıl bir etki yaratmış olabileceğini ortaya koymak zor görünmektedir. Jerrilynn D. Dodds, Maria Rosa Menocal (1953-2012), Abigail Krasner Balbale isimli tarihçilerin hazırladığı 2008 yılında yayımlanan *The Arts of Intimacy: Christians, Jews, and Muslims in the Making of Castilian Culture* isimli eserde, Eulogius’un Asturias Krallığı’na getirilen kalıtlarının, doğmakta olan kuzey krallıklarında bir kimlik inşası yaratmak için güçlü siyasi araçlar olarak kullanıldığı ileri sürülmektedir.³¹⁵ Fakat, Eulogius’un kalıtlarının Asturias Krallığı’nda nasıl bir etki yarattığını tespit edebilmemiz kaynak eksikliğinden dolayı oldukça zordur. Ayrıca, “Gönüllü Şehitlik Hareketi”nin ardından, Müslüman yönetimi altındaki Hristiyan toplumdan Asturias Krallığı’na bir göç hareketi yaşandığını düşünmekte

³¹² Hollander, *Blazing Light*, 205.

³¹³ Ann Christys, “St-Germain des-Pres, St Vincent and the martyrs of Cordoba”, *Early Medieval Europe* 7, 2 (1998): 199-216. 206.

³¹⁴ Christys, “St-Germain des-Pres”, 208.

³¹⁵ Jerrilynn D. Dodds, Maria Rosa Menocal ve Abigail Krasner Balbale, *The Arts of Intimacy: Christians, Jews, and Muslims in the Making of Castilian Culture*, (United States of America: Yale University Press, 2008). 84.

mantıklı olacaktır.³¹⁶ Çünkü yukarıda belirttiğimiz gibi, güneyden kuzeye daha önce de göç yaşanmıştır.

Maalesef “Gönüllü Şehitlik Hareketi” hakkında Arap kaynakları sessiz kalmaktadır. “Gönüllü Şehitlik Hareketi”ni gerçekleştirenler, dini zümreden olmakla beraber toplumun farklı kesimlerinden gelmektedir ve bu hareket, Müslüman egemenliği altında yaşayan Hristiyan toplumun tamamının tutumunu yansıtmamaktadır. “Gönüllü Şehitlik Hareketi” adı altında Kurtuba’da ölen Hristiyanları tam olarak Mozarap olarak nitelendiremeyiz çünkü Eulogius başta olmak üzere, ölen Hristiyanların çoğu din adamıdır, yani Müslüman dilini ya da kültürünü tam olarak benimsememişlerdir.³¹⁷

3.3. Asturias Krallığı İle Çevre Krallıklar Arasındaki İlişkiler ve Asturias Krallığı’nın Çevre Krallıklara Mirası

İber Yarımadası’nın kuzeyindeki dağlık bölgede doğan ilk Hristiyan krallık Asturias Krallığı’dır ve bu krallık hemen hemen iki yüzyıllık bir tarihe sahiptir (718-910). Asturias Krallığı, yaklaşık olarak 8. yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuştur ve 10. yüzyılın başlarında bölünmüştür. Asturias kralı III. Alphonsus (ö. 910), 910 yılında tahttan indirilmiştir ve genelde, üç oğlu da onun tahttan indirilmesi ile ilişkilendirilmektedir.³¹⁸ Böylece, İber Yarımadası’nın kuzeybatısında üç krallık ortaya çıkmıştır. Bunlar, Leon, Galiçya ve Asturias krallıklarıdır. III. Alphonsus’un oğullarından en büyük olanı I. Garcia (871-914), Leon Krallığı’nın, II. Hordonius (873-924), Galiçya Krallığı’nın ve II. Fruela ise (875-925) Asturias Krallığı’nın tahtına çıkmıştır. Daha sonra III. Alphonsus’un oğulları kendi aralarında mücadeleye girmişlerdir.

İber Yarımadası’nın kuzeyinde doğan Navarra (Pamplona), Aragon, Kastilya gibi Hristiyan krallıklar, Asturias Krallığı’ndan sonra kurulmuşlardır. Bunların başında,

³¹⁶ III. Alfonso Kroniği’nin Roda Versiyonu’nda, Asturias kralı I. Hordonius (ö. 866) döneminde, kuzeye yapılan bir göçten bahsedilmektedir. I. Hordonius dönemi “Gönüllü Şehitlik Hareketi” ile aynı döneme denk geldiğinden dolayı, yapılan göçün, “Gönüllü Şehitlik Hareketi” sırasında ya da hareketin ardından yapıldığını düşünmek makuldür. Wolf, *Conquerors*, 141-142. Farklı tarihçiler de Müslüman egemenliği altında yaşayan Hristiyan toplumdaki kuzeye doğru yapılan göçlerden söz etmektedir. Reeves, *Visions of Unity*, 116.

³¹⁷ Richard Hitchcock, *Muslim Spain Reconsidered: From 711 to 1502*, (Great Britain: Edinburgh University Press, 2014). 59.

³¹⁸ Collins, *Caliphs*, 141.

Navarra Krallığı³¹⁹ gelmektedir. Navarra Krallığı coğrafi olarak Asturias Krallığı'nın hemen doğusunda yer almakta ve Pirene Dağları'na yakın bir yerde konumlandığı için de, Fransa'nın güneyinde bulunan *Aquitaine*'ya gidiş noktasında önemli bir güzergahta bulunmaktadır. Yani Ebro Vadisi'ni ele geçirmek için Pamplona, çok önemli bir konumdadır. Nitekim Asturias Krallığı ve Frank Krallığı arasındaki ilişkileri ele alırken belirttiğimiz gibi, Şarلمان İspanya seferine çıkarken bu yolu kullanmıştır. Bu başarısız seferden geri dönerken de, bölge halkı olan Basklar tarafından pusuya düşürülmüştür.

14. yüzyıl öncesinde kronik ve tarihlerde Navarra Krallığı'na dair pek bir bilgi bulunmamaktadır.³²⁰ Fakat çalışmamızın üçüncü bölümünün başında ele aldığımız kaynaklardan olan *Frank Kraliyet Yıllıkları*'nda ve Asturias kralı III. Alphonsus (ö. 910) döneminde yazılan kroniklerden biri olan *Albelda Kroniği*'nde, Navarra hakkında bilgi bulunmaktadır. *Frank Kraliyet Yıllıkları*'nda 806 yılına ait kayıta, Pamplona halkının son birkaç yıldır Müslüman egemenliği altında kaldıktan sonra tekrar Frank hakimiyeti altına girdiği ifade edilmektedir.³²¹ *Albelda Kroniği*'nde ise, I. Sancho (ö. 925) başta olmak üzere birkaç Navarra kralının isim listesi verilmektedir.

Navarra Krallığı, bulunduğu konum dolayısıyla İber Yarımadası'nın kuzeyinde, Frank Krallığı ve Müslümanların mücadelesinde sıklıkla taraf olmuştur. Müslümanlar İber Yarımadası'na girdiklerinde, yarımadanın kuzeyinde kalıcı bir güç olamamalarına rağmen, bu bölgede hakimiyet kurmaya çalışmışlardır. Yukarıda bahsi geçen *Frank Kraliyet Yıllığı*'nda belirtildiği gibi, Müslümanlar farklı dönemlerde bölgedeki halkı hakimiyet altına almaya çalışmışlardır. 8. yüzyılın sonlarında da Navarra halkı Müslüman yöneticilere karşı isyan etmiştir.³²² Frank Krallığı da, coğrafi yakınlığından dolayı bölgede etkinlik sağlamaya çalışmıştır.³²³ Endülüs Emevi Devleti'nin Emiri I. Hakem (ö. 822), İber Yarımadası'ndaki gücünü artırdığı zaman, Pamplona 806 yılında Frank egemenliğini kabul etmiştir.³²⁴ Navarra Krallığı 9. yüzyılın ilk çeyreğinde ise

³¹⁹ Navarra Krallığı, Pamplona Krallığı olarak da bilinmektedir.

³²⁰ Collins, *Caliphs*, 209.

³²¹ *Carolingian Chronicles*, 86.

³²² Roger Collins, Pamplona halkının Müslümanlara karşı isyan etmesini bir tesadüf olduğuna inanmanın kolay olmadığını ileri sürmekte ve Frank etkisine dikkat çekmektedir. Collins, *The Arab Conquest of Spain*, 212.

³²³ Reeves, *Visions of Unity*, 164.

³²⁴ Reilly, *The Medieval Spains*, 78.

hem Müslümanların hem de Frankların etkisinden kurtularak bağımsız bir devlet haline gelmeye başlamıştır.

Ayrıca, çalışmamızın birinci bölümünde ele aldığımız, Ebro Vadisi'nde 9. yüzyılın sonlarına doğru çok güçlü bir konuma gelen ve bağımsız hareket etmeye başlayan Banu Qasi Hanedanlığı ile Navarra Krallığı'nı kuran aile arasında evlilik yoluyla akrabalık bağı oluşmuştur.³²⁵ Bu da İber Yarımadası'nın kuzeyindeki güç mücadelesinde, Navarra Krallığı'nın konumunu önemli hale getirmiştir çünkü 9. yüzyılın sonlarına doğru Banu Qasi Hanedanlığı, özellikle *Zaragoza* merkezli Ebro Vadisi çevresinde büyük bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamış ve hem Endülüs Emevi Devleti hem de Asturias Krallığı ile mücadele etmiştir.

Asturias Krallığı ve Navarra Krallığı coğrafi olarak birbirlerine yakın konumda bulundukları için, güç mücadelesi içerisine girmişlerdir.³²⁶ Öncelikli olarak, *III. Alfonso Kroniği*'nin *Roda Versiyonu*'nda, Asturias kralları I. Froila (ö. 768) ve I. Hordonus (ö. 866) zamanında, Navarra'nın bulunduğu bölgedeki isyanlardan bahsedilmektedir³²⁷ fakat doğrudan Navarra ya da Pamplona Krallığı'nın ismi geçmemektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, erken döneme ilişkin Navarra Krallığı'nda yazılan herhangi bir kronik olmadığı için, iki krallık arasında yaşanan gelişmeleri tam olarak ortaya koymak zordur. Roger Collins, Basklar hakkında 1986 yılında yazdığı eseri *The Basques*'te, Bask birliklerinin Pirenelerin kuzeyinden, Asturias kralı I. Hordonus'un müttefikleri olarak 862 yılında Pamplona Krallığı'na saldırmak için geldiklerini ifade etmektedir.³²⁸ Yani Navarra Krallığı için, doğudan Franklar, güneyden Endülüs Emevi Devleti'nin ve batıdan da Asturias Krallığı'nın bir tehdidi söz konusudur.

İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan bir başka Hristiyan krallık, 11. yüzyılın ilk çeyreğinde bağımsız şekilde hareket etmeye başlayan Aragon Krallığı'dır. Aragon Krallığı, Navarra Krallığı'nın hemen doğusunda bulunmaktadır. Başlangıçta Navarra

³²⁵ Watt, *Endülüs Tarihi*, 43.

³²⁶ Örneğin, Asturias Krallığı ve Navarra Krallığı, 10. yüzyılın başlarında, günümüzde İspanya'nın en kuzeyinde bulunan *Vizcaya* ve *Alava* bölgelerinde hakimiyet kurmak için rekabete girmişlerdir. Collins, *The Arab Conquest*, 159.

³²⁷ Wolf, *Conquerors*, 138, 141.

³²⁸ Roger Collins, *The Basques*, (Great Britain: Basil Blackwell, 1986). 139-140. Roger Collins bu iddiasının kaynağı olarak, *III. Alfonso Kroniği*'ni göstermektedir. *III. Alfonso Kroniği*'nde, Asturias kralı I. Hordonus'un, Baskları yetki altına aldığı ifade edilmekte ve ayrıca doğruya doğru bir savaş yaptığı ifade edilmektedir. Wolf, *Conquerors*, 142.

Krallığı'na tabi olan Aragon Krallığı, coğrafi konumu nedeniyle de Navarra Krallığı'na karşı doğudan gelebilecek bir saldırıya karşı savunma sağlamaktadır. İki krallıkta Müslüman baskınlarına maruz kalmıştır.³²⁹ Coğrafi konumlarının yanı sıra, güneyden, batıdan ve doğudan gelen tehditler de iki krallığı birbirine yakınlaştırmış olmalıdır. Ayrıca, Aragon Krallığı ve Navarra Krallığı arasında akrabalık ilişkileri mevcuttur.³³⁰

Aragon Krallığı, Frank Krallığı'nın, Barselona kontluğu gibi, 9. yüzyılın başlarında Pirenelerin güneyinde kurduğu kontluklardan biridir.³³¹ Frank Krallığı 820'lerde Pirenelerin güneyinden çekilmeye başladığı zaman, Aragon kontları bağımsız hale gelmeye başlamışlardır. Krallığın ilk kontu, I. Aznar'dır (ö. 839?).³³² 10. yüzyıl ortalarına doğru tarihi belgelerde Aragon kontlarının isimlerine daha çok rastlanmaktadır.³³³ Hem Aragon Krallığı'nın tam olarak bağımsız hale geldiği tarihin Asturias Krallığı'nın parçalanmaya başladığı tarih ile aynı döneme denk gelmesi, hem de Asturias Krallığı ve Aragon Krallığı arasında Navarra Krallığı'nın bulunması nedeniyle, iki krallık arasındaki ilişkileri ortaya koymak zor görünmektedir.

Asturias Krallığı ile çevre krallıklar arasındaki ilişkiler başlığı altında son olarak Kastilya Krallığı'na değinilecektir. Kastilya Krallığı coğrafi olarak İber Yarımadası'nın merkezinde ve biraz kuzeyinde yer almakta ve Asturias Krallığı ile Navarra Krallığı'nın arasında bulunmaktadır. Yani, krallık konum olarak Asturias Krallığı'nın hemen doğusunda ve biraz da güneydoğusunda yer almaktadır. Kastilya Krallığı ismini, bölgede bulunan çok sayıda kalenin varlığından almıştır.

Kastilya Krallığı parçalı yapısı nedeniyle bölgesel olarak tanımlanamasa bile, 9. yüzyılın ortalarında görünür hale gelmeye başlamıştır.³³⁴ Navarra Krallığı'nı ele alırken belirttiğimiz gibi, Kastilya'nın erken tarihi hakkında kaynaklarımız kısıtlıdır. Krallık, Kont Fernan Gonzalez (ö. 970) zamanında bağımsız hareket etmeye başlamış,

³²⁹ Lewis, *The Development of Southern France*, 221.

³³⁰ Collins, *The Basques*, 143.

³³¹ Collins, *Caliphs*, 214.

³³² Collins, *The Basques*, 157-158.

³³³ Collins, *Caliphs*, 220. Huesca Katedrali'nin arşivlerinde, 12. yüzyılın ikinci yarısından kalan, Aragon Kontluğu'na ait el yazması bulunmaktadır. Bu belgede, Galindo Aznarez (ö. 867?), Andregoto Galindez (ö. 972?) gibi bazı Aragon Kontları'nın ismi geçmektedir. *Cartulario de Siresa*, ed. Antonio Ubieto Arteta, (Zaragoza: Catedrático de la Universidad, 1986). 26-30.

³³⁴ Collins, *Caliphs*, 238-239.

güçlenmiş ve batıda Leon Krallığı, doğuda ise Navarra Krallığı ile ilişkiler geliştirmiştir.³³⁵

III. Alfonso Kroniği'nin *Roda Versiyonu*'nda, Asturias Kralı I. Alphonsus (ö. 757) zamanında yerleşilen yerler arasında Kastilya da anılmaktadır.³³⁶ Fakat Roger Collins, I. Alphonsus döneminde Asturias Krallığı'nın hem Kastilya'ya hem de Galiçya'nın batısına yayılmasını zor görmekte fakat krallığın güneye doğru genişlemesini mümkün görmektedir.³³⁷ Ortaçağ İspanya tarihinde uzman olan Simon Barton da, *A History of Spain* isimli eserinde, Asturias Krallığı'nın I. Hordonus (ö. 866) zamanında güneye doğru genişlemeye ve yerleşmeye başladığını, ve onun oğlu III. Alphonsus (ö. 910) zamanında da *Porto*'dan batıda *Burgos*'a kadar ve doğuda Kastilya'ya kadar bu genişlemenin sürdüğünü ileri sürmektedir.³³⁸ Kastilya Krallığı'nın coğrafi olarak Asturias Krallığı'na yakın bir konumda olduğunu dikkate alırsak, Asturias Krallığı güneye doğru bir genişleme politikası izlediğinde Kastilya topraklarına da saldırı gerçekleştirmiş olması muhtemeldir. Ayrıca *III. Alfonso Kroniği*'nin başka bir yerinde, Asturias kralı I. Ramirus'un (ö. 850), kral olarak seçildiği zaman tahttan uzak bir yerde olduğu, bir eş edinmek için Kastilya bölgesine yolculuk yaptığı ifade edilmektedir.³³⁹ Yani, Asturiaslıların Kastilya'yı bildiklerini ve burayla ilişki içerisinde oldukları söylenebilir. İlerleyen yıllarda Kastilya'nın da güçlenmesi ile İki krallık güç mücadelesine girmiştir. Ayrıca Kastilya'nın güçlenip bağımsız olarak hareket etmeye başlaması, Asturias Krallığı'nın parçalanmasından sonra meydana gelmiştir. Bu da iki krallık arasında yaşanan gelişmeleri tam olarak anlamamızı zorlaştırmaktadır.

Bilindiği üzere, Asturias Krallığı 718 yılında İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan ilk Hristiyan krallıktır. Asturias Krallığı'nın ardından İber Yarımadası'nın kuzeyinde Navarra, Aragon, Kastilya gibi Hristiyan krallıklar kurulmuştur. İber Yarımadası'ndaki Müslüman varlığına karşı ilk ciddi adımlar Asturias Krallığı tarafından atılmıştır. İber Yarımadası'nda yaklaşık 8 asır süren ve sonunda

³³⁵ Collins, *Early Medieval Spain*, 240-243.

³³⁶ Wolf, *Conquerors*, 137.

³³⁷ Collins, *The Arab Conquest*, 155.

³³⁸ Simon Barton, *A History of Spain*, (United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2004). 32-33. Yukarıda bahsi geçtiği gibi, *III. Alfonso Kroniği*'nde I. Hordonus'un güneye ve doğuya yaptığı seferlerden söz edilmekte ve *Astorga*, *Tuy*, *Amaya* gibi bazı şehirlere nüfus yerleştirdiğinden söz edilmektedir. Wolf, *Conquerors*, 141-143.

³³⁹ Wolf, *Conquerors*, 140. İsmi geçen eyalet *Vardulias*'tır. *Vardulias*, Kastilya'yı oluşturan bölgenin eski adıdır.

yarımadadaki Müslüman devlet varlığını ortadan kaldıran *Reconquista* hareketini Asturias Krallığı başlatmıştır. Bu bağlamda, yarımadada sonradan kurulan Hristiyan krallıkların, Asturias Krallığı'ndan belli başlı özellikleri miras aldığını düşünmek makul olacaktır. Asturias Krallığı'nın yarımadadaki Hristiyan krallıklara bıraktığı mirası iki başlık altında ele alabiliriz. Bunlar: Vizigot kökeni ve kültürünü sahiplenme ve *Reconquista* hareketidir.

Bir önceki bölümde de tartıştığımız üzere Asturias Krallığı'nın Vizigot kökenlerine vurgu, 9. yüzyılın sonlarında Asturias kralı III. Alphonsus zamanında yazılan kronikler aracılığıyla yapılmıştır. Asturias Krallığı'nı takiben, yarımadanın kuzeyinde kurulan Kastilya, Aragon, Navarra gibi Hristiyan krallıklar da, ilk Asturias kralı Pelagius'un ve Gotların soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir.³⁴⁰ İber Yarımadası'nda uzun yıllar süren Müslüman-Hristiyan mücadelesini göz önünde bulundurduğumuz zaman, krallıkların hangi amaçla soylarını Gotlara dayandırmak istediğini daha iyi anlayabiliriz.

Asturias Krallığı'nın yarımadanın kuzeyinde kurulan diğer Hristiyan krallıklara bıraktığı bir başka miras *Reconquista* hareketidir. Çalışmamızın ikinci bölümünde ele aldığımız gibi, Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerdeki veriler ışığında *Reconquista*'ya dair belli başlı emareler bulmak mümkündür. İber Yarımadası'nda *Reconquista*'yı Asturias Krallığı başlatmış ve yarımadadaki Kastilya, Aragon, Navarra gibi Hristiyan krallıklar devam ettirmiştir. Hristiyan kuvvetlerin, güneye doğru gerçekleştirdikleri seferler sonucunda elde ettiği toprak kazanımı, her geçen yüzyıl artmıştır.

Özetle, Asturias Krallığı'nın gücü ve etkisini anlamamız için, bu Krallığın çevresindeki güç odakları ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Özellikle 8. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Batı Avrupa'da önemli bir güç odağı olarak doğan Frank Krallığı ile Asturias Krallığı'nın iletişim içerisinde oldukları, Frank Krallığı'nda yazılan eserler aracılığıyla ortaya konmaktadır. İmparator Şarlman'ın sarayında görevli olan alim Einhardus'un *Vita Caroli Magni* isimli eserinde, *Frank Kraliyet Yıllıkları*'nda ve *Astronomus* isimli anonim kronik

³⁴⁰ Çalışmamızın ilk bölümünde, Kastilya-Leon kralı X. Alphonsus'un (ö. 1284), kendisini Pelagius'un kurduğu krallığın mirasçısı olarak gördüğünü belirtmiştik. Deyermond, "The Death and Rebirth", 346. Yarımadanın kuzeyinde kurulan diğer Hristiyan krallıklar da benzer iddiaları ileri sürmektedirler. Reeves, *Visions of Unity*, 165-166.

yazarının yazdığı eserde, Asturias Krallığı ile Frank Krallığı'nın iletişim içerisinde olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde, İmparator Şarlman'a dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde Şarlman'a dair bilgi olmaması, Asturias kralı II. Alphonsus'un Şarlman'a biat eden bir kral gibi gösterilmesinin önüne geçmek amacıyla bilinçli bir şekilde yapılmış olabilir. Çünkü bu durumda Asturias Krallığı Frank Krallığı'na tabi olan bir krallık konumunda olacaktı. Frank Krallığı'nın İber Yarımadası'nın kuzeydoğusunda etkisini artırması, ortak bir düşman olan Müslümanlara karşı ittifak arayışı içerisinde olan Asturias kralı II. Alphonsus'un, büyük ihtimalle Şarlman ile iletişime geçmesine yol açmıştır.

İber Yarımadası'nda 9. yüzyıldan itibaren iki ana güç merkezini Endülüs Emevi Devleti ve Asturias Krallığı oluşturmaktadır. İki devlet arasında yaşanan güç mücadelesi nedeniyle askeri ilişkiler yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Yarımada da meydana gelen isyanlar da, istikrarsız bir ortamın oluşmasına yol açmıştır. İki devlet içerisindeki güçlü yöneticiler, karşılıklı yapılan seferlerde önemli rol oynamışlardır. Diğer taraftan, 850 ile 859 yılları arasında meydana gelen Kurtuba merkezli “Gönüllü Şehitlik Hareketi”, hareket her ne kadar yarımada da tüm Hristiyanların tutumunu yansıtmasa bile, toplum içerisinde bazı kesimlerde keskin sınırlar çizilmesine yol açmış olmalıdır. Hristiyan toplumun 9. yüzyılda önemli ölçüde İslam'ı benimsemesi ve kendi kimliklerini yitirmeye başlamaları, Hristiyan dini zümreden bazı kişilerin gönüllü olarak ölüme gitmelerine yol açmıştır. Hareket sırasında Hristiyan kimliği ön plana çıkarılmıştır. Hareket sonrasında ise, kuzeydeki Hristiyan Asturias Krallığı'na göç yaşanmıştır. Hareketin lideri konumunda bulunan Eulogius'un kalıtları da Asturias Krallığı'na taşınmıştır. Maalesef, hem göç edenlerin hem de Eulogius'un kalıtlarının, krallıkta nasıl bir etki yarattığını değerlendirebilmemiz, kaynak eksikliğinden dolayı, oldukça zordur.

Asturias Krallığı ile İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Navarra, Aragon, Kastilya gibi Hristiyan krallıkların nasıl bir ilişki içerisinde olduklarını ortaya koymak, krallıklar farklı zamanlarda bağımsız hale gelip güçlerini artırdıkları için zordur. İsmi geçen Hristiyan krallıklar, özellikle Endülüs Emevi Devleti 1031 yılında yıkıldıktan ve 11. yüzyılda *Reconquista* hız kazandıktan sonra önemli şekilde etkileşim ve iletişim içerisine girmişlerdir. Bu tarihlerden önce, coğrafi yakınlıklarından ötürü de, kendi aralarında güç mücadelesine girmişlerdir. *III. Alfonso*

Kroniği'nde, Navarra, Aragon, Kastilya isimli krallıklardan bazılarının bulundukları bölge ismi geçmektedir. Yani, Asturias Krallığı ile bu krallıklar ya da bölgeler arasında bir iletişim söz konusudur fakat daha kesin bir iletişim, Hristiyan krallıklar güçlenmeye başladığı zaman meydana gelmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, ülkemizde eksikliği hissedilen erken Ortaçağ İspanya tarihine dair önemli bir konu olan Asturias Krallığı'nın, kökeni, doğuşu ve *Reconquista* sürecini başlatması, 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler temel alınarak, açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda, İber Yarımadası'nın büyük bölümünün 8. yüzyılın başlarında Müslümanlar tarafından fethini takiben, yarımadada doğan ilk Hristiyan Krallık olan Asturias Krallığı ve bu krallıkta yazılan kronikler hakkında geniş çapta bilgi verilmesinin, ülkemizde erken Ortaçağ İspanya tarihine dair yapılan çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda çalışmamızın birinci bölümünde Asturias Krallığı içerisinde anonim olarak yazılan *III. Alfonso Kroniği*, *Albelda Kroniği* ve *Kehanet Kroniği* isimli eserler hakkında bilgi verilmiştir. Bu kronikler, yıkılan Vizigot Krallığı'nın son yılları hakkında ve Müslüman fethinden sonra yarımadada doğan ilk Hristiyan krallık olan Asturias Krallığı hakkında doğrudan bilgi verdiği için büyük önem taşımaktadır. Kronikler hakkında bilgi verirken göze çarpan noktalardan biri, bu kroniklerin Ortaçağ İspanyası'nda belirli bir tarihyazımı kültürünün devamı niteliğinde görülebilecekleridir. Bicularolu Johannes ve Sevilalı Isidorus gibi Vizigot Dönemi tarihçileri, doğal olarak Vizigot kimlik inşası amacıyla eserlerini kaleme almışlardır. Asturias Krallığı'nda yazılan kronikler ise, Vizigotlardan Asturias Krallığı'na bir devamlılık iddiası ileri süren tarihi metinlerdir. Bu bağlamda yazılan eserler, anlatım biçimleri bakımından birbirleri ile benzerlikler taşımaktadırlar.

9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan bu eserler, Asturias Krallığı'nın kurucusu olarak görülen Pelagius'un, Got kökenden geldiğini ileri sürmektedirler. Ayrıca, Asturias Krallığı içerisinde Got kimliğinin de devam ettiğini vurgulamaktadırlar. Fakat, 8. yüzyılın ortalarında İber Yarımadası'nda bir Mozarap tarafından yazıldığı düşünülen *754 Kroniği*'nde ya da o dönemde yaşamış Arap tarihçilerin yazdığı eserlerde, Asturias Krallığı'na ya da krallığın kuruluşuna yol açan Covadonga Savaşı'na dair doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır. Diğer taraftan Pelagius isimli birinin varlığı ise, Arap tarihçiler tarafından bilinmektedir. Öte yandan günümüz tarihçileri tarafından, Pelagius'un kökenine dair yapılan tartışmalar hala güncelliğini korumaktadır. İlk Asturias kralı olarak bilinen Pelagius'un kökeninin ne

olduğu üzerine yapılan tartışmaların haricinde, yıkılan Vizigot Krallığı'nın belli birtakım gelenek ve görenekleri, İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Asturias, Leon, Kastilya, Aragon gibi Hristiyan krallıklar tarafından benimsenmiştir. Vizigot Yasaları, Ortaçağın sonlarına kadar, bu krallıklar tarafından uygulanmaya devam edilmiştir. Vizigot Krallığı'nın, Müslüman fethinden önce yarımada da bulunan tek Hristiyan güç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Vizigot Krallığı yıkıldıktan sonra yarımada nın kuzeyinde doğan Hristiyan krallıkların, Got geleneklerini ve göreneklerini benimsemesi oldukça doğaldır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, İber Yarımadası'nda Hristiyan güçlerin Müslümanlara karşı gerçekleştirmiş olduğu, “geri alma, yeniden fethetme” anlamlarına gelen *Reconquista* tartışılmış ve *Reconquista*'ya dair düşünce yapısının ilk olarak 9. yüzyılın sonlarında Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde somut verilerle karşımıza çıktığı belirtilmiştir. Yani *Reconquista*'ya ait düşünce yapısını, ilk olarak Ortaçağ'daki kroniklerin dillerine bakarak ortaya koyabilmekteyiz. Dahası, *Reconquista*'ya dair ideolojik düşünce yapısı 9. yüzyılın sonlarında yazılan kronikler ile yaratılsa bile, *Reconquista* hareketi genel olarak Müslümanların İber Yarımadası'na girdikleri 8. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir çünkü ilk Asturias kralı olarak bilinen Pelagius'un önderliğinde Müslüman egemenliğine karşı yapılan ve Müslümanların mağlubiyetiyle sonuçlanan Covadonga Savaşı, 718 yılında gerçekleşmiştir. Böylece bu bölümde, *Reconquista* hareketini Asturias Krallığı ile başlatmak ve 1492 yılında, yarımada da daki son Müslüman devlet olan Gırnata Emirliği'nin ortadan kalkması ile sonlandırmak makul görünmektedir.

Asturias Krallığı'nın *Reconquista* hareketini başlatmasının yanı sıra, yarımada da daki Hristiyanlar, Müslümanlara karşı mücadeleleri sırasında aradıkları manevi desteği, 9. yüzyılın başlarında Asturias Krallığı'nda yaratılan Havari Yakup kültüründe bulmuşlardır. Hristiyan kuvvetler Müslümanlara karşı yaptıkları savaşlarda, Havari Yakup'un kendi taraflarında olduklarına inanmışlardır. Bu da onların savaşlarda motive olmasına neden olmuştur.

Diğer taraftan, *Reconquista*'ya ait düşünce yapısını Ortaçağ'da Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerde görsek bile, 19. ve 20. yüzyıldaki İspanyol tarihçiler ve düşünce adamları, İspanyol tarih yazımında bu hareketin önem kazanmasında büyük oranda etkili olmuşlardır. Özellikle Marcelino Menendez Pelayo (1856-1912), Ramon

Menendez Pidal (1869-1968) ve Claudio Sanchez Albornoz (1893-1984) gibi İspanyol tarihçiler, *Reconquista* kavramı üzerinden İspanya tarihini ele almışlardır. Milliyetçi ve dini açıdan tutucu bir düşünce yapısına sahip olan bu tarihçiler, İspanya tarihini açıklarken Müslüman varlığını yok saymışlardır. Bu düşünce yapısı, *İspanya İç Savaşı*'ndan (1936-1939) galip ayrılan milliyetçi general Francisco Franco (1892-1975) döneminde ve 21. yüzyılda da devam ettirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise ilk olarak Asturias Krallığı ile o dönem Batı Avrupa'nın en büyük güç odaklarından olan Frank Krallığı (Karolenjler) arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Özellikle Frank Krallığı sınırları içerisinde yazılan *Frank Kralliyet Yıllıkları*'nda (*Annales regni Francorum*), İmparator Şarlman'ın (ö. 814) hayatını yazan Einhardus'un (ö. 840) eseri *Vita Caroli Magni*'de ve *Astronomus* isimli anonim kronik yazarı tarafından yazılan Şarlman'ın oğlu "Dindar" Louis'nin (ö. 840) hayatının anlatıldığı eserde, Asturias kralı II. Alphonsus (ö. 842) ile İmparator Şarlman arasında bir iletişimin gerçekleşmiş olduğu vurgulanmaktadır. Bu eserlerde II. Alphonsus, İmparator Şarlman'a hediyeler gönderen tabi bir kral gibi gösterilmektedir. Asturias kralı II. Alphonsus'un, İber Yarımadası'nda Müslümanlara karşı gerçekleştirdiği güç mücadelesinde önemli bir müttefik olarak görülebilecek Şarlman ile iletişime geçmiş olması oldukça muhtemeldir. Fakat, Asturias Krallığı döneminde yazılan kroniklerde, özellikle II. Alphonsus döneminde gerçekleşen olaylar anlatılırken İmparator Şarlman'a dair herhangi bir bilgi bulunmaması, muhtemelen II. Alphonsus'un ya da Asturias Krallığı'nın küçük düşmesinin önüne geçmek için yapılmıştır.

Ayrıca bu son bölümde, Asturias Krallığı ile Endülüs Emevi Devleti arasında yaşanan ilişkilere de değinilmiştir. İber Yarımadası'nda iki istikrar odağı arasında genelde askeri gelişmeler yaşanmıştır. Diğer taraftan, özellikle 9. yüzyılın başlarından itibaren, İber Yarımadası'ndaki Hristiyan toplumdaki İslam'ı benimseyenlerin sayısının artması, yarımadada Kurtuba merkezli gelişen "Gönüllü Şehitlik Hareketi"nin yaşanmasına neden olmuştur. Bu hareket, yarımadada artan din değiştirmelere karşı, özellikle Hristiyan dini zümreden bazı kişilerin, tepki göstermek amacıyla bilerek ve isteyerek ölmelerinden dolayı gerçekleşmiştir. Fakat hareketin, yarımadadaki Hristiyan toplumun tamamında nasıl bir etkiye yol açtığını ortaya koymak zordur. Çünkü, "Gönüllü Şehitlik Hareketi" yarımadadaki tüm Hristiyanların tutumunu ortaya koymamaktadır ve bu harekete ait kaynaklarımız, hareketin lideri

olan din adamı Eulogius'un (ö. 859) ve onun dini zümreden gelmeyen arkadaşı Paulus Alvarus'un (ö. 861) yazdıklarından oluşmaktadır. Onların yazdıkları da tutucu bir Hristiyan bakış açısına sahiptir. Ayrıca, bu hareketin ardından, kuzeye doğru bir göç yaşanmış olup, Eulogius'un kalıtları da, 884 yılında Asturias Krallığı'na taşınmıştır. Kaynak eksikliğinden dolayı Eulogius'un kalıtlarının Asturias Krallığı'nda nasıl bir etki yaratmış olduğunu da ortaya koymak zordur.

Asturias Krallığı, Frank Krallığı ve Endülüs Emevi Devleti'nin yanı sıra, çevresinde doğan Hristiyan Krallıklarla da belli bir ölçüde iletişimde bulunmuştur. Fakat, Asturias Krallığı'nın parçalanması, yarımada'nın kuzeyinde kurulan Navarra, Aragon, Kastilya gibi Hristiyan Krallıkların yükselişi ile aynı döneme denk geldiği için, Asturias Krallığı'nın bu krallıklar ile arasındaki ilişkiyi tam olarak ortaya koymak zordur. Asturias Krallığı 10. yüzyılın başlarında parçalanmıştır. Navarra Krallığı haricinde diğer krallıkların yükselişi de bu zamandan sonraya denk gelmektedir. Asturias Krallığı'nda yazılan kroniklerden biri olan *III. Alfonso Kroniği*'nde, yukarıda ismi geçen krallıkların tümünün adları doğrudan bulunmasa bile, bölge isimleri geçmektedir. Bu da Asturias Krallığı'nın çevresindeki güçlerle iletişimde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Asturias Krallığı ile ismi geçen krallıklar arasında askeri açıdan bazı etkileşimler de yaşanmıştır. Bu da krallıklar arasında sonraki yüzyıllarda yaşanacak olan güç mücadelesinin habercisidir. Son olarak şunu söyleyebiliriz ki: Asturias Krallığı, yarımada'nın kuzeyinde kurulan Hristiyan Krallıklara iki önemli miras bırakmıştır. Bunlar: Got kökenden gelme düşüncesini benimseme ve *Reconquista* hareketidir. Asturias Krallığı'nın ardından yarımada'da kurulan diğer Hristiyan Krallıklar, bu iki unsuru benimseyerek Ortaçağ İspanyol dini ve milli kimliğini şekillendirmişlerdir. Bu bağlamda, Asturias Krallığı'nın ortaya çıkışı ve bu sürece ilişkin dönem kroniklerinde görülen ve tez boyunca değerlendirdiğimiz ideolojik göndermeler ve veriler Erken Ortaçağ İspanyol tarihyazımının kaynaklar ve kaynaklardaki veriler açısından yetersizliğine rağmen Ortaçağ İspanyol tarihinin ilerleyen aşamalarındaki siyasi ve ideolojik gelişmelere ışık tutacak niteliktedir.

KAYNAKÇA

Acconci, Alessandra. “İspanya: Ripoll, Taüll, Jaca, Bagües, Leon” içinde *Ortaçağ: Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*. (ed.: Umberto Eco. Çev.: Leyla Tonguç Basmacı). İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Ağırakça, Ahmet. “AHBÂR MECMÛA”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 1 (1998) 489-90.

Al-Makkari, Ahmed Ibn Mohammed. *The History of the Mohammedan Dynasties in Spain, Vol. 2 of 2: Extracted from the Nafhu-T-Tib Min Ghosni-L-Andalusi-R-Rattîb Wa Târikh Lisánu-D-Dîn Ibni-L-Khattîb*. (trans.: Pascual de Gayangos). United States of America: Johnson Reprint Corporation, 1964.

Alvarez, Lourdes María. *The Oxford Dictionary of the Middle Ages: Volume 2*. (ed.: Robert E. Bjork). United States of America: Oxford University Press, 2010.

Alvarez-Junco, José. *Spanish Identity in the Age of Nations*. Great Britain: Manchester University Press, 2011.

Anonim. *Roland Destanı*. (çev.: Bige Umar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2022.

Anonymous. *Chronica Prophetica*. (trans.: Kenneth Baxter Wolf). Pomona Faculty Publications and Research, 2008.

Ashdowne, Richard, David Howlett. *The Dictionary of Medieval Latin from British Sources: Fascicule XVI*. United States of America: Oxford University Press, 2013.

Atar, Fahrettin. “KADI”. *TDV İA*. Cilt: 24 (2001) 66-69.

Barbero, A., M. I. Loring. "The Catholic Visigothic Kingdom" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume I c.500-c700*. (ed.: Paul Fouracre). United Kingdom: Cambridge University Press, 2005.

Barbero, Abilio, Marcelo Vigil. *Sobre los orígenes sociales de La Reconquista*. Barcelona: Ariel, 1984.

Barton, Simon. *Conquerors, Brides, and Concubines: Interfaith Relations and Social Power in Medieval Iberia*. United States of America: University of Pennsylvania Press, 2015.

_____. *A History of Spain*. United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2004.

Bishko, Charles Julian. "The Spanish and Portuguese Reconquest, 1095-1492" içinde *A History of the Crusades, Volume III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries*. (ed.: Harry W. Hazard). United States of America: The University of Wisconsin Press, 1975.

Campbell, Kimberlee. "Menendez-Pidal, Ramon" içinde *Handbook of Medieval Studies: Terms, Methods, Trends: Volume 1*. (ed.: Albrecht Classen). Germany: De Gruyter, 2010.

Cardini, Franco. *Avrupa ve İslam*. (çev.: Gürol Koca). İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2004.

Carolingian Chronicles: Royal Frankish Annals and Nithard's Histories. (trans.: Bernhard Walter Scholz, Barbara Rogers) United States of America: The University of Michigan Press, 1970.

Cartulario de Siresa. (ed.: Antonio Ubieto Arteta). Zaragoza: Catedrático de la Universidad, 1986.

Castellanos, Santiago. *The Visigothic Kingdom in Iberia: Construction and Invention*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2020.

Castellanos, Santiago, Iñaki Martín Viso. "The local articulation of central power in the north of the Iberian Peninsula (500–1000)". *Early Medieval Europe*, Vol.: 13, No: 1 (2005) 1-42.

Castro, Álvaro Carvajal. "The monarchy and the elites in early medieval León (ninth–eleventh centuries)". *Journal of Medieval Iberian Studies*, Vol.: 7, No: 2 (2015) 232-48.

Castro, Américo. *The Spaniards: An Introduction to Their History*. (trans.: Willard F. King, Selma Margaretten). United States of America: University of California Press, 1971.

_____ *The Structure of Spanish History*. (trans.: Edmund L. King). United States of America: Princeton University Press, 1954.

Chalmeta, Pedro. *Invasión e islamización: la sumisión de Hispania y la formación de al-Andalus*. Madrid: Editorial MAPFRE, 1994.

Chandler, Cullen J. "Carolingian Catalonia: The Spanish March and the Franks, c.750-c.1050". *History Compass*, Vol.: 11, No: 9 (2013) 739-750.

Charlemagne and Louis the Pious: Lives by Einhard, Notker, Ermoldus, Thegan, and the Astronomer. (trans.: Thomas F. X. Noble). United States of America: The Pennsylvania State University Press, 2009.

Christys, Ann. *Christians in Al-Andalus 711-1000*. New York: Routledge, 2002.

_____ "St-Germain des-Pres, St Vincent and the martyrs of Cordoba". *Early Medieval Europe*, Vol.: 7, No: 2 (1998) 199-216.

Collins, Roger. *Caliphs and Kings: Spain, 796-1031*. United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2012.

_____ *Visigothic Spain: 409-711*. United Kingdom: Blackwell Publishing, 2004.

_____ *Charlemagne*. London: Macmillan Press Ltd, 1998.

_____ *The Arab Conquest of Spain: 710-797*. United Kingdom: Blackwell Publishers Ltd, 1995.

_____ "Spain: the northern kingdoms and the Basques, 711-910" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume II c.700-c.900*. (ed.: Rosamond McKitterick). United Kingdom: Cambridge University Press, 1995.

_____ *The Basques*. Great Britain: Basil Blackwell, 1986.

_____ "Visigothic law and regional custom in disputes in early medieval Spain" içinde *The Settlement of Disputes in Early Medieval Europe*. (eds.: Wendy Davies ve Paul Fouracre. United States of America: Cambridge University Press, 1986.

_____ "'Sicut lex Gothorum continet': Law and Charters in Ninth- and Tenth-Century León and Catalonia". *The English Historical Review* Vol.: 100, No: 396 (1985) 489-512.

_____ *Early Medieval Spain Unity in Diversity, 400-1000*. London: Macmillan Education Ltd, 1983.

Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain. (trans.: Kenneth Baxter Wolf). United Kingdom: Liverpool University Press, 2011.

Coope, Jessica A. "Religious and Cultural Conversion to Islam in Ninth-Century Umayyad Córdoba". *Journal of World History*, Vol.: 4, No: 1 (1993) 47-68.

Cronicas Asturianas. (eds.: Juan Gil Fernández, José Luis Moralejo, ve Juan I. Ruiz de la Peña). Oviedo: Universidad de Oviedo, 1985.

Davies, Wendy. "The incidence of princeps in the ninth- and tenth-century charters of northern Spain" içinde *Le prince, son peuple et le bien commun: De l'Antiquité tardive à la fin du Moyen Âge*. (eds.: Joëlle Quaghebeur, Hervé Oudart, Jean-Michel Picard). Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2013.

Davis, R. H. C. *Orta Çağ Avrupa Tarihi*. (çev.: Rûmeysa Şişman). İstanbul: Dergah Yayınları, 2020.

Deyermond, Alan. "The Death and Rebirth of Visigothic Spain in the Estoria de España". *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, Vol.: 9, No: 3 (1985) 345-67.

Di Cesare, Michelina. *The Pseudo-historical Image of the Prophet Muhammad in Medieval Latin Literature: A Repertory*. Germany: De Gruyter, 2012.

Dodds, Jerrilynn D., Maria Rosa Menocal, Abigail Krasner Balbale, *The Arts of Intimacy: Christians, Jews, and Muslims in the Making of Castilian Culture*. United States of America: Yale University Press, 2008.

Dvornik, Francis. *The Ecumenical Councils*. New York: Hawthorn Books, 1961.

Einhard. *The Life of Charlemagne*. (trans.: Evelyn Scherabon Firchow, Edwin H. Zeydel). United States of America: University of Miami Press, 1972.

Erkal, Mehmet. "CİZYE". *TDV İA*. Cilt: 8 (1993) 42-45.

Escalona, Julio. "Family Memories: Inventing Alfonso I of Asturias" içinde *Building Legitimacy: Political Discourses and Forms of Legitimation in Medieval Societies*. (eds.: Isabel Alfonso, Hugh Kennedy, Julio Escalona). Leiden: Brill, 2004.

Fayda, Mustafa. "ZİMMÎ". *TDV İA*. Cilt: 44 (2013) 428-434.

Fernandez-Morera, Dario. *The Myth of the Andalusian Paradise: Muslims, Christians, and Jews under Islamic Rule in Medieval Spain*. United States of America: ISI Books, 2016.

Fletcher, Richard A. *Saint James's Catapult: The Life and Times of Diego Gelmírez of Santiago de Compostela*. United States of America: Oxford University Press, 1984.

Fletcher, R. A. "Reconquest and Crusade in Spain c. 1050-1150". *Transactions of the Royal Historical Society*, Vol.: 37 (1987) 31-47.

Flood, Timothy M. *Rulers and Realms in Medieval Iberia, 711-1492*. United States of America: McFarland, 2019.

Foard, Douglas W. "The Spanish Fichte: Menendez y Pelayo". *Journal of Contemporary History*, Vol.: 14, No: 1 (1979): 83-97.

Frassetto, Michael. *Encyclopedia of Barbarian Europe: Society in Transformation*. United States of America: ABC-CLIO, 2003.

Furtado, Rodrigo. "Reassessing Spanish Chronicle Writing before 900: The Tradition of Compilation in Oviedo at the End of the Ninth Century". *The Medieval Chronicle*, Vol.: 11 (2018) 171-94.

Garcia Sanjuan, Alejandro. "From Islamic to Christian conquest: *Fath* invasion and *Reconquista* in medieval Iberia" içinde *The Routledge Hispanic Studies Companion to Medieval Iberia: Unity in Diversity*. (eds.: E. Michael Gerli, Ryan D. Giles). New York: Routledge, 2021.

_____ "Rejecting al-Andalus, exalting the Reconquista: historical memory in contemporary Spain". *Journal of Medieval Iberian Studies*, Vol.: 10, No: 1 (2018): 127-45.

_____ *Coexistencia y conflictos: Minorías religiosas en la península ibérica durante la Edad Media*. Granada: Editorial Universidad de Granada, 2015.

Garcia, Soledad Tena. *HISTORIA DE LA ESPAÑA MEDIEVAL*. (ed.: José María Monsalvo Antón). Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2014.

Glick, Thomas F. *Islamic and Christian Spain in the Early Middle Ages*. United States of America: Princeton University Press, 1979.

- Günel, Fuat. "İBNÜ'1-KÜTIYYE". *TDV İA*. Cilt: 21 (2000) 117-118.
- Harekat, İbrahim. "MAĞRİB". *TDV İA*. Cilt: 27 (2003) 314-318.
- Hill, Fred James. "Late Medieval and Early Modern Spain" içinde *The History of Nations: Spain*. (ed.: Laurie Stoff). United States of America: Greenhaven Press, 2004.
- Hillgarth, Jocelyn Nigel. "Spanish Historiography and Iberian Reality". *Wiley*, Vol.: 24, No: 1 (1985): 23-43.
- _____. *The Spanish Kingdoms, 1250-1516, Vol. 1: 1250-1410, Precarious Balance*. Great Britain: Oxford University Press, 1976.
- Hitchcock, Richard. *Muslim Spain Reconsidered: From 711 to 1502*. Great Britain: Edinburgh University Press, 2014.
- Hollander, Aaron T. "Blazing Light and Perfect Death: The Martyrs of Cordoba and the Growth of Polemical Holiness" içinde *Contested Spaces, Common Ground: Space and Power Structures in Contemporary Multireligious Societies*. (eds.: Ulrich Winkler, Lidia Rodríguez Fernández, Oddbjørn Leirvik). Leiden: Brill, 2016.
- İnce, İrfan. "RİDDE". *TDV İA*. Cilt: 35 (2008) 88-91.
- Ibn Al-Kardabus. *Historia de Al-Andalus*. (trans.: Felipe Mailló Salgado). Madrid: Akal, 2008.
- Ihnat, Kati. "The Martyrs of Córdoba: Debates around a curious case of medieval martyrdom". *History Compass*, Vol.: 18, No: 1 (2019) 1-15.
- Isidore of Seville's History of the Goths, Vandals and Suevi*. (trans.: Guido Donini, Gordon B. Ford). Leiden: Brill, 1970.
- Isla, Amancio. "The Aristocracy and the Monarchy in Northwest Iberia between the Eight and the Eleventh Century" içinde *Culture and Society in Medieval Galicia: A Cultural Crossroads at the Edge of Europe*. (ed.: James D'Emilio). Leiden: Brill, 2015.
- James, David. *A History of Early Al-Andalus :The Akhbār majmū'a*. United Kingdom: Routledge, 2012.

_____ *Early Islamic Spain: The History of Ibn al-Qutiyah*. United Kingdom: Routledge, 2009.

Kabaağaç, Sina, Erdal Alover. *Latince-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995.

Kaçar, Turhan. "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 44, No: 2 (2003) 187-206.

Kazhdan, Alexander. *The Oxford Dictionary of Byzantium: Volume III*. New York: Oxford University Press, 1991.

Kelly, Michael J. "The *Liber Iudiciorum*: A Visigothic Literary Guide to Institutional Authority and Self-Interest" içinde *The Visigothic Kingdom: The Negotiation of Power in Post-Roman Iberia*. (ed.: Sabine Panzram, Paulo Pachá). Amsterdam: Amsterdam University Press, 2020.

Kendrick, Thomas D. *Saint James in Spain*. Great Britain: Methuen & Co Ltd, 1960.

Kennedy, Hugh. *Endülü: Müslüman İspanya ve Portekiz'in Siyasi Tarihi*. (çev.: Ayşenur Demir). İstanbul: Dergah Yayınları, 2019.

_____ "The Muslims in Europe" içinde *The New Cambridge Medieval History: Volume II c.700-c.900*. (ed.: Rosamond McKitterick). United Kingdom: Cambridge University Press, 1995.

Kut, İnci, Güngör Kut. *Büyük İspanyolca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991

Le Goff, Jacques. *Avrupa'nın Doğuşu*. (çev.: Timuçin Binder. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2008.

Levin, Michael J. "Historiography and European Perception of Spain" içinde *A Companion to the Spanish Renaissance*. (ed.: Hilaire Kallendorf). Leiden: Brill, 2019.

Lewis, Archibald R. *The Development of Southern French and Catalan Society, 718-1050*. United States of America: University of Texas Press, 1965.

Linehan, Peter. *History and the Historians of Medieval Spain*. United States of America: Oxford University Press, 1993.

_____ "Religion, nationalism and national identity in medieval Spain" içinde *Religion and National Identity: Papers Read at the Nineteenth Summer Meeting and the Twentieth Winter Meeting of the Ecclesiastical History Society*. (ed.: Stuart Mews). Great Britain: Ecclesiastical History Society, 1982.

Lomax, Derek W. *The Reconquest of Spain*. New York: Longman, 1978.

Madden, Marie Regina. *Political Theory and Law in Medieval Spain*. New York: Fordham University Press, 1930.

Mckitterick, Rosamond. *Charlemagne: The Formation of a European Identity*. United States of America: Cambridge University Press, 2008.

_____ *The Frankish Kingdoms Under the Carolingians, 751-987*. United States of America: Longman, 1983.

Menocal, Maria Rosa. *Dünyanın İncisi: Endülü's Orta Çağ İspanyası'nda Örnek Bir Medeniyet*. (çev.: Sinan Coşkun). İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.

Merriman, John. *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*. (çev.: Şükrü Alpagut). İstanbul: Say Yayınları, 2018.

Montenegro, Julia, Arcadio del Castillo. "Pelayo y Covadonga: Una Revision Historiografica" içinde *La época de la Monarquía Asturiana: Actas del Simposio Celebrado en Covadonga, 8-10 de octubre de 2001*. (ed.: Universidad de Oviedo). Oviedo: Real Instituto de Estudios Asturianos, 2002.

_____ "The Alfonso II Document of 812, the Annales Portugalenses Veteres and the Continuity of the Visigothic Kingdom of Toledo as the Kingdom of Asturias". *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, Vol.: 87, No: 2 (2009) 197-214.

Moreno, Eduardo Manzano. "The Creation of a Medieval Frontier: Islam and Christianity in the Iberian Peninsula, Eight to Eleventh Centuries" içinde *Frontiers in Question: Eurasian Borderlands, 700–1700*. (eds.: Daniel Power, Naomi Standen). United States of America: Palgrave Macmillan, 1999.

O'callaghan, Joseph F. *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*. United States of America: University of Pennsylvania Press, 2004.

_____ *A History of Medieval Spain*. United States of America: Cornell University Press, 1983.

Özdemir, Mehmet. *Endülüs*. Ankara: İSAM Yayınları, 2016.

_____ "MAKKARÎ, Ahmed b. Muhammed". *TDV İA*. Cilt: 27 (2003) 445-446.

Payne, Stanley G. "Visigoths and Asturians Reinterpreted: The Spanish Grand Narrative Restored?" içinde *Medieval Iberia: Changing Societies and Cultures in Contact and Transition*. (ed.: Ivy A. Corfis ve Ray Harris-Northall). United Kingdom: Boydell & Brewer, 2007.

_____ *The Franco Regime: 1936-1975*. United States of America: The University of Wisconsin Press, 1987.

Pecout, Thierry. "Charlemagne" içinde *Encyclopedia of the Middle Ages: I*. (ed.: Andre Vauchez. Trans.: Adrian Walford). United States of America: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000.

Perez De Urbel, Fray Justo, Ricardo del Arco y Garay. *Historia de España: Tomo VI España Cristiana, Comienzo de la Reconquista (711-1038)*. (ed.: Ramón Menéndez Pidal). Madrid: Espasa Calpe, 1971.

Phillips, JR., William D., Carla Rahn Phillips. *İspanya'nın Kısa Tarihi*. (çev.: Tuna Erkmen). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018.

Pick, Lucy K. *Her Father's Daughter: Gender, Power, and Religion in the Early Spanish Kingdoms*. United States of America: Cornell University Press, 2017.

Pidal, Ramón Menéndez. *Los Españoles en la Historia*. Madrid: Espasa-Calpe, S. A., 1982.

Portass, Robert. "Beyond the Reconquista: An Introductory Essay" içinde *Beyond the Reconquista: New Directions in the History of Medieval Iberia (711-1085)*. (eds.: Simon Barton, Robert Portass). Leiden: Brill, 2020.

_____ "Early medieval Spain, 800-1100: the Christian kingdoms and al-Andalus" içinde *Debating Medieval Europe: The Early Middle Ages, c. 450–c. 1050*. (ed.: Stephen Mossman). Manchester: Manchester University Press, 2020.

_____ *The Village World of Early Medieval Northern Spain: Local Community and the Land Market*. United Kingdom: Boydell & Brewer, 2017.

_____ "All quiet on the western front? Royal politics in Galicia from c.800 to c.950". *Early Medieval Europe*, Vol.: 21, No: 3 (2013) 283-306.

Reilly, Bernard F. "James the Great, St." içinde *Medieval Iberia: An Encyclopedia*. (ed.: E. Michael Gerli). Great Britain: Routledge, 2003.

_____ *The Medieval Spains*. United Kingdom: Cambridge University Press, 1993.

Reeves, Ksenia Bonch. "Visigothic Law and the Adversarial Realm in the Kingdom of Asturias: Muslims as the New Jews?" *Networks and Neighbours*, (2017) 95-109.

_____ *Visions of Unity After the Visigoths: Early Iberian Latin Chronicles and the Mediterranean World*. Belgium: Brepols Publishers, 2016.

Safran, Janina M. "Identity and Differentiation in Ninth-Century al-Andalus". *Speculum*, Vol.: 76, No: 3 (2001) 573-598.

Salisbury, Joyce E. "Einhard" içinde *Encyclopedia of Historians and Historical Writing, Volume I: A-L*. (ed.: Kelly Boyd). United States of America: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999.

Sanchez-Albornoz, Claudio. *Orígenes de la Nación Española: Estudios críticos sobre la Historia del Reino de Asturias, Tomo III*. Oviedo: Instituto de Estudios Asturianos, 1975.

_____ *Spain, A Historical Enigma: Volume II*. (trans.: Colette Joly Dees, David Sven Reher). Madrid: Spanish University Foundation, 1975.

Sholod, Barton, *Charlemagne in Spain: The Cultural Legacy of Roncesvalles*. Switzerland: Librairie Droz, 1966.

Smith, Julia M. H. *Roma'dan Sonra Avrupa: Yeni Bir Kültür Tarihi 500-1000*. (çev.: Ahmet Fethi). İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.

Sodano, Giulio. "Asturya'daki Hristiyan Krallıkları" içinde *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*. (ed.: Umberto Eco. Çev.: Leyla Tonguç Basmacı). İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.

Souter, Alexander. *A Glossary of Later Latin to 600 A. D.* Great Britain: Oxford University Press, 1949.

The Encyclopaedia of Islām: A Dictionary of the Geography, Ethnography and Biography of the Muhammadan Peoples, Volume III. (eds.: M. T. Houtsma, A. J. Wensinck, E. Lévi-Provençal, A. R. Gibb, ve W. Heffening) Leiden: E. J. Brill, 1936.

Thiessen, Heather. "Spain: Constitution of 1812" içinde *Encyclopedia of Latin American History and Culture: Volume 5.* (ed.: Barbara A. Tenenbaum). United States of America: Charles Scribner's Sons, 1996.

Tolan, John, Gilles Veinstein, Henry Laurens. *Europe and the Islamic World: A History.* (trans.: Jane Marie Todd). United States of America: Princeton University Press, 2013.

Tolan, John V. "Using the Middle Ages to Construct Spanish Identity: 19th and 20th-Century Spanish Historiography of Reconquest" içinde *Historiographical Approaches to Medieval Colonization of East Central Europe: A Comparative Analysis Against the Background of Other European Inter-Ethnic Colonization Processes in the Middle Ages.* (ed.: Jan M. Piskorski). New York: Columbia University Press, 2002.

Tyerman, Christopher. *The World of the Crusades.* Great Britain: Yale University Press, 2019.

Walker, Rose. *Art in Spain and Portugal from the Romans to the Early Middle Ages: Routes and Myths.* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016.

Watt, W. Montgomery, Pierre Cachia. *Endülüs Tarihi.* (çev.: Cumhur Ersin Adıgüzel, Qiyas Şükürov). İstanbul: Küre Yayınları, 2018.

Wheeler, Benjamin W. "The Reconquest of Spain before 1095" içinde *A History of the Crusades, Volume I: The First Hundred Years.* (eds.: Kenneth M. Setton, Marshall W. Baldwin). United States of America: The University of Wisconsin Press, 1969.

Wolf, Kenneth Baxter. "Paul Alvarus, *Indiculus Iuminosus*" içinde *The Bloomsbury Reader in Christian-Muslim Relations, 600-1500.* (ed.: David Thomas). Great Britain: Bloomsbury Publishing, 2022.

_____ *Christian Martyrs in Muslim Spain*. United States of America: Cambridge University Press, 1988.

_____ "The Earliest Spanish Christian Views of Islam". *Church History*, Vol.: 55, No: 3 (1986) 281-293.

Wood, Jamie. "A Family Affair" içinde *Isidore of Seville and his Reception in the Early Middle Ages: Transmitting and Transforming Knowledge*. (eds.: Andrew Fear, Jamie Wood). Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016.

Woolf, Daniel. *Tarihin Küresel Tarihi*. (çev.: Mehmet Moralı) İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.

Wreglesworth, John. "The Chronicle of Alfonso III and its Significance for the Historiography of the Asturian Kingdom 718-910 AD: A Critical Study of the Content, Purpose and Themes of a Late 9th-Century Historical Text". United Kingdom: University of Leeds, 1995.

Yıldız, Hakkı Dursun. "BERBERÎLER". *TDV İA*. Cilt: 5 (1992) 478-83.

